

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 23.02.2022 Kabul Tarihi: 28.02.2023	3	1

MEB ERKEN ÇOCUKLUK ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETİM PROGRAMININ CIPP MODELİNE (BAĞLAM-GİRDİ-SÜREÇ-ÜRÜN) GÖRE DEĞERLENDİRMESİ

Ahmet GÖKTAŞ *

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı, 2018 yılında MEB tarafından özel gereksinimli çocuklar için yayınlanan MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının (EÇEP), Daniel Sufflebea tarafından ortaya konan CIPP Modeli (Bağlam, Girdi, Süreç ve Ürün) kullanarak özel eğitim sınıf öğretmenlerinin bakış açıları doğrultusunda değerlendirmektir. Eğitim programının daha önce benzer bir değerlendirmesinin olmaması çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu çalışma nicel desende oluşturularak betimsel yöntem kullanılmıştır, elde edilen veriler random usulü örnekleme metoduyla toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak 'Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği' sorularından oluşan anket (Google Anket) kullanılmıştır. Araştırmancın evrenini, Sakarya ilinde özel gereksinimli çocuklara eğitim veren, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendi bünyesindeki özel eğitim okullarında görev yapan, özel eğitim sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır, örneklemini ise aynı okullarda çalışan, 0-36 ay erken çocukluk eğitiminde görev almış veya şu an fiili olarak bu birimde görev yapmakta olan 108 özel eğitim sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının anlamlı bir şekilde yeterli olduğu tespit edilmiştir. MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı değerlendirilmesinin bundan sonraki aşamasında programın önemli paylaşımlarından biri olan erken çocukluk hizmetinden yararlanan öğrenci velileriyle görüşülerek çalışmanın genişletilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: Anahtar kelimeler: Özel Eğitim, CIPP Modeli, Erken Çocukluk Eğitim Programı

MEB EVALUATION OF EARLY CHILDHOOD SPECIAL EDUCATION CURRICULUM ACCORDING TO CIPP MODEL (CONTEXT-INPUT-PROCESS-PRODUCT)

Abstract

Aim: The aim of this study is to evaluate the MEB Early Childhood Special Education Curriculum (ECEP), which was published by the Ministry of National Education for children with special needs in 2018, from the perspectives of special education classroom teachers, using the CIPP Model (Context, Input, Process and Product) put forward by Daniel Sufflebea. The fact that the training program has not had a similar evaluation before makes the study unique. This study was created in a quantitative design and descriptive method was used, and the obtained data were collected by random method and sampling method. As a data collection tool, a questionnaire (Google survey) consisting of the questions of "Early Childhood Special Education Curriculum Evaluation Scale" was used. The universe of the research consists of special education classroom teachers who give education to children with special needs in Sakarya and work in special education schools within the body of the Ministry of National Education and the sample consists of 108 special education classroom teachers working in the same schools, who took part in early childhood education for 0-36 months or are currently working in this unit. According to the results obtained from the research, it was determined that the Ministry of National Education Early Childhood Special Education Curriculum was sufficient in a meaningful way. In the next stage of the evaluation of the Ministry of National Education Early Childhood Special Education Curriculum, it is recommended to expand the study by interviewing the parents of the students who benefit from the early childhood service, which is one of the important stakeholders of the program.

Keywords: Special Education, CIPP Model, Early Childhood Education Program

* Uzman Özel Eğitim Öğretmeni/Okul Müdürü, Serdivan Özel Eğitim Anaokulu Müdürlüğü, ahmet76gok@gmail.com, 0000-0001-8708-8487

1.GİRİŞ

Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı, özel eğitim gereksinimli çocuğun çok yönlü gelişimini sağlayan Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanan ilk eğitim programıdır. Çocuğun doğumuyla başlayan ve 0-36 aylık dönemi kapsayan erken çocukluk eğitimi, çocuğun ileriki yıllardaki gelişimini önemli ölçüde etkileyecek hayati öneme sahip bir eğitimidir. Bu eğitim, gelişim yetersizliği riski olan çocuklara ve bu çocukların anne, baba ve kardeşlerine verilen özel eğitim hizmetlerinin tamamını kapsar. (Birkan, 2002).

Erken çocukluk döneminde özel eğitimle alakalı bugüne değin yapılan çalışmalar, araştırmalar ve gözlemler incelenip bir bütün olarak değerlendirildiğinde gelişim yetersizliğinin nedenlerinin; bireyin genetik yatkınlığı başta olmak üzere doğumdan önce, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşanan sorunlardan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Ayrıca bazı çocuklarda çevresel uyanların yetersizliği de bu nedenlerden biridir. Bu ve benzeri sebeplerin sonucunda çocuklar arasında gelişimsel farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Demirci ve Kartal, 2012). Çocuklar arasındaki bu gelişimsel farklılıkların en az seviyeye çekilmesi veya gelişimlerini belirlenen ve istenilen şekilde tamamlamaları için erken çocukluk döneminde verilecek özel eğitim, hayati bir önem taşımaktadır (Aydoğan ve ark., 2018).

Özel eğitimde başarı için en önemli ve olmazsa olmaz unsur erken yaşta yoğun bir şekilde eğitimin verilmesidir. Verilecek bu eğitimle gelişim geriliği olan çocukların sosyal, duygusal, uyumsal, psiko-motor, bilişsel, öz bakım ve dil gelişimi alanlarına en erken dönemde müdahale edilmesi ve bağımsız bir birey olarak toplumla bütünleşmesinin sağlanması hedeflenmektedir. (Ufuk ve Arslan, 2018). Ayrıca bu eğitim onların sağlık, beslenme, mental, sosyal iletişimleri için gerekli olan gelişim alanlarını da destekleyecek kazanımlar içermektedir (Özmert, 2005).

Erken çocukluk döneminde gerçekleştirilecek eğitim faaliyetlerinin önemi, bu eğitimi alacak çocukların yetişkin dönemlerinde hayatlarını olumlu yönde etkileyerek onların topluma faydalı bireyler olarak kazandırılmasında önemli bir basamağı oluşturmaktadır (Kartal, 2007).

MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı'nın felsefi anlamı, yukarıda belirtilen eğitim programlarının öğeleri aralarındaki ilişkiyi belirlemektedir. Aynı zamanda bu öğeler kendi aralarında dinamik bir ilişki ağı oluşturmaktadır. Her zaman eğitim ve öğretim programında ilgili tüm öğelerin birbirleriyle uyumlu olması gerekmektedir. İçerik belirlerken amaçlara göre öğrenme/öğretme süreçleri ve eğitim ortamı, araç ve gereçleri belirlerken içeriğe göre, ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarını belirlerken eğitim durumlarının dikkate alınması gerekmektedir (MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı, 2018).

Program değerlendirmeye alakalı genel bir literatür taraması yapıldığında karşımıza yapılmış birçok tanımlama çıkmaktadır. Erden (1998) göre; program değerlendirmenin, amaçları belirlenmiş olan bir programın, bu amaçlarına ulaşmış, ulaşmadığının kontrol edilerek sonuçların rapor edilmesi işlemi olarak tanımlanmaktadır (Eviren, 2017). Bununla birlikte

Program Değerlendirme'nin, gözlem yapılarak ve ölçme araçları kullanılarak eğitim programının etkililiğiyle alakalı veri toplanması, verilerin yorumlanması, yargıya varılması süreçleri olarak da tanımlandığı görülmektedir (Özdemir, 2009). Şayet bir programın etkinliği değerlendirilecek ise öncelikle bir değerlendirme yaklaşımına ve modeline göre yapılması gerekir. Bir program değerlendirmesi için uygun olan model seçilmez ise sonuçta uygunsuzluğun ortaya çıkması kaçınılmaz olur (Başaran ve ark., 2020).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından halen yürürlükte olan erken çocukluk özel eğitim öğretim programın amaca ne kadar hizmet ettiği belirlenmesinde, programın ihtiyaca, çağa uygun olması gibi dinamikleri önemli kılmakla birlikte alanda çalışan öğretmenlerin görüşleri de program, kaynak sağlayıcılar, öğrenci ve aileler için son derece önemlidir. Bu durumu belirlemenin yöntemlerinden biri de program değerlendirme modellerinden biri ile mevcut programı değerlendirmektir. Program değerlendirme modellerinin değerlendirmedeki önceliğimize veya değerlendirme basamaklarına göre farklılık göstermesi kaçınılmazdır.

Programların değerlendirmesine yönelik alan yazındaki modellerden birisi de araştırmaya konu olan ve Daniel Stufflebeam'in geliştirdiği CIPP modelidir. Stufflebeam tarafından 1971'de geliştirilen bu değerlendirme modeline göre; değerlendirme, devamlılığı gerektiren sürekli bir faaliyettir. Stufflebeam'a göre program değerlendirmenin amacı, kaynak sağlayıcılara mevcut programla ilgili geri bildirimde bulunmaktır (Demirel, 2008). Bu nedenle değerlendirilen eğitim programının çok kapsamlı ve yönlü olarak ele alınması gerekir. Programın geliştirilmesi, düzenlemelerin yapılması için program hakkında devamlı bilgi toplanması, doğru kararların alınmasına sebep olacağı gerçeğinden hareketle Stufflebeam program değerlendirme sürecini dört aşamada ele almıştır. Bu boyutlar; bağlam (context), girdi (input), süreç (process) ve üründen (product) oluşmakta olup bu değerlendirme yaklaşımı aşamaların baş harflerinden hareketle kısaca CIPP modeli olarak adlandırılmıştır (Uşun, 2012; Demirtaş, 2017).

CIPP değerlendirme modelindeki bu dört temel aşamayı açıklamak gerekirse;

1-Bağlamın değerlendirmesinde, hedeflerin belirlenmesini sağlayan temel ihtiyaçlar ile durumlar söz konusudur. Bağlamda öncelikle programdaki hedeflerin ihtiyaçlarla tutarlı olup olmadığına veya ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığına bakılarak programın güçlü yönleriyle zayıf yönleri açığa çıkarılmaktadır (Arseven, 2009). Bu durumda giderilemeyen gereksinimler, gözden kaçırılan fırsatlar varsa bağlam analizinde ortaya çıkmaktadır (Demirel, 2020). Bağlam değerlendirmesini, ihtiyaç analizi yapmak şeklinde özetleyebiliriz.

2-Girdinin değerlendirmesinde, programın hedeflerine ulaşılması için gerekli bütün kaynakların tek tek ele alınması söz konusudur.

Girdi değerlendirmesini;

- Programın amaçları mevcut durum ve öğretim stratejilerine uyumlu olarak mı belirlenmiş?
- Programın amaçlar ile eğitim kurumunun amaçları arasında tutarlılık var mı?

- Programın kapsamı, genel amaçları ve özel amaçlarıyla uyumlu mu, şeklinde programın öğeleriyle ilgili sorulara cevap aranması olarak özetleyebiliriz. (Demirel, 2020).

3-Sürecin değerlendirilmesi aşaması, programın uygulanmasıyla alakalı kararların alınması açısından gereklidir. Bu aşamada programın uygulanma aşamasında planlanan etkinlikler ile gerçekleştirilen faaliyetlerin uyumuna bakılmaktadır (Demirel, 2020).

Süreç değerlendirmesini;

- Mevcut programın nasıl uygulandığı,
- Uygulama sırasında ne gibi sorunların ortaya çıktığı,
- Bu sorunlara nasıl tedbirlerin alındığını gösteren aşama olarak özetleyebiliriz.

4-Ürün değerlendirilmesi aşamasında yapılması gereken, programın ürünü hakkında veri toplamak, beklenen ürün ile gerçek ürünü karşılaştırmaktır. (Demirel, 2020). Ürün değerlendirmesini özetle; değerlendirilecek programın, bu programdan yararlananların ihtiyaçlarını ne denli karşıladığının tespit edildiği aşamadır şeklinde ifade edebiliriz.

Özel eğitime ihtiyaç duyan, gelişim geriliği olan çocuklara yönelik olarak hazırlanan Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı, yedi gelişim alanı ile ilişkili öğretim programlarını kapsamaktadır. Bu gelişim alanları; 1. Bilişsel Gelişim Alanı, 2. Alıcı Dil Gelişim Alanı, 3. İfade Edici Dil Gelişim Alanı, 4. Kaba Motor Gelişim Alanı, 5. İnce Motor Gelişim Alanı, 6. Sosyal-Duygusal Gelişim Alanı, 7. Uyumsal Beceriler Gelişim alanlarından oluşmaktadır (MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı, 2018).

Bu bilgiler ışığında araştırma için “Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı hakkında özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?” problem sorusu oluşturulmuştur ve bu problem sorusu çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının (0-36 Ay) bağlam boyutuna yönelik özel eğitim öğretmenlerinin bakış açıları nelerdir?
2. Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının (0-36 Ay) girdi boyutuna yönelik özel eğitim öğretmenlerinin bakış açıları nelerdir?
3. Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının (0-36 Ay) süreç boyutuna yönelik özel eğitim öğretmenlerinin bakış açıları nelerdir?

Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının (0-36 Ay) ürün boyutuna yönelik özel eğitim öğretmenlerinin bakış açıları nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığınca 2018 yılı içinde yayınlanan Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı'nın, CIPP değerlendirme modelinin bağlam, girdi, süreç ve

*MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının
CIPP Modeline (Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün) Göre Değerlendirmesi*

ürün boyutlarınca, özel eğitim öğretmenlerinin bakış açısından değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda EÇEP programını CIPP Modeline göre değerlendirmek amacıyla;

Bağlam boyutunda;

- 1- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Bilişsel Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 2- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Alıcı Dil Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 3-Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin İfade Edici Dil Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 4- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin İnce Motor Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 5- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Sosyal-Duygusal Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 6- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Uyumsal Beceriler Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 7-Programın içeriği özel eğitimin özel amaçlarıyla uyumlu mudur?

Girdi boyutunda;

- 1-Öğrencilerin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterli midir?
- 2- Özel eğitim öğretmenlerinin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterli midir?
- 3-Ebeveynin program için hazır bulunuşluk düzeyi yeterli midir?
- 4- Programda yer alan etkinlik kartları öğrenci seviyesine uygun mudur?
- 5-Programda yer alan etkinlik kartları tüm gelişim alanlarını desteklemekte midir?
- 6-Programda yer alan materyallere ulaşılabilir midir?
- 7-Program özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından zengin midir?

Süreç boyutunda;

- 1- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel eğitimine uygun mudur?
- 2- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin grup eğitimlerine uygun mudur?
- 3- Program evde eğitim faaliyetlerini desteklemekte midir?
- 4-Programın okul içi uygulama saatleri yeterli midir?
- 5- Program ebeveynlerin eğitime etkin katılımını desteklemekte midir?
- 6-Programın uygulama ortamları yeterli midir?
- 7-Program öğretmene kılavuz olmada yeterli midir?

Ürün boyutunda;

- 1- Program özel eğitim öğretmeninin yeterlilik düzeylerine katkı sağlar mı?
- 2- Program ebeveynlerin özel eğitim yeterlilik düzeylerine katkı sağlar mı?
- 3- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri bağımsız yaşama hazırlar mı?
- 4- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri grup eğitimine hazırlar mı? soruları yönetilmiştir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı özel gereksinimli 0-36 ay arası çocuklar için Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanan ilk kapsamlı eğitim öğretim programıdır. 2018 yılında çıkan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde, erken çocukluk eğitiminin çerçevesinin belirlenmesiyle ayrı bir önem kazanmış ve çerçevesi ilk defa belirlenmiştir (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 2018). Bu çalışma, EÇEP'in özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre ilk değerlendirmesi olup elde edilen bulgu ve sonuçlar programın yeterliliğini objektif bir şekilde ortaya koymaktadır.

2.3. Sayıtlar, Kapsam ve Sınırlılıklar

Katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevaplar onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu konudaki uzman ve alan yazın taraması araştırmanın geçerliği bakımından yeterlidir. Bu araştırma, 2020-2021-2022 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde resmi özel eğitim okul ve sınıflarında görevli 108 özel eğitim öğretmenini kapsamaktadır. Araştırma kullanılan Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği' nin sorularından oluşan veri toplama aracı anket (Google) formunda yer alan sorulara katılımcıların vermiş oldukları cevaplar ile sınırlıdır.

2.4. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma özel eğitim öğretmenlerinin, Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programıyla ilgili bakış açılarının; CIPP Modeli temel alınarak, Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün boyutlarında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Nicel araştırma "Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği" sorularından oluşturulan anket (Google) veri toplama aracı olarak yapılandırılarak kullanılmıştır (Girgin, 2022). Veri toplama aracı olarak anket, bir evren veyahut da örneklemelerden ilişkiler kurarak bilgi elde edilmesi çalışması olarak tanımlanır. Bu yöntemde bilgi elde etmek için, hazırlanan yazılı ya da sözlü sorular yönelterek cevaplar elde edilmeye çalışılır (Odabaşı, 1999). Bu program değerlendirme çalışmasında, amaçlı örneklem yöntemlerinden, ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklem yönteminde çalışılacak grup belirlenmeden, bu grubu belirlemeye yönelik ölçüt veya ölçütlerin önceden belirlenmesi gerekmektedir (Büyüköztürk, 2012).

Bu çalışmada örneklem belirlerken;

- Araştırmacının resmi, özel eğitim okullarında çalışıyor olması,

- Araştırmacının Sakarya ilinde 2019/2020 ile 2020/2021 eğitim öğretim yıllarında uygulamaya başlanan ve bu yılda devam eden "0-36 ay Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının" il koordinatörlüğünü yapmış olması,
- Bu çalışmanın nicel bir çalışma olması sürecin hızlı ve kolay ilerlemesini sağlamıştır.

Sakarya ilinde özel gereksinimli çocuklara eğitim veren özel eğitim sınıf ve okullarında çalışan, Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (EÇEP) uygulamalarında yer almış, %55,6'sı kadın ve %44,4'ü erkek, (Tablo-1/1), %33,3 Özel Eğitim Anaokulu'nda, %33,3 Özel Eğitim II. Kademe, %25,9 I. Kademe, %7,4 Özel Eğitim Sınıfında çalışan (Tablo-1/2), 108 kadrolu özel eğitim öğretmeni örneklem olarak alınmıştır. Örneklem %7,4'ü 20 yıl üstü, %18,5'i 0-5 yıl, %66,7'i 6-10 yıl kıdeme sahiptir.

2.5. Veri Toplama Aracı

MEB Erken Çocukluk (0-36 ay) Özel Eğitim Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği;

Bu çalışmada araştırmacının COVID-19 pandemi dönemine denk gelmesi sebebiyle veri toplama aracı olarak nicel veri toplama araçlarından anket (Google) kullanılmıştır. Bu anket, "Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği" esas alınarak yapılandırılmış sorulardan oluşturulmuştur.

Ölçeğin; "Bağlam- Girdi- Süreç- Ürün" olmak üzere 4 farklı boyuttan oluşmakta olup

- Bağlam alt boyutunda 7 madde,
- Girdi alt boyutunda 7 madde,
- Süreç alt boyutunda 7 madde,
- Ürün alt boyutunda 4 madde, olmak üzere toplamda 25 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin kişisel bilgilerin yer aldığı bölümde ise örneklem grubunun demografik bilgilerinin belirlenmesi amacıyla katılımcılara 'cinsiyet', 'kademe, 'mezun oldukları fakülte ve bölüm' değişkenlerini içeren 3 farklı soru yöneltilmiştir.

2.6. Veri Toplama Süreci

Sakarya ili ve ilçelerindeki Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde olan Özel Eğitim Anaokullarında, özel eğitim sınıflarında ve Özel Eğitim Uygulama Okullarında kadrolu çalışmakta iken mesai saatleri sonrası Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı'nda (EÇEP) görev alan öğretmenlere ulaşılmıştır. Uygulamalar esnasında, belirlenen bu gruba ölçme aracını nasıl kullanacağı ve ne şekilde doldurulacağı, bunun yanı sıra süreçte elde edilecek verilerin nerede ne amaçla kullanılacağına ilişkin bilgilendirme yapılmış ve örneklem grubundan ölçekleri içtenlikle doldurmaları istemiştir. Verilerin toplanması Google üzerinden çevrimiçi olarak yapılmıştır. Veriler 01/11/2021 ile 31/12/2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Uygulamada toplam 108 özel eğitim sınıf öğretmenine ulaşılmıştır.

2.7. Veri Toplama Analizi

Katılımcılardan elde edilen veriler betimsel olarak, yüzdeler aritmetik esasına göre olumlu/olumsuz analiz edilmiştir (Arıkan, 2018).

Derecelendirmede:

- “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum” olumsuz,
- “Kısmen Katılıyorum”, “Katılıyorum” ve Kesinlikle Katılıyorum” olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Değerlendirmede “Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı Değerlendirme Ölçeği” sorularından yapılandırılmış anket veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Katılımcılara ölçek sorularından oluşan anket (Google) yönetilmiştir. Ölçme araçlarından alınan veriler doğrultusunda hangi istatistiksel tekniğin uygulanıp uygulanmayacağına yönelik YTÜ/Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü uzmanlarının görüşüne başvurulmuştur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada yapılandırılmış bir anket formu aracılığıyla öğretmen görüşleri alınmıştır. Araştırmanın analizleri sonucuna göre öğretmenlerin programa yönelik 25 ifadesinden, 4 tema, olumlu/olumsuz olmak üzere 8 kategori çıkarılmıştır. Temalar Tablo-2 de sunulmuştur.

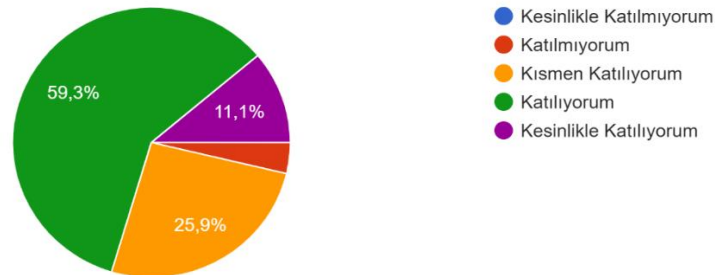

Şekil 1: Erken Çocukluk Eğitim Programı Değerlendirme Tablosu

3.1. Bağlam Boyutunda Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

108 özel eğitim öğretmenin 7 soru üzerinde yaptıkları çalışmanın bağlam boyutuna ilişkin değerlendirmeye yönelik sonuçları şu şekildedir.

SORU-1: Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin bilişsel gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir.

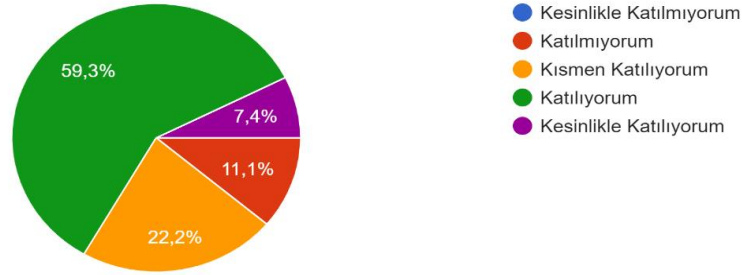

Grafik 1: Bağlam Boyutundaki 1.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki ilk soru olan: "Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin bilişsel gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir." sorusuna öğretmenlerin %11,1'i kesinlikle desteklediği, %3,7'si desteklemediği, %25,9'u kısmen desteklediği, %59,3'ü desteklediği görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %96,3 oranında programın bilişsel gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklediği konusunda olumlu, %3,7'si oranında ise olumsuz olduğu şeklindedir.

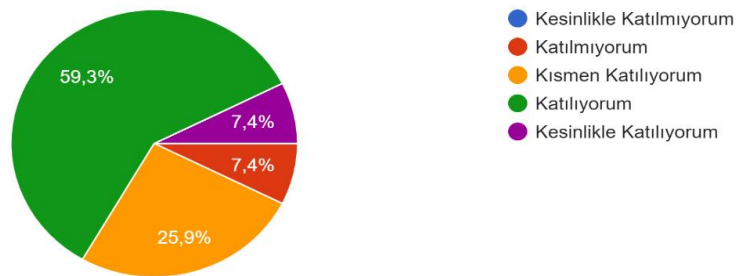
SORU-2: Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin alıcı dil gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir.

Grafik 2: Bağlam Boyutundaki 2.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki ikinci soru olan: "Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin alıcı dil gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir." sorusuna öğretmenlerin %11,1'i desteklemediği, %7,4'u kesinlikle desteklediği, %59,3'ü desteklediği, %22,2'si kısmen desteklediği görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %88,9 desteklediği konusunda olumlu, %11,1 desteklediği konusunda olumsuz olduğu şeklindedir.

SORU-3: Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin ifade edici dil gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir.

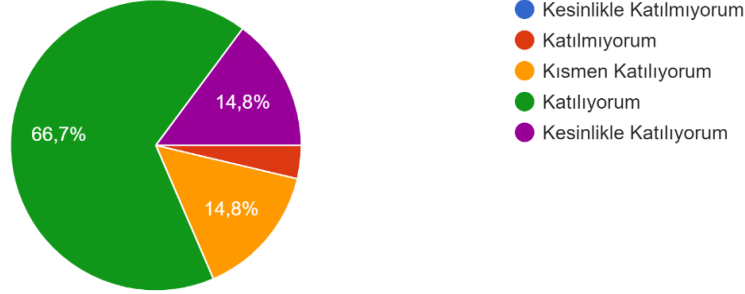

Grafik 3: Bağlam Boyutundaki 3.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki üçüncü soru olan: "Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin ifade edici dil gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir." sorusuna öğretmenlerin %7,4'ü programın özel gereksinimli çocukların ifade edici dil gelişim alanlarını desteklemediği, %25,9'u kısmen desteklediği, %59,3'ü desteklediği, %7,4'ü kesinlikle desteklediği görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6

oranında programın ifade edici dil gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklediği konusunda olumlu, %7,4 oranında ise olumsuz olduğu şeklindedir.

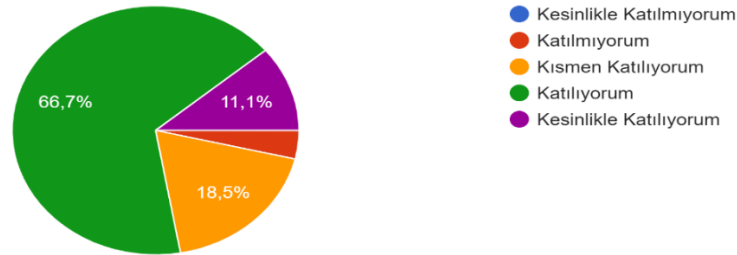
SORU-4: Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin ince motor gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir.

Grafik 4: Bağlam Boyutundaki 4.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki dördüncü soru olan: "Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin İnce Motor Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir." sorusuna öğretmenlerin %3,7'si programın özel gereksinimli çocukların ince motor gelişim alanlarını desteklemediği, %14,8'i kısmen desteklediği, %66,7'si desteklediği, %14,8'i kesinlikle desteklediği görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %96,3 oranında programın ince motor gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklediği konusunda olumlu, %3,7 oranında ise olumsuz olduğu şeklindedir.

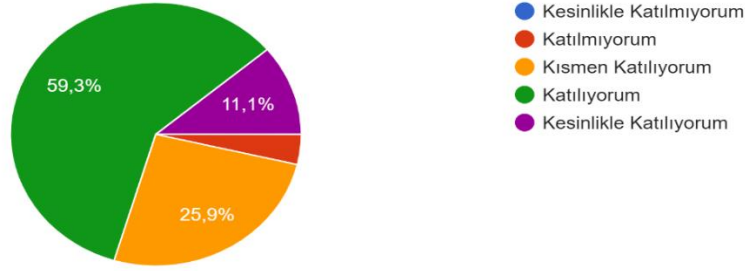
SORU-5: Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Sosyal-Duygusal Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir.

Grafik 5: Bağlam Boyutundaki 5.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki beşinci soru olan: "Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Sosyal-Duygusal Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir." sorusuna öğretmenlerin %3,7'si programın özel gereksinimli çocukların sosyal-duygusal gelişim alanlarını desteklemediği, %18,5'i kısmen desteklediği, %66,7'si desteklediği, %11,1 ise kesinlikle desteklediği görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %96,3 oranında programın sosyal-duygusal gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklediği konusunda olumlu, %3,7 oranında ise desteklediği konusunda olumsuz olduğu şeklindedir.

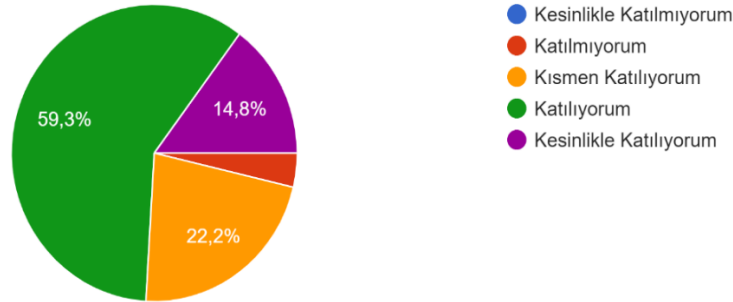
SORU-6: Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Uyumsal Beceriler Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir.

Grafik 6: Bağlam Boyutundaki 6.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki altıncı soru olan: "Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyin Uyumsal Beceriler Gelişim Alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklemektedir." sorusuna öğretmenlerin %3,7'si programın özel gereksinimli çocukların sosyal-duygusal gelişim alanlarını desteklemediği, %14,8'i kısmen destekledikleri, %66,7'si desteklediği, %11,1'i kesinlikle desteklediği görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %96,3 oranında programın sosyal-duygusal gelişim alanının tüm alt gelişim alanlarını desteklediği konusunda olumlu, %3,7 oranında ise olumsuz olduğu şeklindedir.

SORU:7-Programın amacı özel eğitimin özel amaçlarıyla uyumludur.

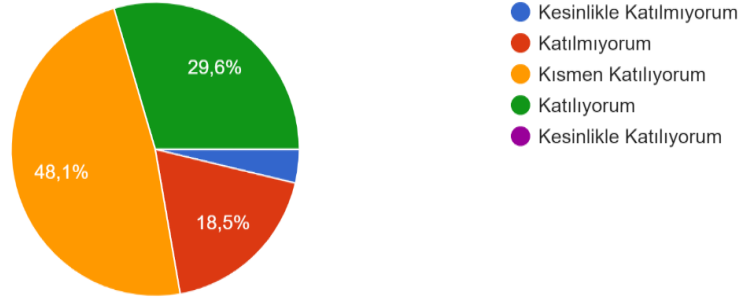
Grafik 7: Bağlam Boyutundaki 7.Soruya İlişkin Bulgular

Bağlam boyutundaki yedinci soru olan: "Programın amacı özel eğitimin özel amaçlarıyla uyumludur." sorusuna öğretmenlerin %3,7'si programın amacı özel eğitimin özel amaçlarıyla uyumlu olmadığı, %22,2'si kısmen uyumlu olduğu, %59,3'ü uyumlu olduğu, %14,8'i kesinlikle uyumlu olduğu görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %96,3 oranında programın amacı özel eğitimin özel amaçlarıyla uyumlu olduğu konusunda olumlu, %3,7 oranında ise olumsuz olduğu şeklindedir.

3.2. Girdi Boyutunda Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

108 özel eğitim öğretmenin 7 soru üzerinde yaptıkları çalışmanın girdi boyutuna ilişkin değerlendirmeye yönelik sonuçları şu şekildedir.

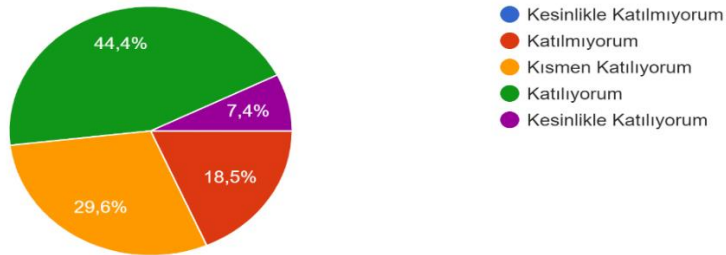
SORU:1-Öğrencilerin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterlidir.

Grafik 8: Girdi Boyutundaki 1.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki ilk soru olan: “ Öğrencilerin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterlidir.” sorusuna öğretmenlerin %29,6’sı öğrencilerin program için hazır bulunuşluk düzeylerinin yeterli olduğu, %48,1’i kısmen yeterli olduğu, %18,5’i yetersiz olduğu, %3,8’i kesinlikle yetersiz olduğu görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %77,7 oranında öğrencilerin program için hazır bulunuşluk düzeylerinin yeterliliği konusunda olumlu, %22,8 oranında ise yetersiz olduğu konusunda olumsuz olduğu şeklindedir.

SORU:2-Özel eğitim öğretmenlerinin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterlidir

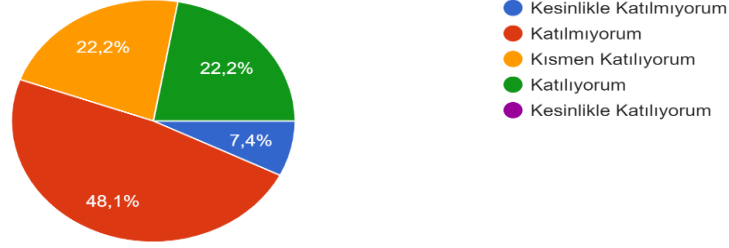

Grafik 9: Girdi Boyutundaki 2.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki ikinci soru olan: “Özel eğitim öğretmenlerinin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterlidir” sorusuna öğretmenlerin %7,4’ü özel eğitim öğretmenlerinin program için hazır bulunuşluk düzeyleri kesinlikle yeterli, %44,4’ü yeterli, %29,6’sı kısmen yeterli, %18,5’i yetersiz olduğu görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %81,4 oranında özel eğitim öğretmenlerinin program için hazır bulunuşluk düzeylerinin yeterliliği konusunda olumlu, %18,6 oranında ise olumsuz şeklindedir.

SORU:3-Ebeveynin program için hazır bulunuşluk düzeyi yeterlidir.

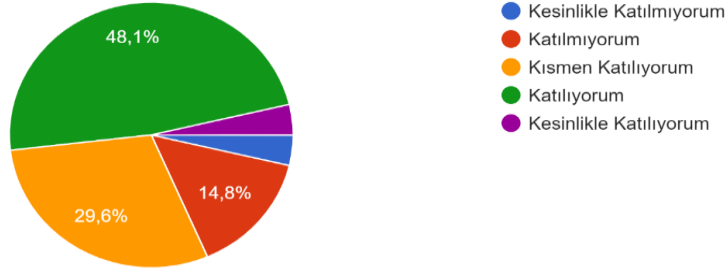
*MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının
CIPP Modeline (Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün) Göre Değerlendirmesi*

Grafik 10: Girdi Boyutundaki 3.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki üçüncü soru olan: “Ebeveynin program için hazır bulunuşluk düzeyi yeterlidir.” sorusuna, %22,2’si ebeveynin program için hazır bulunuşluk düzeyi yeterli, %22,2’si kısmen yeterli, %48,1’i yetersiz, %7,4’ünün kesinlikle yetersiz olarak görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %44,4 oranında ebeveynin program için hazır bulunuşluk düzeyleri yeterliliği konusunda olumlu, %55,6 oranında ise konusunda olumsuz şeklindedir.

SORU:4- Programda yer alan etkinlik kartları öğrenci seviyesine uygundur.

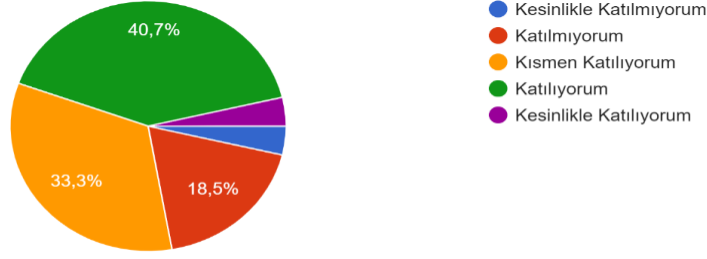

Grafik 11: Girdi Boyutundaki 4.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki dördüncü soru olan: “Programda yer alan etkinlik kartları öğrenci seviyesine uygundur.” sorusuna, %3,7’si programda yer alan etkinlik kartları öğrenci seviyesine kesinlikle uygun, %48,1’i uygun, %29,6’sı kısmen uygun, %14,8’i uygun olmadığını, %3,7’si ise kesinlikle uygun olmadığı şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %81,6 oranında programda yer alan etkinlik kartları öğrenci seviyesine uygunluğu konusunda olumlu, %18,6 oranında ise kesinlikle uygunluğu konusunda olumsuz şeklindedir.

SORU:5-Programda yer alan etkinlik kartları tüm gelişim alanlarını desteklemektedir.

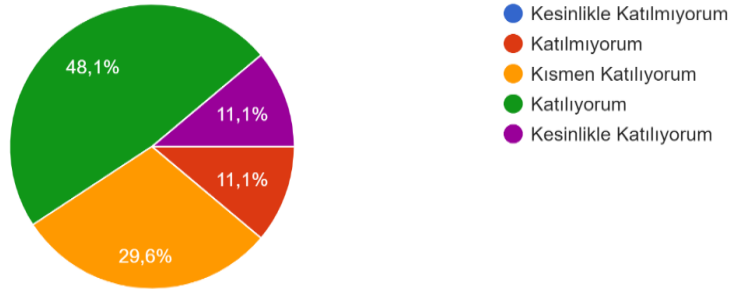
*MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının
CIPP Modeline (Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün) Göre Değerlendirmesi*

Grafik 12: Girdi Boyutundaki 5.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki beşinci soru olan: “ Programda yer alan etkinlik kartları tüm gelişim alanlarını desteklemektedir.” sorusuna, %3,7’si programda yer alan etkinlik kartları tüm gelişim alanlarını kesinlikle desteklemekte, %40,7’si desteklemekte, %33,3’ü kısmen desteklemekte, %18,5’i desteklememekte, %3,7’si ise kesinlikle desteklememekte şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %81,6 oranında programda yer alan etkinlik kartları öğrenci seviyesine uygunluğu konusunda olumlu, %18,6 oranında ise olumsuz şeklindedir.

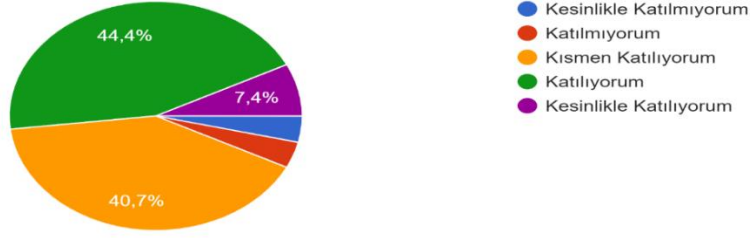
SORU:6- Programda yer alan materyallere ulaşılabilir.

Grafik 13: Girdi Boyutundaki 6.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki altıncı soru olan: “Programda yer alan materyallere ulaşılabilir.” sorusuna, %11,1’i programda yer alan materyallere kesinlikle ulaşılabilir, %48,1’i ulaşılabilir, %29,6’sı kısmen ulaşılabilir, %11,1’i ulaşamadığı şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %78,8 oranında programda yer alan materyallere ulaşılabilirlik konusunda olumlu, %21,2 oranında ise olumsuz şeklindedir.

SORU:7-Program özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından zengindir.

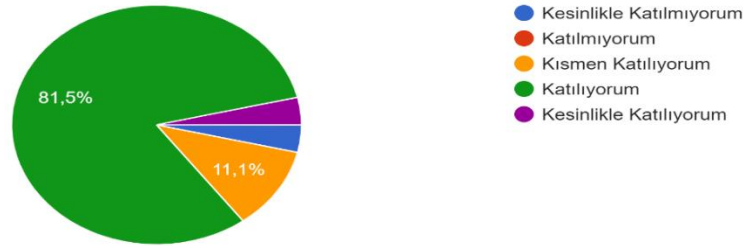
Grafik 14: Girdi Boyutundaki 7.Soruya İlişkin Bulgular

Girdi boyutundaki yedinci soru olan: “Program özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından zengindir” sorusuna öğretmenlerin %3,7’si program özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından kesinlikle zengin, %44,4’ü zengin, %40,7’si kısmen zengin, %3,7’si zengin değil, %3,7’si ise kesinlikle zengin değil şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 oranında program özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından zengindir konusunda olumlu, %7,4 oranında ise olumsuz şeklindedir.

3.3. Süreç Boyutunda Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

108 özel eğitim öğretmenin 7 soru üzerinde yaptıkları çalışmanın bağlam boyutuna ilişkin değerlendirmeye yönelik sonuçları şu şekildedir

SORU:1- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel eğitimine uygundur.

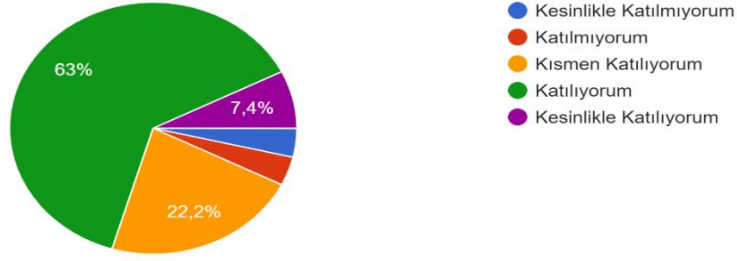

Grafik 15: Süreç Boyutundaki 1.Soruya İlişkin Bulgular

Süreç boyutundaki birinci soru olan: “ Program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel eğitimine uygundur.” sorusuna öğretmenlerin %3,7’si program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel eğitimine kesinlikle uygun, %81,5’i uygun, %11,1’i kısmen uygun, %3,7’si kesinlikle uygun değil şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %96,3 oranında program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel eğitimine uygunluğu konusunda olumlu, %3,7 oranında ise olumsuz şeklindedir.

SORU:2-Program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin grup eğitimlerine uygundur.

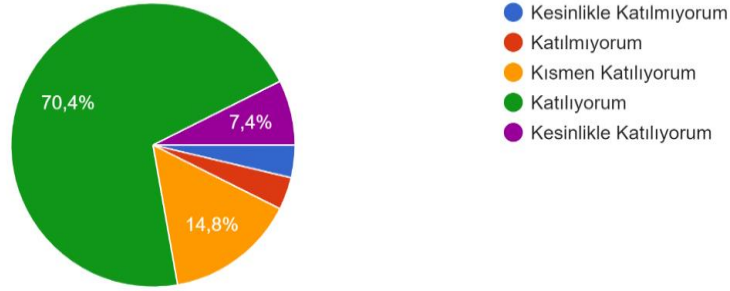
MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının
CIPP Modeline (Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün) Göre Değerlendirmesi

Grafik 16: Süreç Boyutundaki 2.Soruya İlişkin Bulgular

Süreç boyutundaki ikinci soru olan: “Program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin grup eğitimlerine uygundur.” sorusuna öğretmenlerin %7,4’ü program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin grup eğitimine kesinlikle uygun, %63’ü uygun, %22,2’si kısmen uygun, , %3,7’si uygun değil %3,7’si kesinlikle uygun değil şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 oranında program özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel eğitimine uygunluğu konusunda olumlu, %7,4 oranında ise olumsuz şeklindedir.

SORU:3-Program evde eğitim faaliyetlerini desteklemektedir.

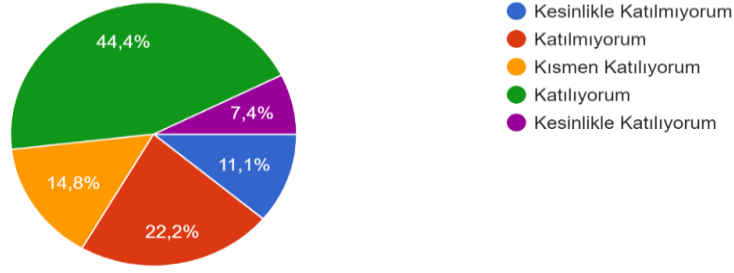
Grafik 17: Süreç boyutundaki 3.soruya ilişkin istatistik

Süreç boyutundaki üçüncü soru olan: “Program evde eğitim faaliyetlerini desteklemektedir.” sorusuna öğretmenlerin %7,4’ü program evde eğitim faaliyetlerini kesinlikle desteklemektedir, %70,4’ü desteklemektedir, %14,8’i kısmen desteklemektedir, %3,7’si desteklememektedir, %3,7’si kesinlikle desteklememektedir şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 program evde eğitim faaliyetlerini destekleme konusunda olumlu, %7,4 oranında ise olumsuz, şeklindedir.

SORU:4- Programın okul içi uygulama saatleri yeterlidir

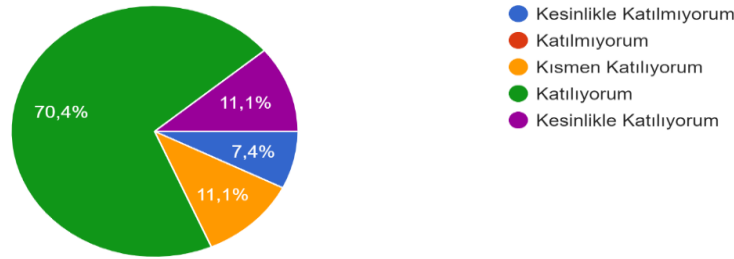
*MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının
CIPP Modeline (Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün) Göre Değerlendirmesi*

Grafik 18: Süreç Boyutundaki 4.Soruya İlişkin Bulgular

Süreç boyutundaki dördüncü soru olan: “Programın okul içi uygulama saatleri yeterlidir.” sorusuna öğretmenlerce %7,4’ü programın okul içi saatleri kesinlikle yeterli, %44,4’ü yeterli, %14,8’i kısmen yeterli, %22’si yetersiz, %7,4’ü kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %66,7 programın okul içi saatlerinin yeterli olduğu konusunda olumlu, %33,3 oranın ise olumsuz, şeklindedir.

SORU:5- Program ebeveynlerin eğitime etkin katılımını desteklemektedir.

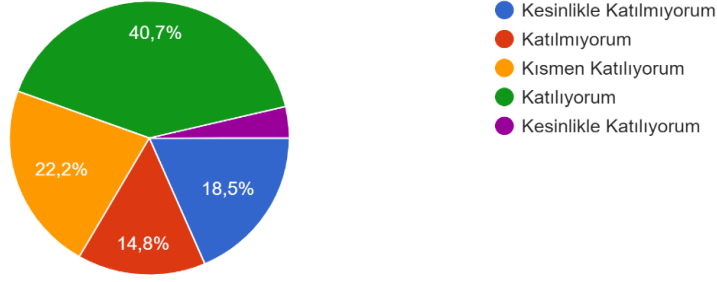

Grafik 19: Süreç Boyutundaki 5.Soruya İlişkin Bulgular

Süreç boyutundaki beşinci soru olan: “Program ebeveynlerin eğitime etkin katılımını desteklemektedir.” sorusuna öğretmenlerce %11,1 ’i programın ebeveynlerin eğitime katılımını desteklediği konusunda kesinlikle yeterli, %70,4’ü yeterli, %11,1’i kısmen yeterli, %7,4’ü yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 programın ebeveynlerin eğitime katılımını desteklediği konusunda olumlu, %7,4 ise olumsuz, şeklindedir.

SORU:6- Programın uygulama ortamları yeterlidir.

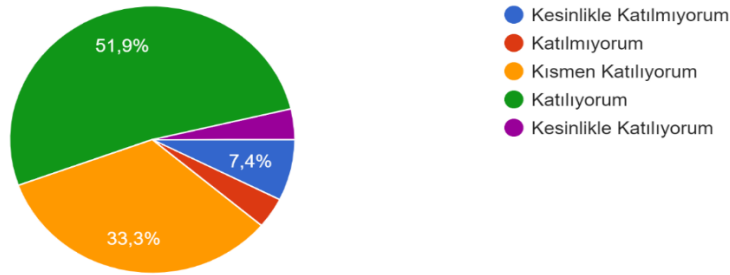
MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının
CIPP Modeline (Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün) Göre Değerlendirmesi

Grafik 20: Süreç Boyutundaki 6.Soruya İlişkin Bulgular

Süreç boyutundaki altıncı soru olan: “Programın uygulama ortamları yeterlidir.” sorusuna öğretmenlerce, %3,7’si programın uygulama ortamları kesinlikle yeterli, %40,7’si yeterli, %22,2’si kısmen yeterli, %14,8’i yetersiz, %18,5’i kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %66,7 programın uygulama ortamlarının yeterliliği konusunda olumlu, %33,3 olumsuz, şeklindedir.

SORU:7- Program öğretmene kılavuz olmada yeterlidir.

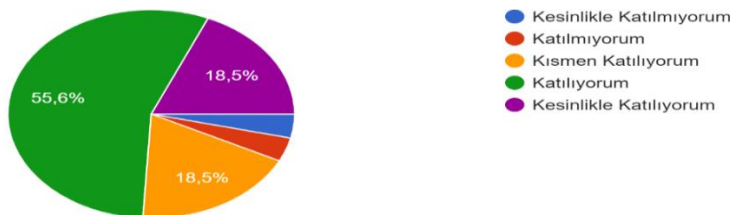
Grafik 21: Süreç Boyutundaki 7.Soruya İlişkin Bulgular

Süreç boyutundaki yedinci soru olan: “Program öğretmene kılavuz olmada yeterlidir.” sorusuna öğretmenlerce, %3,7’si programın öğretmene kılavuz olmada kesinlikle yeterli, %51,9’u yeterli, %33,3’ü kısmen yeterli, %3,7’si yetersiz, %7,4’ü kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %88,9 programın öğretmene kılavuz olmada konusunda olumlu, %11,1 olumsuz şeklindedir.

3.4. Ürün Boyutunda Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

108 özel eğitim öğretmenin 7 soru üzerinde yaptıkları çalışmanın ürün boyutuna ilişkin değerlendirmeye yönelik sonuçları şu şekildedir,

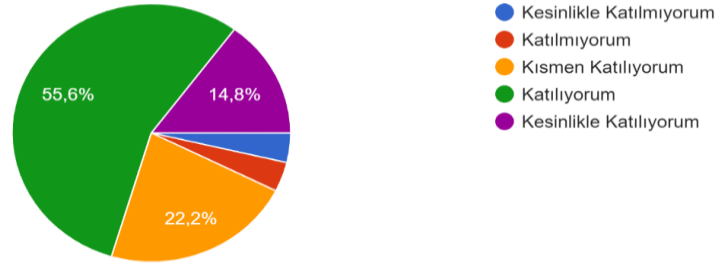
SORU:1- Program özel eğitim öğretmenin yeterlilik düzeylerine katkı sağlar.

Grafik 22: Ürün boyutundaki 1.soruya ilişkin bulgular

Ürün boyutundaki birinci soru olan: “Program özel eğitim öğretmeninin yeterlilik düzeylerine katkı sağlar.” sorusuna öğretmenlerce, %18,5’i programın özel eğitim öğretmeninin yeterlilik düzeylerine katkı sağlama konusunda kesinlikle yeterli , %55,6’sı yeterli, %18,5’i kısmen yeterli, %3,7’si yetersiz, %3,7’si kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 programın özel eğitim öğretmeninin yeterlilik düzeylerine katkı sağlama konusunda olumlu, %7,4’ü ise olumsuz şeklindedir.

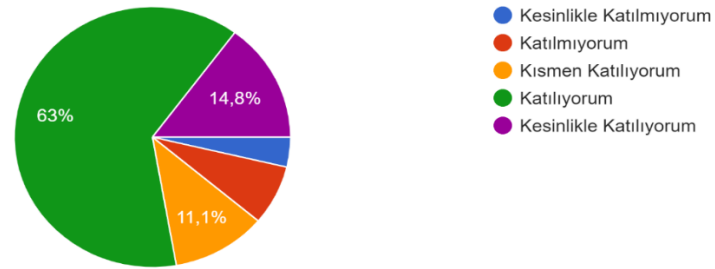
SORU:2- Program ebeveynlerin özel eğitim yeterlilik düzeylerine katkı sağlar.

Grafik 23: Ürün Boyutundaki 2.Soruya İlişkin Bulgular

Ürün boyutundaki ikinci soru olan; ‘Program ebeveynlerin özel eğitim yeterlilik düzeylerine katkı sağlar.’ sorusuna öğretmenlerce, %14,8’i programın ebeveynlerin özel eğitim yeterlilik düzeylerine katkı sağlama konusunda kesinlikle yeterli , %55,6’sı yeterli, %22,2’si kısmen yeterli, %3,7’si yetersiz, %3,7’si kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 programın ebeveynlerin özel eğitim yeterlilik düzeylerine katkı sağlama konusunda olumlu, %7,4’ü ise olumsuz şeklindedir

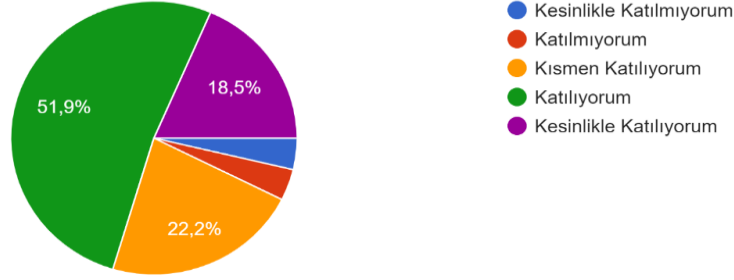
SORU:3-Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri bağımsız yaşama hazırlar.

Grafik 24: Ürün Boyutundaki 3.Soruya İlişkin Bulgular

Ürün boyutundaki üçüncü soru olan: “Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri bağımsız yaşama hazırlar.” sorusuna öğretmenlerce, %14,8’i program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri bağımsız yaşama hazırlama konusunda kesinlikle yeterli , %63’ü yeterli, %11,1’i kısmen yeterli, %7,4’ü yetersiz, %3,7’si kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %88,9 program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri bağımsız yaşama hazırlama konusunda olumlu, %11,1 ise olumsuz şeklindedir.

SORU:4- Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri grup eğitimine hazırlar.

Grafik 25: Ürün Boyutundaki 4.Soruya İlişkin Bulgular

Ürün boyutundaki dördüncü soru olan: “Program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri grup eğitimine hazırlar.” sorusuna öğretmenlerce, %18,5’i program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri grup eğitimine hazırlama konusunda kesinlikle yeterli , %51,9’u yeterli, %22,2’si kısmen yeterli, %3,7’si yetersiz, %3,7’si kesinlikle yetersiz şeklinde görülmektedir. Değerlendirmenin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; %92,6 program özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri grup eğitimine hazırlama konusunda olumlu, %7,4’ü ise olumsuz şeklindedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programını değerlendirme amaçlı elde edilen bulgulara ilişkin tartışma, sonuç ve öneriler bu bölümde yer almaktadır. Bu bağlamda sonuçlar; bağlam, girdi, süreç ve ürün boyutunda ayrı başlıklar şeklinde değerlendirilmiştir.

1-Bağlam Değerlendirmesine İlişkin Sonuçlar:

Programın bağlam boyutunda elde edilen bulguları irdelendiğinde; özel eğitim sınıf öğretmenleri, erken çocukluk özel eğitim öğretim programının, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimlerinin tüm alt basamaklarını yüksek oranda destekler nitelikte olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca programın amaçlarıyla özel eğitimin amaçlarının uyumlu olduğu ve örtüştüğü anlamlı bir oranda ortaya konmuştur.

Değerlendirmeye katılan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin büyük oranda hatta tamamına yakını, programın özel gereksinimli çocukların, özellikle bilişsel, sosyal, duygusal, uyumsal, motor gelişim alanlarının tüm alt gelişim alanlarını desteklediği ve özel eğitimin özel amaçlarıyla uyumlu olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde programın alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini desteklediği görüşü diğer gelişim alanlarının oranı kadar olmasa da anlamlı bir şekilde yeterli olduğu ve öğretmenlerce yapılan değerlendirmeye olumlu yansıdığı görülmektedir.

“Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı” her ne kadar tüm gelişim alanlarının alt basamaklarını desteklediği sonucuna ulaşılsa da uygulama ortamlarının çocukların tüm gelişim alanlarını destekler şekilde donatılmaması programın uygulamasında sıkıntılar

yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle programın uygulandığı ortamların çocuğun tüm gelişim alanlarını destekler şekilde düzenlenmesinin programın etkinliğini artıracığı düşünülmektedir.

2-Girdi Değerlendirmesine İlişkin Sonuçlar:

Programın girdi boyutunda elde edilen bulguları irdelendiğinde; erken çocukluk özel eğitim öğretim programına katılan öğretmenlerce, özel gereksinimli öğrencilerin ve ailelerinin hazır bulunuşluk düzeylerinin yüksek ve anlamlı oranda yeterli olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde programda sunulan etkinlik kartlarının öğrenci seviyelerine ve gelişimlerine uygun ve bu kartlara ulaşımın kolay olduğu anlamlı düzeyde ortaya konmuştur. Yine programın özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından oldukça zengin olduğu belirtilerek genel anlamda olumlu bir değerlendirme yapılmıştır.

Özel eğitim öğretmenlerince programda yer alan materyallere ulaşımın, değerlendirmenin yapıldığı ilin imkânlarından dolayı ulaşılabilir şekilde ifade edilmiş olmasına rağmen, gelir düzeyi düşük illerde aynı durumun söz konusu olamayacağı düşünülmekle birlikte bu hususta bakanlıkça Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programına uygun materyaller temin edilmesi ve tüm illere materyal desteğinin sunulmasının programın etkinliğini artıracığı düşünülmektedir.

3- Süreç Değerlendirmesine İlişkin Sonuçlar:

Programın süreç boyutunda elde edilen bulguları irdelendiğinde; erken çocukluk özel eğitim öğretim programının özel gereksinimli çocukların bireysel/grup eğitimlerine uygun olduğu, evde eğitim faaliyetlerini desteklediği, erken çocukluk eğitiminde görev alan öğretmenlere kılavuz olduğu, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin eğitimlerini etkin bir şekilde desteklediği öğretmenlerce anlamlı bir oranda vurgulanmıştır.

Bugün ülkemizde erken çocukluk özel eğitim hizmeti haftada 4 saat bireysel olacak şekilde özel eğitim okullarında, anaokullarında, evde verilmektedir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018). Bunun yanı sıra programın okul içi uygulama saatlerinin ve uygulandığı ortamlarının yeterliliği konusunda öğretmenlerce olumlu görüş bildirilmesine rağmen, dünya üzerinde uygulanan erken yaşta yoğun davranışsal eğitim uygulamaları (ortalama 40 saat) göz önüne alındığında, uygulama saatlerinin arttırılmasının, uygulama ortamlarının geliştirilmesinin programın verimliliği açısından daha uygun olacağı düşünülmektedir.

4-Ürün Değerlendirmesine İlişkin Sonuçlar:

Programın süreç boyutunda elde edilen bulguları irdelendiğinde; değerlendirmeye katılan öğretmenlerce, Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının öğretmenlerin ve özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yeterlilik düzeylerine anlamlı bir oranda katkı sağladığını vurgulanmıştır. Ayrıca programın özel gereksinimli çocuğu bağımsız yaşama ve grup eğitimine hazırlama konusunda oldukça faydalı olduğu öğretmenlerce vurgulanmıştır.

Değerlendirmelere bütün olarak bakıldığında "Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programının" incelemeye katılan özel eğitim öğretmenlerince anlamlı bir şekilde olumlu ve

yeterli görüldüğü belirlenmiştir. Fakat Erken çocukluk özel eğitimin nitelikli eğitim ortamlarında, yoğun bir şekilde uygulanması programın başarıya ulaşmasında oldukça önemlidir. Erken çocuklukta, özel eğitimin en önemli paydaşları programın uygulayıcısı olan öğretmen ve ebeveynlerdir. Değerlendirmenin sonraki basamağında veli görüşleri de alınarak incelemenin genişletilmesi değerlendirme açısından uygun olacaktır.

Kaynakça

- Arıkan, F. (2018). Anket Yöntemi Üzerinde Bir Değerlendirme, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 97-159. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbd/issue/39647/452737> Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Arseven, İ. (2009). Bağlam ve Süreç Boyutlarında Bir Hizmet İçi Eğitim Programının Değerlendirilmesi (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğan, Y., Özyürek, A. ve Akduman, G. (2018). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim, Vize Yayıncılık, 3.Baskı, Ankara.
- Başaran, M., Özdemir, O. İ., & Can, M. S. (2020). 8. Sınıf İngilizce Öğretim Programının Bağlam, Girdi, Süreç ve Ürün Modeline Göre Değerlendirmesi. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 154-178.
- Birkan, B. (2002). Erken Özel Eğitim Hizmetleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 99-109.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri. Erişim adresi: <http://w3.balikesir.edu.tr/~msacks/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>.
- Demirci, A. ve Kartal, M. (2012). Çocukluk Dönemine Ait Önemli Bir Sorun: Gelişme Geriliği ve Erken Tanının Önemi. Turkish Family Physician, 3 (4), 1-6. <http://www.turkishfamilyphysician.com/upload/2012-4/1-6.pdf> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi:21.10.2021
- Demirel, Ö. (2008). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Aralık 2009. Cilt:VI, Sayı: II, 126-149. Erişim adresi: <http://efdergi.yyu.edu.tr>.
- Demirel, Ö. (2020). Eğitimde Kuram Geliştirme Kuramdan Uygulamaya (29 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirtaş, Z. (2017). Eğitimde Program Değerlendirme Yaklaşımlarına Genel Bir Bakış. Sakarya University Journal of Education, 7(4-özel sayı), 756-768.
- Eviren, Ö. S. (2017). Training Evaluation Models. The Journal of Limitless Education and Research, 2 (3), 57-76. DOI: 10.29250/sead.343245

- Girgin, E. (2022). Nicel Araştırma. Erişim adresi: <https://www.iienstitu.com/blog/nicel-arastirma-nedir>. Erişim Tarihi: 03.01.2022.
- Kartal, H. (2007). Erken Çocukluk Eğitimi Programlarından Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın Altı Yaş Grubundaki Çocukların Bilişsel Gelişimlerine Etkisi. *İlköğretim Online*, 6 (2), 234-248. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8604/107171>.
- MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018). Erişim adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-hizmetleri-yonetmeliği-yayimlandi/icerik/1089>. Erişim Tarihi :21.10.2021
- MEB Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı (2018). Erişim adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/derskitaplari/ciltler/okuloncesi/0-36aydegerlendirmekitapcigi.pdf>. Erişim Tarihi:21.10.2021
- Odabaşı, Y. (1999). Anket Yöntemi. Ali Atıf Bir (Ed). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde* (s. 81-89). Anadolu Üniversitesi: Eskişehir. ISBN 975 - 492 - 840 - 1.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde Program Değerlendirme ve Türkiye'de Eğitim Programlarını Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 126-149.
- Özmert, E. N. (2005). Erken Çocukluk Gelişiminin Desteklenmesi-I: Beslenme. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* (48), 179-195.
- Uşun, S. (2012). Eğitimde Program Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ufuk, E., & Arslan, T. (2018). Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Aileleri İçin Rehber. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 02.03.2023 Kabul Tarihi: 28.03.2023	3	1

SAĞLIKLI AİLE, ALGILANAN STRES VE UMUT ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SEBEN İZZET BAYSAL MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

Arif DURĞUN*

Hasan Hüseyin TAYLAN**

Öz

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin sağlıklı aile yapısı, algılanan stres ve umut düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli demografik değişkenlerle açıklanması amaçlanmaktadır. Araştırma Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma tarama modeline uygun tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırmada "Sağlıklı Aile Ölçeği", "Algılanan Stres Ölçeği" ve "Sürekli Umut Ölçeği" ile demografik soruları içeren soru formu kullanılmıştır. Katılımcıların %80'i kadın, %60'ı 1. sınıfta ve %49,3'ü sosyal hizmet bölümünde öğrenim görmektedir. Katılımcıların sağlıklı aile puanı yüksek (123,31); algılanan stres düzeyi orta (15,93); umut düzeyleri yüksek (47,46) bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin sağlıklı aile yapısı ile umut düzeyleri arasında pozitif ($r=.460$) korelasyon bulunmuştur. Katılımcıların algıladıkları stres düzeyi ile sağlıklı aile düzeyi arasında negatif ($r=-.443$) korelasyon bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sağlıklı Aile, Algılanan Stres, Sürekli Umut, Üniversite Öğrencileri

A STUDY ON HEALTHY FAMILY, PERCEIVED STRESS AND HOPE: THE CASE OF SEBEN İZZET BAYSAL VOCATIONAL SCHOOL

Abstract

This study aims to explain how different demographic factors relate to university students' perceived stress, healthy family structure, and hope. The research was conducted on the students of Seben İzzet Baysal Vocational School. The research is a descriptive study in accordance with the survey model. The "Healthy Family Scale," "Perceived Stress Scale," "Trait Hope Scale," as well as a questionnaire with questions about demographics, were employed in the study. 80% of the participants were female, 60% were in the first year and 49.3% were studying in the social work department. The healthy family score of the participants was high (123.31), perceived stress was moderate (15.93), and hope was high (47.46). Between the students who took part in the study's healthy family structure and their levels of hope, a positive correlation ($r=.460$) was found. The level of stress perceived by participants and the level of healthy family were found to have a negative correlation ($r=-.443$).

Keywords: Healthy Family, Perceived Stress, Trait Hope, University Students

* Doktora Öğrencisi / Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Öğr. Gör. / Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, arifdurgun@ibu.edu.tr, 0000-0001-8210-7343

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, htaylan@sakarya.edu.tr, 0000-0002-3968-7546

1. GİRİŞ

Modernitenin getirdiği bireysel yaşamı yücelten, kendinden başkasını önemsemeyen ve kendisinden başka kimseye fedakârca davranmayan yaşam felsefesi, günümüzde ne yazık ki aile kurumunu temelden sarsmıştır. Özgürlüğü, sadece “id”in istek ve arzularını sınırsız tatmin etmek olarak ele alan modern tanımlar, farkında olmadan bireyleri empatiden yoksun ve sadece “id”in esiri konumuna getirmiş böylece insanları hedonist ve çıkarıcı bir yapıya dönüştürmüştür. Bu özgürlük anlayışı aile ilişkilerini temelden sarsmış ve boşanmaların kapısını ardına kadar açmıştır (Tarhan, 2014). Dolayısıyla bu süreç içerisinde aile bağları zayıflamış, aile olmanın anlamı ve önemi yitirilmiş, başta eşler olmak üzere aile üyelerinin birbirlerine tahammülü zayıflamıştır. Netice olarak mutsuz birey, aile ve toplum profili ortaya çıkmıştır (Tarhan, 2014;16). Fakat bütün bu dönüşüm ve değişimlere rağmen aile kurumu tarihte olduğu gibi günümüzde de önemini ve varlığını korumuştur. İnsan türünün başlangıcından bu yana “aile” toplumların psikososyal ve ekonomik yaşamlarının merkezinde konumlanmıştır. Bu konumu gereği her dönem ailenin maddi ve manevi varlığının korunması ve sürdürülmesi temel politikalardan biri olarak benimsenmiş ve toplumların hukuk sistemlerinde olduğu gibi ülkemizde de ailenin korunması yasalar ile güvence altına alınmıştır. (T.C. Anayasası Madde, 41.)

Aile, bireyin toplumsal yaşam içerisinde hayatının korunması ve sürdürülmesi hususunda temel bileşendir (Genç, 2015:86). Aile, kadın ve erkeğin evlilik birliği ile oluşan, yaşamın geri kalanını birlikte paylaşma amacı güden, aile mevzuatıyla güvence altına alınmış hukuki bir sözleşme ile gerçekleşen ve üyelerinin psiko-sosyal, ekonomik, duygusal, manevi gereksinimlerinin karşılandığı ve nesilden nesle aktarıldığı toplumsal kurumdur (Durğun, 2016). Aile, aynı zamanda çocukların eğitimlerinin gerçekleştirildiği bir eğitim kurumu işlevi de görmektedir.

Ailenin korunması ve sürdürülmesi toplumların her zaman temel sorunu olmuştur. Bu doğrultuda ailelerin sağlıklı işlev göstermesi amacıyla çeşitli sosyal politikalar geliştirilmiştir. Aile sağlığı kavramı, multidisipliner bir alan olup içeriğinde ve tanımlanmasında antropolojik, biyopsikososyal ve kültürel paradigmlar bulunmaktadır. Dolayısıyla aile sağlığı kavramı, işlevsel aileler, dengeli ve düzenli aileler, sağlıklı aileler vb. terimlerle birbirinin yerine kullanılabilir (Çalık, 2018:7). Aile sağlığı işlevleri arasında beslenme, bakım, iletişim, uyku, sorun çözme ve baş etme, cinsellik, şiddetle başa çıkma, serbest zamanları değerlendirme, maneviyat, sağlığı koruma ve geliştirme ve aile üyelerinin ruhsal sağlığı yer almaktadır.

Ailenin yapısının ve işlevlerinin sağlıklı olması, toplumun o anda sahip olduğu kültürel kodlarına ve değerlerine, gelenek, görenek ve örfüne uyum sağlayabilmesi anlamındadır. Nitekim toplum dinamik bir yapıdadır ve açık sistem özelliği taşımaktadır. Bu nedenle toplumsal değişim ve dönüşüm süreci içerisinde kültürün birtakım maddi öğelerinde değişim söz konusu olacaktır (Zencirkıran, 2021). Sağlıklı ve iyi ailelerde sosyal çevreyle etkileşim yüksek, aile içi iletişim ve etkileşim seviyesi ölçülü, özellikle aileyi ilgilendiren konularda

demokratik süreçler ön plandadır. Bu çerçevede sağlıklı aile, üyelerinin aile içindeki sınırlarını bildiği, kendilerinden beklenen rol ve işlevlerinin yerine getirdiği, kişilerin duygu ve düşüncelerini uygun bir şekilde ifade edebildiği, hayata ve geleceğe dönük pozitif bakış açısına sahip olan ailedir. Aile sağlığı sadece tıbbi terminolojik bir anlayışla hastalığın olmaması değil aynı zamanda multidisipliner bir bakış açısıyla daha fazlasını muhteviyatında barındırır.

Gladding (2015)'e göre sağlıklı (işlevsel) ailelerin özellikleri şunlardır:

- Değişime karşı uyum sağlayabilir, denge durumunu korur ve kendini yenileyebilir,
- Açık sistem özelliğine sahiptir ve diğer sosyal sistemlerle etkileşim içerisindedir,
- Duygusal ve davranışsal olarak üyeler birbirine daima özen gösterir,
- Birlikte zaman geçirmekten zevk alırlar,
- Aile içi iletişim ve etkileşim sorunu yaşamazlar,
- Empatik düşünce hâkimdir ve üyeleri anlayışlı, sorun çözmede başarılıdır,
- Aile üyelerinin birinin başarısızlık durumunda cesaretlendirme ve destekleme yoluna başvururlar.

Ailenin sağlıklı işlev gösterip gösterememesinde birçok bileşen bulunmaktadır. Bunlardan en önde gelenlerden biri de strestir. Aile bireylerinin herhangi birinde yaşanan ya da algılanan stres, aile sisteminin sağlığı için ciddi tehlikeler oluşturabilir.

Stres, özellikle günlük hayatta sıklıkla kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. TDK(2023)'ya göre ruhsal gerilim olarak tanımlanan stres, kişilerin günlük yaşamında, okul ve iş hayatında karşılaştığı, baş etme kapasitesini aşan ve kişinin ruhsal gerilimini artırarak günlük rutinlerinden toplumsal rol ve işlevlerine kadar sorun yaratan olaylar ve durumlar olarak tanımlanabilir. Literatürde stres kavramını ilk tanımlayan Selye (1956), stresi organizmayı sarsan herhangi bir dışsal olay ya da içsel bir dürtü olarak tanımlamaktadır. Stres, değişen ve başa çıkılması gereken durumlar karşısında ortaya çıkan tepkidir. Bir diğer tanımlamada ise stres bir olay karşısında bireyin baş etme potansiyelinin ve kaynaklarının yetersiz kalması neticesinde söz konusu olayın kişi tarafından benlik bütünlüğüne bir tehdit olarak algılanması veya değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan tepkidir (Leblebicioğlu, 2018). Cüceloğlu (2011)'nin bireyin çevresiyle uyum sağlayabilmesi adına ortaya koyduğu bedensel ve psikolojik çaba olarak açıkladığı stres, Aranson, Wilson ve Akert (2012) tarafından bireyin, sosyal çevresi tarafından kendisinden beklenenleri karşılayamadığına yönelik duygu, düşünce ve inançlar kümesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla tüm bu tanımlamalar ve açıklamalar stresin farklı boyutlarda ele alındığını göstermektedir.

Stresin makul düzeyde hissedilmesi ve yaşanması bireyi motive eden bir unsur olarak bireyde pozitif yönlü gelişimi tetikleyen bir unsurken; stresin bireyin baş etme kapasitesini aşması ve uzun süre devam etmesi durumunda kişi üzerinde psikosomatik, fizyolojik, bellek ve bilişsel süreçlerde birtakım sorunlar, duyuşsal ve davranışsal kimi problemler vb. biri veya birkaçı birlikte görülebilmektedir (Steptoe ve Ayers, 2005). Bu doğrultuda stresin etkileri incelendiğinde stresin başta endokrin sistem, gastrointestinal sistem, sinir sistemi ve kardiyovasküler sistem üzerinde çeşitli sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bilişsel

boyutta da stres, algı, dikkat ve bellek süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Kişinin öğrenilen bilgileri hatırlayamaması, iş ve görevlerine odaklanamaması, karar vermede güçlük ve genel anlamda performansında gerileme görülmektedir (Scholey vd. 2014). Algılanan stres ise bireyin, nesnelere ve (ya) yaşam olaylarının ne ölçüde zorlayıcı olduğuna yönelik değerlendirmeleri şeklinde ifade edilebilir (Gerrig ve Zimbardo, 2015: 91). Dolayısıyla algılanan stres kişiden kişiye farklılaşan, içsel yönlü ve öznel deneyimlenen bir boyutu içerisinde barındırmaktadır. Böylece bireylerin yaşadığı stresin üstesinden gelinemeyecek seviyede değerlendirilmesi, algılanan stres kavramını önelemektedir (Cohen vd. 1983: 386).

Stresin üstesinden gelinememesi, kronik hal almasıyla birlikte bireyin kendilik algısının bozulmasına, şimdi ve geleceğe yönelik umudunu kaybetmesine yol açabilmektedir. Umud ise bireyin şimdi ve geleceğe yönelik beslediği, bireyi pozitif yönde motive eden ona yaşam enerjisi katan manevi bir kavramdır. TDK (2023) sözlüğünde umud, “ummaktan doğan duygu”, “olması beklenen veya olacağı düşünülen şey” anlamlarına gelmektedir. Snyder (2002)’ye göre umud, arzu edilen hedeflere giden yolları türetme ve bu yolları kullanmak için eylemsel düşünme yoluyla kendini motive etme konusunda algılanan yetenek olarak tanımlanır. Umud, öncelikle bir düşünme biçimidir ve duygular, umuda katkı sağlamada önemli bir rol oynamaktadır (Snyder, 2002). Umud, belirli bir hedefle ilgili düşüncelerden daha fazla bir şey olup belirli bir hedefe ilişkin düşüncelerinin ötesinde, insanların daha genel olarak hedef arayışlarındaki yeteneklerine ilişkin öz değerlendirmeleridir (Snyder, 2002). Dolayısıyla umud kavramının temel üç sacayağından bahsedilebilir. Bunlar duygu, biliş ve davranıştır.

Bireyin şimdi ve geleceğe yönelik umud düzeyi bu üç kavram üzerinde temellendirilebilir. Kişinin kendisiyle, başta ailesi olmak üzere yakın sosyal çevresiyle ve toplumla barışık olabilmesi ve dahi kendisinden beklenen psiko-sosyal işlevselliği yerine getirebilmesi için gereken koşullardan biri de hayata dair umudunun olmasıyla ilişkilidir. Sosyal hizmet bu kapsamda bireyin şimdi ve geleceğini tesis edebilmesinde umud aşılama rolü ve işlev de göstermektedir. Umudunu yitirmeyen bireyler günün ve geleceğin problemlerinin üstesinden gelebilecek güçtedirler. Dolayısıyla bu çalışmada geleceğimizin umudu olan gençlerimizin umud düzeyleri, algıladıkları stres ve sağlıklı aile düzeylerinin belirlenmesi, çeşitli değişkenler tarafından nasıl belirlendiğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın problem cümlesi, “Meslek yüksekokulu öğrencilerinin algıladıkları stres ve umud düzeylerinin sağlıklı aile düzeylerine etkisi nedir?” şeklinde oluşturulmuştur. Ele alınan alt problemler de şöyledir:

1. MYO öğrencilerinin sağlıklı aile düzeyleri nedir?
2. MYO öğrencilerinin algıladıkları stres düzeyleri nedir?
3. MYO öğrencilerinin umud düzeyleri nedir?
4. MYO öğrencilerinin sağlıklı aile düzeyleri, algılanan stres düzeyleri ve umutlarının; (a) cinsiyet, (b) yaş, (c) öğrenim görülen bölüm, (d) öğrenim görülen sınıf, (e) aile tipi, (f) maddi durum, (g) ebeveyn tutumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin sağlıklı aile yapılarının ne düzeyde olduğu, sağlıklı aile yapılarının öğrencilerin algılanan stres ve umut düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığı eğer varsa ne düzeyde bir etkiye sahip olduğunun belirlenmesini konu edinmektedir. Sağlıklı işlev gösteren aile olarak da değerlendirebileceğimiz sağlıklı aile kavramı, ailenin başlangıcından aile yaşam döngüsünün son aşamasına kadar geçen süreçte aile ilişkileri, iletişim kalıpları, beslenme alışkanlıkları, sosyal destek mekanizmaları, duygusal destek, çocukların bakımı, kaynaklara erişim vb. gibi birçok faktörü içerisinde barındırmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; üniversite öğrencilerinin algıladıkları sağlıklı aile yapısı, stres ve umut düzeylerini tespit etmektir. Bunun yanında öğrencilerin algıladıkları stres ve umut düzeylerinin sağlıklı aile düzeyine etkisinin ne olduğu ve demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi de araştırmanın bir diğer amacıdır.

Araştırmanın Önemi

Bir araştırmanın önemi araştırma amaçlarının ortaya konması ve araştırmacının bu araştırmayı neden yaptığını tanımlamasıdır. Literatür incelendiğinde üniversite öğrencileri üzerinde çeşitli araştırmalara rastlanmakla birlikte araştırma konumuzla ilgili bir çalışmanın henüz yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmamızın psikoloji ve sosyal hizmet literatürüne kaynak teşkil edebileceği düşünülmektedir. Araştırma konusundan anlaşılacağı gibi toplumların en temel sosyolojik kurumlarından biri olan aile kurumunun, toplumun varlığının korunması ve sürdürülmesi ve sağlıklı toplumlar inşa edilmesi için ailelerin sağlıklı işlev göstermesi bir gerekliliktir. Dolayısıyla bu çalışmanın önemini, ailelerin sağlıklı işlev gösterip göstermediğinin ve ne seviyede psikososyal işlevselliğe sahip olduğunun tespit edilmesi, algılanan stres ve umut düzeylerinin sağlıklı aile işlevselliği üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunun belirlenmesi ile ilgililere, politika geliştiren kurumlara kaynak teşkil etmesi oluşturmaktadır.

2. YÖNTEM VE TEKNİK

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli araştırmanın amacına, örneklem kitlesine, verilerin en uygun şekilde ekonomik olarak toplanması ve çözümlenmesi için gereken koşulların oluşturulması şeklinde düşünüldüğünde, bu araştırma "tarama modelini" esas alan betimleyici bir araştırmadır. Tarama modeli geçmişte ya da şimdi var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Burada araştırma kapsamında olan kişi ya da nesneyi herhangi bir şekilde değiştirmeden, etkilemeden kendi şartları içinde ve var olduğu biçimde tanımlamak esastır (Karasar, 1995).

2.2. Araştırmanın Soru ve Hipotezleri

Araştırmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin sağlıklı aile düzeylerinin, algılanan stres ve umut düzeylerinin ne olduğunun belirlenmesi hedeflenerek;

1. MYO öğrencilerinin algıladıkları stres ve umut düzeylerinin sağlıklı aile düzeylerini ne ölçüde etkilediği?

2. MYO öğrencilerinin algıladıkları stres düzeylerinin sürekli umut düzeyleri üzerine etkisi nedir?
3. Öğrencilerin sağlıklı aile düzeyleri, algıladıkları stres ve umut düzeyleri üzerinde çeşitli demografik faktörlerin nasıl bir rol oynadığı sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda hipotezlerimiz şöyledir:

H-1: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-2: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.

H-3: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-4: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm değişkeni ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-5: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm değişkeni ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.

H-6: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm değişkeni ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-7: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-8: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.

H-9: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-10: Öğrencilerin maddi durumları ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-11: Öğrencilerin maddi durumları ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.

H-12: Öğrencilerin maddi durumları ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-13: Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-14: Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.

H-15: Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

H-16: Öğrencilerin sağlıklı aile düzeyleri, algıladıkları stres ve umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

2.3. Evren ve Örneklem

Bir araştırmada evren, araştırmaya konu olan ve araştırmacının kapsamına giren nesne ve kişilerin tamamını ifade eder (Özer,1993:2; Semerci ve Erdoğan, 2021: 76). Araştırmanın evrenini Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (BAİBÜ) Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem ise belirli bir evrenden belirlenmiş kurallara bağlı kalınarak seçilmiş ve evreni temsil etme yeterliliğine sahip evrenden küçük kümelerdir. Araştırma örneklemini ise BAİBÜ Seben MYO'da öğrenim gören ön lisans öğrencilerinden rastgele-tesadüfi örnekleme kapsamındaki %5 kabul edilebilir hata ve %95 güven seviyesinde öğrenciler oluşturmaktadır. Rastgele örneklem seçiminde ana kütledeki bütün bireylerin seçilme şansı birbirine eşit ve bağımsızdır. Bu eşit ve bağımsız seçim aynı zamanda yansızlığı sağlar (Balci, 2001: 95). Böylece tesadüfi örnekleme türünde evreni temsil yeterliliğine sahip örneklem, evrene genellenebilir (Creswell, 2017: 158).

2.4. Veri Toplama Araçları

Bilimsel araştırmalarda veya bir tartışmada ya da bir akıl yürütmede sonuca ulaşabilmek için gereken ilk bilgi "veri" dir. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak da geniş kitlelere uygulanması en elverişli ve ekonomik olan anket tekniğinden faydalanılmıştır. Anket, internet anketi (i-anket) aracılığıyla (Barış ve Taylan, 2020:22) örneklem kitlesine sunulmuştur. Burada araştırmamızın amacına ve konusuna hizmet eden 7 adet soru hazırlanmış ve ayrıca aynı form içinde standardize edilmiş üç adet ölçek kullanılmıştır. Ölçekler Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ), Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) ve Sürekli Umud Ölçeği (SUÖ)'dür. Ölçek kullanım izinleri alınmıştır.

2.4.1. Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ)

Crandall ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen ve Çağlar vd. (2021) tarafından Türkçe 'ye uyarlanan Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ) 18-65 yaş arası bireylerin aile sağlığı düzeyini belirlemek üzere geliştirilmiştir. Ölçek 32 maddeden oluşan likert tipinde bir ölçek olup cevap seçenekleri 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan en düşük puan 32 en yüksek puan 160 puandır. Yüksek puan sağlıklı aile yapısını gösterir. Ölçekte 4 alt boyut bulunmaktadır. Bunlar "Aile Sosyal ve Duygusal Sağlık Süreçleri, Aile Sağlığı Yaşam Tarzı, Aile Sağlığı Kaynakları ve Aile Sosyal Desteği"dir. Ölçekteki 1,5, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 30, 31, 32. maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçeğin orijinali için Cronbach Alpha değeri .89 ile .94 arasında değişmektedir.

2.4.2. Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)

1983 yılında Cohen vd. tarafından geliştirilmiş, güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri .86 bulunmuştur. Bu çalışmada Bilge vd. (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanması yapılan ölçek kullanılmış, güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri .81 bulunmuştur. 5'li likert tipinde (0 hiç, 4 çok sık) hazırlanan ölçeğin üç maddesi (4, 5, 6. maddeler) ters kodlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-32 arasındadır. Ölçeğin Algılanan Stres ve Algılanan Baş Etme olmak üzere iki alt boyutu vardır. Toplam puanın yüksek olması algılanan stres düzeyinin yüksek olması anlamındadır.

2.4.3. Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ)

On beş yaş ve üstündeki bireylerin sürekli umut düzeylerini belirlemek amacı ile Snyder vd. (1991) tarafından geliştirilen ve Tarhan ve Bacanlı (2015) tarafından Tükçe'ye uyarlanan SUÖ 12 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Alternatif Yollar Düşüncesi ve Eyleyici Düşünce olarak isimlendirilen alt boyutların her biri dörder madde ile ölçülmektedir. Bu dörder maddenin bir tanesi geçmişe, iki tanesi içinde bulunulan zamana, bir tanesi de geleceğe yönelik ifadeleri içermektedir. Diğer dört madde umutla ilgisi olmayan dolgu maddelerden oluşmaktadır. Bireylerden maddelerdeki ifadelerin kendi durumlarını yansıtmaya derecelerini Likert tipi sekizli bir derecelendirme ölçeği üzerinde işaretlemeleri istenmektedir. Ölçek puanlanırken dolgu maddelerine puan verilmemekte, Alternatif Yollar Düşüncesi ve Eyleyici Düşünce alt boyutlarından elde edilen puanlar toplanarak Sürekli Umut Ölçeği toplam puanı elde edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 64'dür (Lopez ve diğ., 2000 akt. Tarhan ve Bacanlı, 2015:5).

2.5. Verilerin Analizi

Veriler SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Sciences) programına aktarılarak frekans, yüzdeler, dilimler, aritmetik ortalamaları, standart sapmaları hesaplanmıştır. Bunun yanında ölçeklerin güvenilirlik analizi (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Ayrıca ileri istatistik tekniklerinin belirlenmesi için öncelikle varyansların normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmış ve analiz neticesinde ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerine bakılarak normallik kontrol edilmiştir. Kontroller neticesinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin +3,29 ile -3,29 arasında olduğu tespit edilmiş ve verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Kim, 2013:53). Ölçekler normal dağılım gösterdiği gerekçesiyle parametrik testler kullanılmıştır. İki grup arasındaki farkın açıklanması için Independent Samples t-Test' i analizi yapılmıştır. İki'den fazla olan parametrelerin karşılaştırılmasında da One-Way ANOVA analizi yapılmış ve farklılığın kaynağını tespit etmek için -varyansların homojen olduğu durumlarda- PostHoc testlerinden Tukey testi ve LSD testi; -varyansların homojen olmadığı durumlarda da- PostHoc testlerinden Tamhane's T2 ve Games-Howell testi kullanılmıştır (Kayri, 2009). Ayrıca araştırmada sağlıklı aile yapısı, algılanan stres ve sürekli umut düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizleri yapılmıştır.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bir araştırmada sınırlılıkların belirlenmesi araştırmanın gerçekleştirilebilirliği hususunda bilgi verir. Sınırlılıklar araştırmanın örneklem, zaman ve kapsamının çerçevesini çizer. Bu araştırmamızda Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören ön lisans öğrencileri ile sınırlıdır. Böylece seçilen örneklemle araştırma sonuçları sadece BAİBÜ Seben İzzet Baysal MYO öğrencilerine genellenebilir. Ayrıca bu araştırma 25.10.2022 ile 25.12.2022 tarihleri ile süre sınırlıdır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Ankete Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Tablo 1. Öğrenciler Hakkında Çeşitli Bilgiler

Cinsiyet	Sayı	Yüzde	Sınıf	Sayı	Yüzde
Kadın	172	80,0	1. sınıf	131	60,9
Erkek	43	20,0	2. sınıf	84	39,1
Toplam	215	100,0	Toplam	215	100,0
Bölüm	Sayı	Yüzde	Aile Biçimi	Sayı	Yüzde
Sosyal Hizmet	106	49,3	Çekirdek aile	158	73,5
Sosyal Güvenlik	81	37,7	Geniş aile	47	21,9
İş Sağ. ve Güv.	28	13,0	Tek ebeveynli aile	10	4,7
Toplam	215	100,0	Toplam	215	100,0
Maddi durum	Sayı	Yüzde	Aile Tutumu	Sayı	Yüzde
0-5000₺	77	35,8	Otoriter (baskıcı) tutum	37	17,2
5001₺- 10000₺	99	46,0	Aşırı koruyucu tutum	63	29,3
10001₺-15000₺	29	13,5	Demokratik tutum	92	42,8
15001₺- 20000₺	7	3,3	Serbest (ilgisiz) tutum	5	2,3
20001₺ ve üzeri	3	1,4	Tutarsız (dengesiz) tutum	18	8,4
Toplam	215	100,0	Toplam	215	100,0
Yaş Ortalaması: 19,73±2,033					

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli demografik bilgilerine ilişkin istatistiklere yer verilmiştir. Katılımcıların %80'i kadın ve %20'si erkektir. YÖK (2022) YKS yerleştirme istatistiklerine bakıldığında ilgili okulun tüm bölümlerinde kadınların tercih oranı %71,34 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla çalışmada kadınların katılımının yoğun olması bu istatistikten kaynaklanmaktadır. Katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf dağılımına bakıldığında %60,9'u birinci sınıfta; %39,1'i ise ikinci sınıfta öğrenim görmektedirler. Ankete cevap veren öğrencilerin eğitim gördükleri ön lisans bölümlerine bakıldığında yarısının sosyal hizmet bölümünde, %37,7'sinin sosyal güvenlik bölümünde ve %13'ünün de iş sağlığı ve güvenliği bölümünde oldukları görülmektedir. Aile biçimi değişkenine bakıldığında ise modern toplumlarda görülen aile biçimiyle paralel olarak çekirdek aile biçimine sahip olanlar %73,5 iken geleneksel geniş aile biçimine sahip olanların da %21,9 olduğu ve tek ebeveynli ailelerin de %4,7 olduğu görülmektedir. Sosyolojik araştırmalarda önemli göstergelerden biri diğeri ise ekonomik durum kriteridir.

Katılımcılarımızın ailelerinin aylık geliri baz alınarak belirlenen maddi değişkenine bakıldığında %46'sının 5 bin bir ₺ ile 10 bin ₺ arasında aylık gelire sahip oldukları, 20 bin ₺ ve üzeri gelire sahip olanların %1,4 olduğu ve 5 bin ₺ ve aşağısında aylık gelire sahip olanların oranının ise %35,8 olduğu görülmektedir. Ailelerin sağlıklı işlev gösterip göstermediğinin belirlenmesinde önemli bir kriter olarak değerlendirebileceğimiz "aile tutumları"na baktığımızda ise katılımcıların yarıya yakınının ebeveyn tutumlarında "demokratik tutum", %17,2'sinin "otoriter (baskıcı) tutum" ve %29,3'ünün ise "aşırı koruyucu tutum" sergiledikleri görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 19,73±2,033 bulunmuştur.

3.2. Sağlıklı Aile Yapısına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sağlıklı aile yapısı, Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ) ile test edilmiştir. Öncelikle ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış ve ölçek maddelerinin güvenilirliği test edilmiştir. Analiz neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ) Güvenilirlik Analizi

Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ)	Cronbach Alpha (α)	Madde
Ailede Sosyal ve Duygusal Sağlık Süreçleri (ASDS)	,940	13
Aile İçin Sağlıklı Yaşam Tarzı (ASYT)	,810	6
Aile Sağlığı Kaynakları (ASK)	,794	9
Aile Dışında Sosyal Destekler (ADSD)	,822	4
Ölçek Toplamı	,929	32

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ)'nin gerek toplam ölçek maddelerinde gerekse de alt boyutları temel alındığında yüksek güvenilirlikte olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ölçek güvenilir bir ölçek olup sağlıklı aile yapısının ölçülmesinde kullanışlı bir ölçüm aracıdır. Sağlıklı aile ölçeği için yapılan tanımlayıcı istatistiklere ilişkin tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 3. Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ)'ye İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

SAÖ ve Alt Boyutları	Ortalama	En az	En çok	Çarpıklık	Çarpıklık Hatası	Basıklık	Basıklık Hatası
SAÖ_Toplam	123,31	59	158	-,603	,166	,718	,330
SAÖ_ASDS	52,78	20	65	-,928	,166	,679	,330
SAÖ_ASYT	24,38	12	30	-,573	,166	,635	,330
SAÖ_ASK	31,65	14	45	-,311	,166	-,003	,330
SAÖ_ADSD	14,49	4	20	-,486	,166	-,227	,330

Yukarıdaki tabloda katılımcıların Sağlıklı Aile Ölçeği'nden aldıkları puanlar, alt boyutlarında aldıkları puanlar, en az ve en yüksek puanlar ve Kolmogorov-Smirnov ile Shapiro-Wilk testleri dışında normal dağılım varsayımının karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesinde bir diğer kriter olarak değerlendirdiğimiz çarpıklık-çarpıklık hatası ve(ya) basıklık-basıklık hatası sonuçları gösterilmektedir. SAÖ toplam ölçek puanlarında öğrencilerin ortalaması 123,31 ile çok yüksek çıkmıştır. Ölçek toplamından en düşük puan alan 59 puan alırken en yüksek puan alan 158 puan almıştır. Ailede sosyal ve duygusal sağlık süreçleri boyutunda alınan puanlara bakıldığında ortalama alınan puan 52,78 ile yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu alt boyutta alınan en düşük puan 20; en yüksek puan 65'tir. Aile için sağlıklı yaşam tarzı boyutunda alınan puanlara bakıldığında ortalama puan 24,38 ile yüksek bulunmuştur. Bu boyutta alınan en düşük puan 12, en yüksek puan da 30'dur. Aile sağlığı kaynakları alt boyutunda alınan en düşük puan 14, en yüksek puan 45 olup puan ortalaması 31,65'tir. Son olarak da aile dışında sosyal destekler boyutunda alınan puanlara bakıldığında en düşük 4, en yüksek 20 puan alınmış olup ortalama puan 14,49 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar katılımcıların sağlıklı aile işlevselliğine ve yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin basıklık ve(ya) çarpıklık değerine bakıldığında hesaplanan mutlak z değeri +3,29 ile -3,29 arasında değer aldığı için normal dağılım kabul edilmektedir (Kim, 2013:53).

3.3. Sağlıklı Aile Yapısına İlişkin Hipotez Testleri

Tablo 4. Sağlıklı Aile Düzeyinin Cinsiyet ve Sınıf Değişkenine Göre T-Test Sonuçları

SAÖ ve Alt Boyutları	Cinsiyet	Ortalama±SS	p	Sınıf	Ortalama±SS	p
SAÖ_ASK	Kadın	31,63±5,67	,931	1. sınıf	32,69±5,70	,001*
	Erkek	31,72±6,72		2. sınıf	30,02±5,82	
SAÖ_Toplam	Kadın	123,05±17,89	,672	1. sınıf	124,39±17,84	,256
	Erkek	124,32±18,84		2. sınıf	121,61±16,83	

*p<0,01

Yukarıdaki tabloda ankete katılanların cinsiyet ve eğitim görülen sınıf değişkenine göre sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını tespit etmek için yapılan t-testi analizi sonucu gösterilmektedir. Cinsiyet boyutunda gerek ölçek toplam puanında gerekse de alt boyutlarda anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla “H-1: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır. Eğitim görülen sınıf değişkenine göre sağlıklı aile düzeyi arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına da bakılmış ve “Aile Sağlığı Kaynakları” alt boyutu dışında anlamlı farklılık bulunmamıştır. SAÖ-ASK alt boyutunda 1. Sınıfta eğitim gören öğrencilerin sağlıklı aile düzeylerinin daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuçla SAÖ_ASK alt boyutunda “H-10: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotez doğrulanırken ölçek genelinde doğrulanmamıştır.

Tablo 5. Sağlıklı Aile Düzeyinin Bölüm Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

SAÖ ve Alt Boyutları	Bölüm	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark
SAÖ_ASDS	Sosyal Hizmet	51,12±10,17	,027*	Sosyal Hizmet< Sosyal Güvenlik
	Sosyal Güvenlik	54,77±7,65		
	İş Sağ. ve Güv.	53,32±9,29		
SAÖ_Toplam	Sosyal Hizmet	120,92±19,2	,127	Yok
	Sosyal Güvenlik	126,09±13,89		
	İş Sağ. ve Güv.	124,28±19,05		

*p<0,05

Öğrenim görülen bölüm ile sağlıklı aile düzeyi arasında anlamlı ilişkinin tespit edilmesi için gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA testi sonucu yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Analiz neticesinde ölçeğin SAÖ_ASDS alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Farklılığın kaynağının tespiti için gerçekleştirilen Tukey HSD (Levene=2,233; p=0,110) sonucuna göre farklılığın sosyal hizmet ile sosyal güvenlik arasından kaynaklandığı bulgulanmıştır. Bu sonuçla “H-7: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm değişkeni ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi ailede sosyal ve duygusal sağlık süreçler boyutunda doğrulanırken ölçek toplamında doğrulanmamıştır.

Tablo 6. Sağlıklı Aile Düzeyinin Maddi Durum Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

SAÖ ve Alt Boyutları	Bölüm	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark
----------------------	-------	-------------	---	--------------

Sağlıklı Aile, Algılanan Stres ve Umut Üzerine Bir Araştırma: Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu Örneği

SAÖ_ASK	0-5000₺	29,07±6,53	,000*	0-5000 ile 5001-10000 arasında, ve 10001- 15000 arasında
	5001₺- 10000₺	32,79±5,11		
	10001₺-15000₺	34,06±4,77		
	15001₺- 20000₺	32,42±3,45		
	20001₺ ve üzeri	34,66±4,93		
SAÖ_ADSD	0-5000₺	13,35±3,63	,004*	0-5000 ile 5001-10000 arasında, ve 10001- 15000 arasında
	5001₺- 10000₺	15,02±3,37		
	10001₺-15000₺	15,72±3,22		
	15001₺- 20000₺	13,71±2,98		
	20001₺ ve üzeri	16,33±3,05		
SAÖ_Toplam	0-5000₺	116,49±19,32	,001*	0-5000 ile 5001-10000 arasında ve 10001- 15000 arasında
	5001₺- 10000₺	126,98±15,23		
	10001₺-15000₺	128,72±14,36		
	15001₺- 20000₺	122,00±15,17		
	20001₺ ve üzeri	127,66±24,50		

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda katılımcıların ailelerinin maddi durumları ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucu gösterilmektedir. Analiz neticesinde SAÖ_ASK alt boyutu, SAÖ_ADSD alt boyutu ve ölçek toplamında maddi durum değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçlara göre “H-13: Öğrencilerin maddi durumları ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmıştır. Sosyo-ekonomik durum bireylerin sosyal statülerinin belirlenmesinde temel referanslardan biridir. Ailelerin sağlıklı işlev göstermesinde, gıdaya ve sağlığa erişimde temel belirleyici, ekonomik güçtür. Tablodan da görüleceği üzere 0-5000₺ arasında aylık gelire sahip olan ailelerin sağlıklı aile düzeyleri puanlarının diğerlerinde çok daha düşüktür.

Tablo 7. Sağlıklı Aile Düzeyinin Ebeveyn Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

SAÖ ve Alt Boyutları	Bölüm	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark
SAÖ_ASDS	Otoriter (baskıcı) tutum	45,9±10,09	,000*	“Otoriter(baskıcı) tutum” ile “Aşırı koruyucu tutum” ve “demokratik tutum” ve “serbest ilgisiz tutum” arasında/ Tutarsız (dengesiz) tutum ile “demokratik tutum” arasında
	Aşırı koruyucu tutum	55,17±7,28		
	Demokratik tutum	55,42±7,10		
	Serbest (ilgisiz) tutum	54,40±2,60		
	Tutarsız (dengesiz) tutum	44,55±13,20		
SAÖ_ASYT	Otoriter (baskıcı) tutum	22,67±4,10	,001*	“Otoriter(baskıcı) tutum” ile “Aşırı koruyucu tutum” ve “demokratik tutum” arasında
	Aşırı koruyucu tutum	25,22±3,00		
	Demokratik tutum	24,85±2,91		
	Serbest (ilgisiz) tutum	24,40±2,07		
	Tutarsız (dengesiz) tutum	22,50±5,58		
SAÖ_Toplam	Otoriter (baskıcı) tutum	111,54±19,49	,000*	“Otoriter(baskıcı) tutum” ile “Aşırı koruyucu tutum” ve
	Aşırı koruyucu tutum	127,49±14,37		
	Demokratik tutum	127,31±14,10		

	Serbest (ilgisiz) tutum	125,00±9,43		"demokratik tutum" arasında
	Tutarsız (dengesiz) tutum	111,94±24,64		

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda ankete katılan öğrencilerin ebeveyn tutumlarına göre sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını tespit etmek için yapılan ANOVA testi sonucu gösterilmektedir. Analiz neticesinde SAÖ_ASDS alt boyutunda, SAÖ_ASYT alt boyutunda ve toplam ölçekte ebeveyn tutumu değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Farklılığın kaynağını tespit etmek için gerçekleştirilen Tukey HSD testi analizi neticesinde SAÖ_ASDS alt boyutunda farklılığın "otoriter baskıcı tutuma sahip aile" ile "aşırı koruyucu tutuma sahip olan aile" ve "demokratik tutuma sahip olan aile" ve "serbest ilgisiz tutuma sahip aile" arasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca farklılığın kaynağı "tutarsız dengesiz tutuma sahip olan aile" ile "demokratik tutuma sahip olan aile" arasından kaynaklanmaktadır. Ortalama değerlere bakıldığında otoriter baskıcı tutuma sahip olan ailelerin sağlıklı aile düzeyleri puanları düşüktür. SAÖ_ASYT alt boyutunda ise "otoriter baskıcı tutuma sahip aile" ile "aşırı koruyucu tutuma sahip aile" ve "demokratik tutuma sahip aile" arasından kaynaklandığı ve otoriter baskıcı tutuma sahip olan ailelerin sağlıklı aile düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Ölçek toplamında da yine aynı şekilde farklılığın kaynağı "otoriter baskıcı tutuma sahip aile" ile "aşırı koruyucu tutuma sahip olan aile" ve "demokratik tutuma sahip olan aile" arasından kaynaklandığı ve otoriter baskıcı tutuma sahip olan ailelerin sağlıklı aile düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlarla " H-15: Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile sağlıklı aile düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır." hipotezi doğrulanmıştır.

3.4. Algılanan Strese İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin Algılanan stres düzeyleri, Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) ile test edilmiştir. Öncelikle ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış ve ölçek maddelerinin güvenilirliği test edilmiştir. Analiz neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 8. Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) Güvenilirlik Analizi

Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)	Cronbach Alpha (α)	Madde
Algılanan Stres (AS)	,815	5
Algılanan Baş Etme (ABE)	,456	3
Ölçek Toplamı	,797	8

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)'nün algılanan stres alt boyutu ve toplam ölçekte güvenilir olduğu görülmektedir. Sadece algılanan baş etme alt boyutunda ölçek güvenilirliği düşük çıkmıştır. Burada ölçeğin bu alt boyutundaki maddelerin sayısının az olması sonucun bu şekilde çıkmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca ölçeğin yapı geçerliğini tespit etmek için yapılan KMO Bartlett testi ve AFA'ya bakılmıştır. KMO uyum değeri ,834 olup Bartlett küresellik testi $p<0,001$ düzeyinde anlamlıdır. Ölçeğin orijinalinde de olduğu gibi temel bileşenler analizi ve dik döndürme kullanılarak yapılan faktör analizi neticesinde öz değer "1" den büyük iki faktör elde edilmiş ve bu faktörler varyansın %56,70'ini açıklamaktadır. Uygulanan ölçek güvenilir bir ölçek olup algılanan stres düzeyini ölçmede kullanışlı bir ölçüm

aracıdır. Algılanan Stres Ölçeği için yapılan tanımlayıcı istatistiklere ilişkin tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 9. Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)'ye İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

SAÖ ve Alt Boyutları	Ortalama	En az	En çok	Çarpıklık	Çarpıklık Hatası	Basıklık	Basıklık Hatası
ASÖ_Toplam	15,93	3	32	,210	,166	,185	,330
ASÖ_AS	10,42	0	20	,164	,166	,679	-,189
ASÖ_ABE	5,50	0	12	,211	,166	,368	,330

Katılımcıların algılanan stres ölçeğinden ve ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları en düşük ve en yüksek puanlar ile normallik analizinde kullanacağımız basıklık ve çarpıklık sonuçları yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. Algılanan stres düzeylerinde ölçek toplamında öğrencilerin aldıkları puan ortalaması 15,93 olarak hesaplanırken algılanan stres alt boyutunda yine benzer şekilde alınabilecek en yüksek puanın tam ortasında bir ortalama puan almışlardır. Ölçeğin algılanan baş etme alt boyutunda da benzer bir şekilde alınan ortalama puanları en uç değerlerin tam ortasında konumlanmaktadır. Bu veriler öğrencilerin orta düzeyde stres algıladıkları ile açıklanabilir. Stresin orta düzeyde hissedilmesi esasen sağlıklı bir duruma işaret eder. Orta düzey stres bireyi motive eder ve güçlendirir. Ölçeğin basıklık ve(ya) çarpıklık değerine bakıldığında hesaplanan mutlak z değeri +3,29 ile -3,29 arasında değer aldığı için bu ölçekte de normal dağılım kabul edilmektedir (Kim, 2013:53).

3.5. Algılanan Stres Düzeyine İlişkin Hipotez Testleri

Tablo 10. Algılanan Stres Düzeyinin Cinsiyet ve Sınıf Değişkenine Göre T-Test Sonuçları

ASÖ ve Alt Boyutları	Cinsiyet	Ortalama±SS	p	Sınıf	Ortalama±SS	p
ASÖ_AS	Kadın	10,51±4,34	,500	1. sınıf	9,66±4,01	,001*
	Erkek	10,09±3,41		2. sınıf	11,61±4,16	
ASÖ_ABE	Kadın	5,57±2,16	,343	1. sınıf	5,19±2,12	,006*
	Erkek	5,23±1,91		2. sınıf	6,00±2,01	
ASÖ_Toplam	Kadın	16,08±5,79	,329	1. sınıf	14,85±5,25	,000*
	Erkek	15,32±4,17		2. sınıf	17,61±5,49	

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda ankete katılanların cinsiyet değişkenine ve eğitim görülen sınıf değişkenine göre algılanan stres düzeyi arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını tespit etmek için yapılan t-testi analizi sonucu gösterilmektedir. Cinsiyet boyutunda gerek ölçek toplam puanında gerekse de alt boyutlarda anlamlı farklılık bulunmamıştır. Dolayısıyla “H-2: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır. Eğitim görülen sınıf değişkenine göre algılanan stres düzeyi arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına da bakılmış ve gerek alt boyutlarda gerekse de toplam ölçek puanında anlamlı farklılık bulunmuştur. Algılanan stres alt boyutunda ikinci sınıf öğrencilerinin daha stresli oldukları ve p<0,05 düzeyinde anlamlı farklılaştığı, yine aynı şekilde baş etme alt boyutunda da ikinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları stres düzeyinin birinci sınıflara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Toplam ölçek puanında da aynı şekilde ikinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları stres düzeyinin daha yüksek olduğu ve anlamlı farklılaştığı bulunmuştur. Burada

öğrencilerin okulla ilişkili stres faktörleri olabileceği gibi ailesel ve de DGS sınavına yönelik hazırlık sürecine ilişkin de stres faktörleri olabileceği söylenebilir. Bu sonuçla “H-10: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 11. Algılanan Stres Düzeyinin Bölüm Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

ASÖ ve Alt Boyutları	Bölüm	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark (Tukey HSD)
ASÖ_AS	Sosyal Hizmet	11,47±4,10	,001*	Sosyal Hizmet> Sosyal Güvenlik
	Sosyal Güvenlik	9,24±3,91		
	İş Sağ. ve Güv.	9,89±4,27		
ASÖ_BE	Sosyal Hizmet	5,75±2,05	,040*	Sosyal Hizmet> İş Sağ. ve Güv.
	Sosyal Güvenlik	5,50±1,95		
	İş Sağ. ve Güv.	4,60±2,60		
ASÖ_Toplam	Sosyal Hizmet	17,21±5,25	,003*	Sosyal Hizmet> Sosyal Güvenlik ve İş Sağ. ve Güv.
	Sosyal Güvenlik	14,75±5,30		
	İş Sağ. ve Güv.	14,50±6,05		

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda ankete katılan öğrencilerin algıladıkları stres düzeylerine göre bölüm değişkeni arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına yönelik yapılan ANOVA testi sonucu gösterilmektedir. Analiz neticesinde hem ölçek alt boyutlarında hem de toplam ölçekte bu iki değişken arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Farklılığın kaynağını tespit etmek için yapılan PostHoc Tukey (HSD) testi neticesinde farklılığın algılanan stres alt boyutunda sosyal hizmet ile sosyal güvenlik, baş etme alt boyutunda sosyal hizmet ile iş sağlığı ve güvenliği bölümü ve ölçek genelinde de yine sosyal hizmet ile sosyal güvenlik ve iş sağlığı ve güvenliği bölümleri arasından kaynaklandığı bulunmuştur. Bu sonuç ile “H-7: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm değişkeni ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 12. Algılanan Stres Düzeyinin Maddi Durum Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

SAÖ ve Alt Boyutları	Bölüm	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark
ASÖ_Toplam	0-5000₺	16,28±5,63	,411	Yok
	5001₺- 10000₺	16,02±5,54		
	10001₺-15000₺	15,65±5,12		
	15001₺- 20000₺	12,00±3,55		
	20001₺ ve üzeri	16,00±8,00		

Yukarıdaki tabloda algılanan stres düzeyi ile maddi durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen ANOVA testi sonucu gösterilmektedir. Analiz neticesinde bu iki değişken arasında beklenenin aksine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. Fakat ortalama değerlere baktığımızda maddi durum düzeyi arttıkça algılanan stres azalmaktadır. Fakat 20001 tl ve üzeri geliri olduğunu ifade eden 3 kişinin algıladıkları stres düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Bu sonuçla “H-13: Öğrencilerin maddi durumları ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 13. Algılanan Stres Düzeyinin Aile Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

ASÖ ve Alt Boyutları	Bölüm	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark
ASÖ_AS	Otoriter (baskıcı) tutum	10,64±3,51	,001*	Tutarsız dengesiz tutum> otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutum ve demokratik tutum
	Aşırı koruyucu tutum	10,09±4,14		
	Demokratik tutum	9,86±4,02		
	Serbest (ilgisiz) tutum	9,40±5,41		
	Tutarsız (dengesiz) tutum	14,27±4,30		
ASÖ_BE	Otoriter (baskıcı) tutum	6,40±2,10	,000*	Demokratik tutum< otoriter tutum ve tutarsız dengesiz tutum.
	Aşırı koruyucu tutum	5,41±2,31		
	Demokratik tutum	4,92±2,34		
	Serbest (ilgisiz) tutum	6,00±2,34		
	Tutarsız (dengesiz) tutum	6,83±2,40		
ASÖ_Toplam	Otoriter (baskıcı) tutum	17,05±4,92	,000*	Tutarsız dengesiz tutum> aşırı koruyucu tutum ve demokratik tutum
	Aşırı koruyucu tutum	15,50±5,76		
	Demokratik tutum	14,79±4,71		
	Serbest (ilgisiz) tutum	15,40±7,33		
	Tutarsız (dengesiz) tutum	21,11±6,24		

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda ankete katılan öğrencilerin ebeveyn tutumlarına göre algılanan stres düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını tespit etmek için yapılan ANOVA testi sonucu gösterilmektedir. Analiz neticesinde ASÖ_AS alt boyutunda, ASÖ_BE alt boyutunda ve toplam ölçekte ebeveyn tutumu değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Farklılığın kaynağını tespit etmek için gerçekleştirilen Tukey HSD testi analizi neticesinde ASÖ_AS alt boyutunda farklılığın “tutarsız dengesiz tutum sahip aile” ile “aşırı koruyucu tutuma sahip olan aile” ve “otoriter tutuma sahip aile” arasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca “tutarsız dengesiz tutuma sahip olan aile” ile “demokratik tutuma sahip olan aile” arasından kaynaklanmaktadır. Ortalama değerlere bakıldığında tutarsız dengesiz tutuma sahip olan ailelerin algıladıkları stres düzeyi puanları yüksektir. ASÖ_BE alt boyutunda ise “demokratik tutuma sahip aile” ile “otoriter tutuma sahip aile” ve “tutarsız dengesiz tutuma sahip aile” arasından kaynaklandığı ve tutarsız dengesiz tutuma sahip olan ailelerin çocuklarının algıladıkları stres düzeyinin diğerlerinden yüksek olduğu bulunmuştur. Ölçek toplamında ise farklılığın kaynağı “tutarsız dengesiz tutuma sahip aile” ile “aşırı koruyucu tutuma sahip olan aile” ve “demokratik tutuma sahip olan aile” arasından kaynaklandığı ve tutarsız dengesiz tutuma sahip olan ailelerin çocuklarının algıladıkları stres düzeyinin diğerlerine göre çok daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlarla “ H-16: Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile algıladıkları stres arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmıştır.

3.6. Sürekli Umut Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sürekli umut düzeyleri, Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ) ile test edilmiştir. Öncelikle ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmış ve ölçek maddelerinin güvenilirliği test edilmiştir. Analiz neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 14. Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ) Güvenilirlik Analizi

Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ)	Cronbach Alpha (α)	Madde
---------------------------	-----------------------------	-------

Alternatif Yollar Düşüncesi Alt Boyutu (AYD)	,811	4
Eyleyici Düşünce Alt Boyutu (ED)	,697	4
Ölçek Toplamı	,846	8

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Sürekli Umud Ölçeği (SUÖ)'nün gerek toplam ölçek maddelerinde gerekse de alt boyutları temel alındığında güvenilir olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ölçek güvenilir bir ölçek olup öğrencilerin sürekli umud düzeylerinin ölçülmesinde kullanışlı bir ölçüm aracıdır. Sürekli Umud Ölçeği ile ilgili tanımlayıcı istatistiklere ilişkin tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 15. Sürekli Umud Ölçeği (SUÖ)'ye İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

SUÖ ve Alt Boyutları	Ortalama	En az	En çok	Çarpıklık	Çarpıklık Hatası	Basıklık	Basıklık Hatası
SUÖ_Toplam	47,46	25	64	-,332	,166	,179	,330
SUÖ_AYD	24,50	7	32	-,400	,166	,566	,330
SUÖ_ED	22,96	9	32	-,371	,166	,537	,330

Yukarıdaki tabloda katılımcıların SUÖ' den aldıkları puanlar, SUÖ alt boyutlarında aldıkları puanlar, en az ve en yüksek puanlar ve normal dağılım varsayımının karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesinde kullanılan kriterlerin belirlenmesinde göz önünde bulundurduğumuz çarpıklık-çarpıklık hatası ve(ya) basıklık-basıklık hatası sonuçları gösterilmektedir. SUÖ toplam ölçek puanlarında öğrencilerin ortalaması 47,46 ile yüksek düzeyde çıkmıştır. Ölçek toplamından en düşük puan alan 25 puan alırken en yüksek puan alan 64 puan almıştır. Alternatif düşünceler alt boyutunda alınan ortalama puana bakıldığında 24,50, eyleyici düşünce alt boyutunda ise ortalama puanın 22,96 olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar katılımcıların sürekli umud düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin basıklık ve(ya) çarpıklık değerine bakıldığında hesaplanan mutlak z değeri +3,29 ile -3,29 arasında değer aldığı için normal dağılım kabul edilmektedir (Kim, 2013:53).

3.7. Sürekli Umud Düzeyine İlişkin Hipotez Testleri

Tablo 16. Sürekli Umud Düzeyinin Cinsiyet ve Sınıf Değişkenine Göre T-Test Sonuçları

SUÖ ve Alt Boyutları	Cinsiyet	Ortalama±SS	p	Sınıf	Ortalama±SS	p
ASÖ_AYD	Kadın	24,29±4,36	,151	1. sınıf	25,03±3,94	,025*
	Erkek	25,34±4,10		2. sınıf	23,67±4,76	
ASÖ_ED	Kadın	22,75±4,19	,129	1. sınıf	22,93±3,91	,899
	Erkek	23,81±3,51		2. sınıf	23,01±4,35	
ASÖ_Toplam	Kadın	47,04±7,80	,105	1. sınıf	47,96±7,07	,233
	Erkek	49,16±6,88		2. sınıf	46,69±8,48	

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda ankete katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine ve eğitim görülen sınıf değişkenine göre sürekli umud düzeylerinde anlamlı farklılığın olup olmadığını tespit etmek için yapılan t-testi analizi sonucu gösterilmektedir. Cinsiyet boyutunda gerek ölçek toplam puanında gerekse de alt boyutlarda anlamlı farklılık bulunmamıştır. Dolayısıyla "H-3: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile umud düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır." şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır. Eğitim görülen sınıf değişkenine göre sürekli umud düzeyi

arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına da bakılmış ve SUÖ_AYD alt boyutunda iki değişken arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer alt boyutta ve ölçek genelinde iki değişken arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Birinci sınıfta okuyan öğrencilerin umut düzeyleri daha yüksektir ve anlamlı farklılaşmaktadır. Dolayısıyla “H-9: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi SUÖ_AYD alt boyutunda doğrulanırken ölçek genelinde doğrulanmamıştır.

Aşağıdaki tabloda sürekli umut düzeyinin öğrenim görülen bölüm, maddi durum ve aile tutumu değişkenine göre anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucu gösterilmektedir. Analiz neticesinde gerek bölüm bazında gerek maddi durum değişkeninde gerekse de ebeveyn tutumları bağlamında istatistiksel olarak $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Fakat tablo incelendiğinde bölüm değişkenine göre sosyal hizmet bölümünde okuyan öğrencilerin umut düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Sonucun bu şekilde çıkmasında sosyal hizmet ön lisans düzeyinde mezun olacak olan öğrencilerin diğer bölümlere göre kamuda ya da özel sektörde atanma oranlarının yok denecek kadar az olması geleceğe dönük umut düzeylerinin düşük olmasında belirleyicilerden biri olabilir. Maddi durum değişkenine göre ise tablodan da anlaşılacağı üzere öğrencilerin maddi durumları arttıkça sürekli umut ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları da artmaktadır. Fakat bu istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ebeveyn tutumları değişkenine baktığımızda ise serbest ilgisiz tutuma sahip olan ailelerde sürekli umut düzeyinin diğer tutumlara sahip olan ailelerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlarla “H-6: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm değişkeni ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi, “H-12: Öğrencilerin maddi durumları ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi ve “H-15: Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile umut düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmamıştır.

Tablo 17. Sürekli Umud Düzeyinin Bölüm Maddi Durum ve Aile Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Ölçek (SÜO)	Ortalama±SS	p	Anlamlı Fark
Bölüm	Sosyal Hizmet	46,98±8,15	,358	Yok
	Sosyal Güvenlik	47,46±7,19		
	İş Sağ. ve G.üv.	49,32±6,97		
Maddi Durum	0-5000₺	46,24±8,07	,183	Yok
	5001₺- 10000₺	47,64±7,23		
	10001₺-15000₺	48,55±7,31		
	15001₺- 20000₺	51,42±9,14		
	20001₺ ve üzeri	53,33±7,37		
Aile Tutumu	Otoriter (baskıcı) tutum	45,35±7,73	,268	Yok
	Aşırı koruyucu tutum	47,25±8,00		
	Demokratik tutum	48,02±7,42		
	Serbest (ilgisiz) tutum	51,60±6,06		
	Tutarsız (dengesiz) tutum	48,61±7,57		

3.8. Sağlıklı Aile Yapısı Algılanan Stres ve Sürekli Umut Düzeyi Arasındaki İlişki

Bu başlık altında araştırmamızda kullandığımız ölçekler ve ölçeklerin ölçtüğü durumlar arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle normal dağılım gözlemlendiği için Pearson Korelasyon analizi yapılarak sağlıklı aile yapısı algılanan stres ve sürekli umut düzeyi arasındaki ilişkiye bakılmış ve bu değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkisinin ne olduğunu belirlemeye yönelik regresyon analizi yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda ölçekler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 18. Sağlıklı Aile Yapısı Algılanan Stres ve Sürekli Umut Düzeyi Arasındaki İlişki

		Sağlıklı Aile Ölçeği	Algılanan Stres Ölçeği	Sürekli Umut Ölçeği
Sağlıklı Aile Ölçeği	r	1		
	p			
	N	215		
Algılanan Stres Ölçeği	r	-,443**	1	
	p	,000		
	N	215	215	
Sürekli Umut Ölçeği	r	,460**	-,382**	1
	p	,000	,000	
	N	215	215	215

**p<0,01

Yukarıdaki tabloda katılımcıların sağlıklı aile yapısı, algılanan stres durumları ve sürekli umut düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren pearson korelasyon analizi sonucu gösterilmektedir. Korelasyon katsayısı olan “r” 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Korelasyon katsayısı olan “r” eğer negatif değer alırsa ilişki ters yönlüdür. Bunun anlamı bir değişkenin değeri artarken diğeri azalmaktadır. Eğer “r” katsayısı pozitif ise pozitif ilişki vardır. Bir değer artarken diğeri de artar şeklinde yorumlanır. Korelasyon katsayısı r=0 ise iki değişken arasında ilişki yoktur. p<0,05 olduğu durumda r= 0,26 ile 0,49 arasında değer aldığı zaman zayıf korelasyon, r= 0,50 ile 0,69 arasında ise orta düzeyde korelasyon, r=0,70 ile 0,89 arasında ise yüksek düzeyde korelasyon ve son olarak r=0,90 ile 1 arasında ise çok yüksek korelasyon olduğu şeklinde yorumlanır (Akgül vd. 2003: 358). Bu bilgiler çerçevesinde sağlıklı aile yapısı ile algılanan stres arasında r=-,443 düzeyinde zayıf düzeyde negatif korelasyon bulunmuştur. Yani algılanan stres arttıkça sağlıklı aile düzeyi puanı düşmektedir. Sağlıklı aile yapısı ile sürekli umut arasında ise r=,460 düzeyinde pozitif korelasyon bulunmuştur. Sağlıklı aile puanı arttıkça sürekli umut düzeyi de artmaktadır. Algılanan stres ile sürekli umut düzeyi arasında r=-,382 düzeyinde zayıf negatif korelasyon bulunmuştur. Dolayısıyla algılanan stres arttıkça sürekli umut düzeyi düşmektedir.

Regresyon analizi ise korelasyonun var olduğu durumlarda yapılan ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni ne ölçüde etkilediğini açıklayan analizdir. Eğer bağımsız değişken tek ise basit doğrusal regresyon, bağımsız değişkenin birden fazla olması durumunda ise çoklu regresyon analizi tercih edilmektedir.

Aşağıdaki tablolarda hipotezlerimizi test etmek için önce basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Sonrasında bağımlı değişken sağlıklı aile yapısı alınmış ve algılanan stres ve sürekli umut düzeyleri ise bağımsız değişken olarak ele alınmış ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 19. Sağlıklı Aile Yapısı ile Algılanan Stres Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon

Bağımsız Değişken	β	t	p	R ²	F	p	Durbin-Watson
Sabit	145,699	44,352	,000*	,196	51,967	,000*	2,319
Algılanan Stres	-1,405	-7,209	,000*				
Bağımlı Değişken: Sağlıklı Aile Yapısı							

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda sağlıklı aile yapısı ile algılanan stres arasındaki regresyon analizi sonucu gösterilmektedir. B_0 parametresinin değeri (sabit) 145,699 ve β_1 parametresinin değeri -1,405'tir. Dolayısıyla regresyon denklemi {Sağlıklı aile yapısı =145,699-1,405*Algılanan stres} elde edilir. Yani algılanan stresin sağlıklı aile düzeyi üzerindeki rolü (-1,405) olarak hesaplanmıştır. Basit doğrusal regresyon analizine göre sağlıklı aile düzeyinin algılanan stres ile açıklanabilecek kısmı $R^2=,196$ yani %19,2'dir. Bu değer anlamı Sağlıklı aile düzeyinin %19,6'sını açıklayabileceğimiz kısımdan 1 birim algılanan stres düzeyindeki artışın sağlıklı aile düzeyini (1,405) birim azaltacağı şeklinde yorumlanır.

Tablo 20. Sağlıklı Aile Yapısı ile Sürekli Umud Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon

Bağımsız Değişken	β	t	p	R ²	F	p	Durbin-Watson
Sabit	73,474	11,020	,000*	,212	57,321	,000*	2,301
Sürekli Umud	1,050	7,571	,000*				
Bağımlı Değişken: Sağlıklı Aile Yapısı							

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda sağlıklı aile yapısı ile sürekli umud düzeyi arasındaki regresyon analizi sonucu gösterilmektedir. β_0 parametresinin değeri (sabit) 73,474 ve β_1 parametresinin değeri 1,050'dir. Dolayısıyla regresyon denklemi (Sağlıklı aile yapısı =73,474+1,050*Sürekli umud düzeyi) elde edilir. Yani sürekli umud düzeyinin sağlıklı aile yapısı üzerindeki rolü (1,050) olarak hesaplanmıştır. Basit doğrusal regresyon analizine göre sağlıklı aile düzeyinin sürekli umud düzeyi ile açıklanabilecek kısmı $R^2=,212$ yani %21,2'dir. Bu değer anlamı "Sağlıklı aile düzeyinin %21,2'sini açıklayabileceğimiz kısımdan 1 birim umud düzeyindeki artışın sağlıklı aile düzeyini ya da puanını (1,050) birim artıracaktır" şeklinde yorumlanır.

Tablo 21. Algılanan Stres ile Sürekli Umud Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon

Bağımsız Değişken	β	t	p	R ²	F	p	Durbin-Watson
Sabit	55,948	37,677	,000*	,146	36,471	,000*	1,799
Algılanan Stres	-,532	-6,039	,000*				
Bağımlı Değişken: Sürekli Umud							

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda ise algılanan stres ile sürekli umud düzeyi arasındaki regresyon analizi sonucu gösterilmektedir. β_0 parametresinin değeri (sabit) 55,948 ve β_1 parametresinin değeri -,532'dir. Dolayısıyla regresyon denklemi (Sürekli Umud =55,948-,532*Algılanan stres) elde edilir. Yani algılanan stresin sürekli umud düzeyi üzerindeki rolü (-,532) olarak hesaplanmıştır. Basit doğrusal regresyon analizine göre sürekli umud düzeyinin algılanan stres ile açıklanabilecek kısmı R²=,146 yani %14,6'dır. Bu değerin anlamı sürekli umud düzeyinin %14,6'sını açıklayabileceğimiz kısımdan 1 birim algılanan stres düzeyindeki artışın Sürekli umud düzeyini (-,532) birim azaltacağı şeklinde yorumlanır.

Tablo 22. Yaş, Pandemi Kaygısı, Dini Başa Çıkma ve Manevi İyi Oluş Arasındaki İlişkiye Yönelik Çoklu Regresyon

Bağımsız Değişken	β	t	p	VIF	R	R ²	Düzeltilmiş R ²
Sabit	102,201	11,975	,000		,544	,295	,289
Algılanan Stres	-,991	-5,008	,000*	1,171			
Sürekli Umud	,777	5,466	,000*	1,171			
ANOVA : sd= 2, F= 44,443, p=0,000*							
Bağımlı Değişken: Sağlıklı Aile Düzeyi							

*p<0,05

Yukarıdaki tabloda değişkenler arasındaki ilişki düzeyi R=,544, R²=,295 ve düzeltilmiş determinasyon katsayısı $\bar{R}^2 = ,289$ 'dur Bu veriler sağlıklı aile düzeyi değişkenindeki toplam değişimin %28,9'u algılanan stres ve umud düzeyi değişkenleri tarafından belirlenmektedir. %71,1'lik değişimin nedeni ise bilinmemektedir. F testinin "p" değeri 0,05'ten küçük olduğundan (0,000<0,05) regresyon modeli önemlidir ve tahminde kullanılabilir.

Algılanan stres ve sürekli umud değişkenlerinin sağlıklı aile düzeyi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan çoklu regresyon analizi neticesinde $\beta_0= 102,201$, $\beta_1= -,991$ ve t testi (p=0,000; p<0,05) olduğu için β_1 önemlidir. Dolayısıyla algılanan stresin sağlıklı aile düzeyi üzerinde etkisi vardır. $\beta_2= ,777$ ve t testi (p=0,000; p<0,05) β_2 de önemlidir. Regresyon denklemi (Sağlıklı aile düzeyi= 102,201 + 0,777*Sürekli umud -,991*Algılanan stres) elde edilir. Denklemeye göre kısmi regresyon katsayıları şöyle yorumlanır;

$\beta_0 = 102,201$; algılanan stres (X_1) ve sürekli umut düzeyi (X_2) sabitken ($X_1 = X_2 = 0$) sağlıklı aile düzeyinin ortalama değerini verir.

$\beta_1 = -,991$; Sürekli umut düzeyi değişkeninin Sağlıklı aile düzeyi üzerindeki etkisi sabit tutulduğunda algılanan stres düzeyi değişkenindeki bir birimlik artışa karşılık sağlıklı aile düzeyi puanı ortalama 0,991 birim azalır.

$\beta_2 = ,777$; Sürekli umut değişkeninin sağlıklı aile düzeyi üzerindeki etkisi sabit tutulduğunda sürekli umut düzeyindeki bir birim artışa karşılık sağlıklı aile düzeyi puanı ortalama 0,777 artacaktır.

4. SONUÇ

Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sağlıklı aile, algılanan stres ve umut düzeylerinin profilini çıkarmak, özellikle öğrencilerin algıladıkları stresin ve umut düzeylerinin, sağlıklı aile düzeylerini çeşitli değişkenler çerçevesinde ne ölçüde yordadığı amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 215 meslek yüksekokulu öğrencisi ile 2022 yılı Kasım ayında internet üzerinden internet anketi (i-survey) aracılığıyla bilgi toplanmış ve şu neticelere ulaşılmıştır.

Ankete katılan öğrencilerin 4/5'i kadın ve 1/5'i erkektir. YÖK (2022) YKS yerleştirme istatistiklerine bakıldığında ilgili okulun tüm bölümlerinde kadınların yerleştirme oranı %71,34'tür. Katılımcıların yarısına yakını sosyal hizmet bölümünde öğrenim görmektedir. Aile biçimleri modern çekirdek aile biçimindedir ve oranı %75'tir. Öğrencilerin yarıya yakınının ailelerinin aylık geliri 5001₺ ile 10000₺ arasında, %35'inin de geliri 5000₺ altındadır. Dolayısıyla öğrencilerin ekonomik profili "dar gelirli aile" arasında değerlendirilebilir. Öğrencilerin yarıya yakınının ebeveyn tutumları demokratik iken %46'sının ebeveyn tutumları otoriter baskıcı (%17,2) ve aşırı koruyucu tutum (%29,3) şeklindedir.

Katılımcıların sağlıklı aile düzeylerinin belirlenmesi için Sağlıklı Aile Ölçeği (SAÖ), algılanan stres düzeyinin belirlenmesi için Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) ve umut düzeylerinin belirlenmesi için Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ) ölçüm araçlarından faydalanılmıştır. SAÖ'de Cronbach Alpha (α)= ,940; ASÖ'de Cronbach Alpha (α)= ,797 ve SUÖ'de Cronbach Alpha (α)= ,846 bulunmuştur. Dolayısıyla ölçekler kabul edilebilir düzeydedir ve hatta SAÖ'de mükemmel güvenilirliktedir. Öğrencilerin SAÖ'den aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 123,31$ (maksimum 160) ile ortalamanın biraz üstündedir. ASÖ'den aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 15,93$ (maksimum 32) ile orta düzeye yakın ve SUÖ'den aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 47,46$ (maksimum 64) ile ortalamanın üstündedir.

Öğrencilerin sağlıklı aile düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf değişkeni arasında ölçeğin aile sağlığı kaynakları alt boyutunda 1. sınıfta okuyanlar lehinde anlamlı farklılaştığı fakat ölçek toplamında anlamlı farklılık bulunmadığı gözlenmiştir. Cinsiyet değişkeninde de anlamlı farklılık bulunmamıştır. Öğrenim görülen bölüm değişkeninde ise ölçeğin ailede sosyal ve duygusal sağlık süreçleri alt boyutunda sosyal güvenlik bölümünde okuyan öğrenciler lehinde anlamlı fark bulunmuştur. Fakat burada da ölçek toplamında istatistiksel olarak anlamlı farklılık hesaplanmamıştır. Maddi durum değişkeninde ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ve gelir düzeyi arttıkça sağlıklı aile düzeyi de artmaktadır sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak

ebeveyn tutumları değişkeninde demokratik tutum sergileyen aileler lehinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buradan çıkan sonuç, demokratik aileler sağlıklı ailelerdir.

Katılımcıların algıladıkları stres ile öğrenim görülen sınıf değişkeni arasında hem alt boyutlarda hem de toplam ölçekte anlamlı fark bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuca göre 2. sınıflar daha streslidir. Burada temel stresörlerden biri DGS sınavına hazırlık süreçleri olabilir. Cinsiyet değişkeninde ise herhangi bir anlamlı fark tespit edilmemiştir. Öğrenim görülen bölüm değişkeninde ise gerek ölçeğin alt boyutlarda gerekse de ölçek toplamında anlamlı fark bulunmuştur ve burada ulaşılan sonuç ise sosyal hizmet bölümünde öğrenim görenlerin daha stresli olduğu yönündedir. Bu sonucun çıkmasında sosyal hizmet ön lisans bölümlerinin okuldaki diğer bölümlerde olduğu gibi kamuya ön lisans düzeyinde atanmanın yapılmaması olabilir. Maddi durum değişkeninde beklenenin aksine algılanan stres arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ebeveyn tutumu değişkeninde ise beklendiği gibi hem ölçeğin alt boyutlarında hem de ölçek toplamında anlamlı farklılık bulunmuştur. Burada ulaşılan sonuç ise tutarsız dengesiz tutum ve otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları daha çok stres yaşamaktadırlar şeklindedir.

Öğrencilerin umut düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı fark bulunmazken sınıf değişkeninde ölçeğin alternatif düşünceler alt boyutunda 1. sınıfta okuyanlar lehinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Ölçek toplamında ise her ne kadar 1. sınıflar lehinde olsa da istatistiksel olarak fark anlamlı değildir. Ayrıca bölüm, maddi durum ve ebeveyn tutumu değişkenlerine göre anlamlı fark bulunmazken özellikle maddi durum değişkeninde 20001₺ ve üzerinde aylık gelire sahip olan ailedeki öğrencinin umut düzeyi diğerlerinden yüksek olduğu da göze çarpmaktadır.

Sağlıklı aile düzeyi, algılanan stres ve sürekli umut arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya yönelik gerçekleştirilen pearson korelasyon analizinde sadece ölçek toplam puanları baz alınmıştır. Analiz neticesinde sağlıklı aile düzeyi ile algılanan stres arasında $r=-,443$ düzeyinde negatif korelasyon bulunmuştur. Yani algılanan stres arttıkça sağlıklı aile puanı düşmektedir. Sağlıklı aile düzeyi ve sürekli umut düzeyi arasında ise $r=,460$ seviyesinde pozitif korelasyon bulunmuştur. Yani öğrencilerin umut düzeyi arttıkça sağlıklı işlev gösteren sağlıklı aile düzeyi de artmaktadır. Algılanan stres ile sürekli umut arasında da $r=-,382$ seviyesinde negatif korelasyon bulunmuştur. Dolayısıyla bireyin stresi arttıkça şimdi ve geleceğe yönelik umudu da düşmekte ve darbe almaktadır.

Kaynakça

- Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R.M. (2012). *Sosyal Psikoloji*. (O.Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Barış, İ. & Taylan, H. H. (2020). Küresel salgın sürecinde Türkiye’de aile içi sorunlar. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, Gürsoy Akça Özel Sayısı, 5, 13-32.

Sağlıklı Aile, Algılanan Stres ve Umud Üzerine Bir Araştırma: Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu Örneği

- Bilge, A., Öğce, F., Genç, R. E. ve Oran N.T. (2009). Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)'nin Türkçe Versiyonunun Psikometrik Uygunluğu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(25), 61-72.
- Cohen S, Kamarck T, Mermelstein, R. (1983) A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24: 385-396
- Crandall, A., Weiss-Laxer, N. S., Broadbent, E., Holmes, E., Magnusson, B. M., Okano, L., Berge, J., Barnes, M. D., Hanson, C. L., Jones, B., & Novilla, L. B. (2020). "The Family Health Scale: Reliability And Validity Of A Short- And Long-Form", *Frontiers in Public Health*,8,1-13.
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlar, A. , Akyıl, Y. & İme, Y. (2021). Sağlıklı Aile Ölçeği: Kısa Ve Uzun Formunun Türkçe'ye Uyarlanması . *Laü Sosyal Bilimler Dergisi* , 12 (2) , 174-192 .
- Çalık, Ö. (2018). Sağlıklı Aile Ebeveynlik Envanterinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Durğun, A. (2016). Aile İçi Problemler ve Çözüm Önerileri, *Mehir Aile Dergisi*, 3, 83-95.
- Erdoğan, E. & Semerci Uyan, P. (2021). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber Gereklikler, Sınırlılıklar Ve İncelikler*, 1. Baskı, İstanbul İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2).
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo P. G. (2015). *Psikolojiye Giriş-Psikoloji ve Yaşam*. (Çev) Sart, G. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gladding, T. S. (2015). Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları. İ. Keklik ve İ. Yıldırım (Çev. Ed.). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yay.
- Kayri, Murat. (2009). "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri". *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/1, 51-64.
- Kim, H.Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: assessing normal distribution (2) skewness and kurtosis. *Restor Dent Endod*. 38(1), 52-54. Doi: 10.5395/rde.2013.38.1.52
- Leblebicioğlu, M. (2018). Algılanan Stres, Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri ve Yeme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Lopez, S. J. , Ciarlelli, R., Coffman, L. Stone, M., & Wyatt, L. (2000). Diagnosing for strengths: On measuring hope building blocks. In C.R.Snyder (Ed.), *Handbook of Hope Theory, Measures and Applications* (pp. 57-85). London: Academic Press.
- Scholey, A., Gibbs, A., Neale, C., Perry, N., Ossoukhova, A., Bilog, V., ... & Buchwald-Werner, S. (2014). Anti-stress effects of lemon balm-containing foods. *Nutrients*, 6(11), 4805-4821.
- Selye, H.(1956). *The Stress of Life*; Mc Gran-Hill Book Company Inc.: New York.

Sağlıklı Aile, Algılanan Stres ve Umut Üzerine Bir Araştırma: Seben İzzet Baysal Meslek Yüksekokulu Örneği

- Serper, Ö. (1993). *Uygulamalı İstatistik II*, İstanbul Filiz Kitabevi.
- Snyder, C. R. (2002). Hope Theory: Rainbows in the Mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249–275. <http://www.jstor.org/stable/1448867>
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., & Harney, P. (1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (4), 570-585.
- Steptoe, A., & Ayers, S. (2005). Stress, health and illness. In S. Sutton, A. Baum and M. Johnston (Eds.). *The SAGE handbook of health psychology* (p. 169-196). London: Sage Publications.
- Tarhan, N. (2014). “*Son Sığınak Aile*”, (Ed.) CANDEMİR, Ö. G., 21. Baskı, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tarhan, S. & Bacanlı, H. (2015). Sürekli Umut Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 1-14.
- TDK (2023). Stres. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 22.01.2023.
- TDK (2023). Umut. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 22.01.2023.
- YÖK (2022). Yükseköğretim Program Atlası. <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-univ.php?u=1001> Erişim tarihi: 17.12.2022.
- Zencirkıran, M. (2021). *Sosyoloji*. 10. Baskı. Bursa: Dora Yayınları.

SOSYAL SAĞLIK DERGİSİ

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Derleme Makale	Başvuru Tarihi: 29.12.2022 Kabul Tarihi: 12.03.2023	3	1

MAVİ BÖLGELER: UZUN ÖMÜRLÜ İNSANLARIN ORTAK SIRLARI

Benay ERSOY* Bilge ÇAMLİK** Asya Banu BABAOĞLU***

Öz

Uzun ömürlülüğün daha yoğun olarak görüldüğü, ortalama yaşam beklentisinin yüksek olduğu bölgeler saptanmıştır. Bu bölgelerin yerini belirtmek için haritanın üzerinde mavi boya ile işaretleme yapılması ile "Blue Zone" konsepti ortaya çıkmıştır. Uzun ömürlü insanların belirli özellikleri ve yaşamlarının gidişatı ortaya çıkarılmak istenmektedir. Sardinya (İtalya): İlk keşfedilen "bluezone" bölgesidir. Blue Zone araştırmaları şu an için 5 bölgeyi (Ikarya, Sardinya, Nikoya, Loma Linda, Okinawa) kapsamaktadır. "Blue Zone"lar obezite, diyabet, kanser ve kalp damar hastalıklarına yakalanmadan uzun ömürlülüğe ulaşmış bireylerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerdir. Bu bölgede yaşayan insanların yaşamlarına hareket katmaları, varoluş nedenine sahip olmaları, stressiz bir yaşam sürmeleri, kalori kısıtlaması yapmaları, bitkisel temelli beslenmeleri ve inanç temelli bir topluluğa ait olmaları sağlıklarını olumlu etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyet, Egzersiz, Uzun Ömürlülük

BLUE ZONES: COMMON SECRETS OF LONG LIVING PEOPLE

Abstract

Regions with higher longevity and higher average life expectancy were identified. The "Blue Zone" concept emerged with the marking of these regions with blue paints on the map to indicate the location of these regions. It is desired to reveal the specific characteristics of long-lived people and the course of their lives. Sardinia (Italy): It is the first discovered "bluezone". Blue Zone surveys currently cover 5 regions (Ikaria, Sardinia, Nicoya, Loma Linda, Okinawa). "Blue Zones" are regions where individuals who have achieved longevity without obesity, diabetes, cancer and cardiovascular diseases are concentrated. The fact that people living in this region add movement to their lives, have a reason for existence, lead a stress-free life, restrict calories, eat plant-based foods, and belong to a faith-based community affect their health positively.

Keywords: Diet, Exercise, Longevity

* Öğrenci, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi, benayersoy@hotmail.com, 0000-0001-5230-5293

** Arş. Gör. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, bilgecamlik1@gmail.com, 0000-0002-5405-435X

*** Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, asyabanu@yahoo.com, 0000-0002-1259-1288

1.GİRİŞ

İnsanlar günümüzde önceki yıllara göre daha uzun bir ömür sürmektedirler. Önceki yıllarda bir insanın çok yaşlı olarak tanımlandığı yaş eşiği 85'ti. Ancak yakın zamanda yapılan araştırmalarda uzun ömürlülüğün 90 yaş ve sonrasında başladığı kabul edilmektedir. Uzun ömürlülük ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle tek bir bireyin uzun ömürlülüğü üzerinde durmaktadır ve sporadik olarak uzun yaşayan insanların kendine özgü özellikleri ve yaşamlarının gidişatı ortaya çıkarılmak istenmektedir. Uzun ömürlülüğün daha yoğun olarak görüldüğü, bir bölgedeki çoğu kişinin 80 yıl ve üzeri yaşadığı ve ortalama yaşam beklentisinin beklenenden yüksek olduğu popülasyonlar belirlenmiştir. Gianni Pes ve Michel Poulain'ın Sardinya bölgesinde yaşayan 100 yaş üstü erkeklerin yoğunluğunun dünyanın her yerinden yüksek olduğunu keşfedip bu bölgelerin yerini belirtmek için haritanın üzerinde mavi boya ile işaretleme yapmaları ile Blue zone konsepti ortaya çıkmıştır (Poulain, Herm ve Pes, 2013).

Gazeteci Dan Buettner bu çalışmanın etkisiyle, National Geographic dergisi ile beraber dünyanın çeşitli yerlerinde beş farklı " Blue Zone" keşfetmiştir:

- 1.Ogliastra bölgesi, Sardinya (İtalya)
- 2.İkaria Adası (Yunanistan)
3. Nicoya Yarımadası (Kosta Rica)
4. Loma Linda (Kaliforniya).
5. Okinawa (Japonya)

"Blue Zone"lar obezite, diyabet, kanser ve kalp damar hastalıklarına yakalanmadan uzun ömürlülüğe ulaşmış bireylerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerdir. Dan Buettner bu sağlıklı bireylerin uzun yaşam sürmeleri ile birlikte günlük hayatlarının aktivitelerle dolu olduğunu, ailelerine ve topluluklarına bağlı olduklarını ve onlarla iyi ilişkiler geliştirdiklerini belirtir(Marston, Niles-Yokum ve Silva,2021).

2. BLUE ZONE BÖLGELERİ

2.1. Ogliastra, Sardinya (İtalya)

İlk keşfedilen "bluezone" bölgesidir ve iç Sardinya'nın dağlık yaylalarında bulunan Ogliastra ve Barbagia bölgelerinde bulunur. Bölgede yaşayanlar tarım faaliyetleri ve çobanlıkla geçimlerini sağlarlar. Yüz yaş ve üzeri olan bireyler fazladır ve erkekler kadınlar kadar uzun yaşamaktadır(Green, 2021). Bu bölgede yaşayanların sosyo-kültürel ve beslenme alışkanlıkları, ruh ve fiziksel sağlıklarını olumlu etkilemektedir (Ruiu, Carta, Deiana ve Fastame, 2022).

2.2. Ikaria (Yunanistan)

Ikaria bir Ege adasıdır. Bu adada dünyadaki en düşük demans oranları gözlemlenmektedir. Aynı zamanda erken-orta yaşta ölüm oranları da oldukça düşüktür. Ikaria'da 90 yaş üstü yaşayanların oranı tüm Avrupa'dan daha yüksektir(Legrand, Nuemi, Poulain ve Manckoundia, 2021). Ikaria'da yaşayan 85 yaş üstü popülasyonla yapılan ankette düşük kardiyovasküler risk faktörleri saptanmıştır. Diyabet ve dislipidemi oranları oldukça düşüktür (kadınlarda %19.7 ve

erkeklerde %12.7), aynı zamanda alkol tüketimi de azdır. Ankete katılanların %27'si alkol tüketmemektedir, %63'ü günde 1–2 bardak alkol tüketmektedir. Ankete katılan kadınların %94'ü hiç sigara içmemişlerdir. Ek olarak, popülasyonun %72'si orta ve yüksek seviye fiziksel aktivite yapmaktadır (Panagiotakos ve diğerleri, 2011).

2.3. Nicoya (Kosta Rika)

Kosta Rika, sınırlı ekonomik gelişme seviyesine rağmen iyi sağlık göstergelerine sahiptir. Kosta Rika'da beklenen yaşam süresi Amerika kıtasındaki Kanada'dan sonra en yüksek değere sahiptir. İlgili ülke, Amerika, Şili, Brezilya gibi daha varlıklı ülkeleri bu konuda ardında bırakmaktadır. Birleşmiş Milletler'in 2010-2015 yılları için açıkladığı değerlere göre Kosta Rika'lı erkekler için 60 yaş üzeri yaşam beklentisi 22 yıldır. Bu değerler Batı Avrupa'da 21.9 ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 21.5'tir. Nicoya'da yaşayan erkeklerin trigliserit, açlık glikozu ve HbA1c gibi kardiyovasküler risk belirteçleri önemli ölçüde daha düşük saptanmıştır. Her iki cinsiyet için ise kolesterol, bel çevresi, beden kitle indeksi ve diyastolik kan basıncı düşük seviye göstermektedir. Nicoya'luların diyeti hem düşük glisemik indeksli hem de daha yüksek diyet lifi içeren gıdalardan oluşmaktadır. İşlenmiş veya rafine gıdaların daha az tüketildiği, pirinç, fasulye ve hayvansal proteinler gibi geleneksel gıdalara daha fazla bağlı kalındığı görülmektedir (Rosero-Bixby, Dow ve Rehkopf, 2013).

2.4. Loma Linda (Kaliforniya)

Kaliforniya'ya bağlı olan Loma Linda'da yaşayan halkın dinleri gereği vejetaryen beslendikleri, çok nadir kırmızı et tükettikleri ve alkol kullanmadıkları tespit edilmiştir (Panagiotakos ve diğerleri, 2011).

2.5. Okinawa (Japonya)

Okinawa'da yaşayan insanlar, ortalama yaşam sürelerinin yüksek olması ile tanınırlar. Bu kadar uzun yaşamalarının altında yatan faktörlerden birincisi diyetsel makrobesin farklılıklarıdır. Diyetlerinin aminoasit bileşimi ve alınan protein miktarı farklıdır. Bu farklılığın kemirgenler ve meyve sinekleri ile yapılan araştırmalarda uzun ömürlülüğe sebep olduğu keşfedilmiştir. Okinawa'luların günlük hayatlarında düşük glisemik indeksli karbonhidratları tercih etmeleri kalp hastalığı ve kanser riskini azaltmaktadır (Willcox ve diğerleri, 2007). Ağırıklı olarak tükettikleri soya ve mor tatlı patates flavonoidler açısından çok zengindir. Flavonoidler, sirtuin proteinlerini stimüle eder ve kalori kısıtlama mimetikleri olarak görev yapar. Düşük sodyum alımı ve yüksek potasyum/sodyum oranı düşük kan basıncıyla ilişkilidir (Willcox, Willcox, Todoriki ve Suzuki, 2009).

Okinawa'lular yemekten önce Konfüçyüs felsefesindeki "Hara Hachi Bu" sözünü anımsayıp %80 doyumluğa ulaşıncaya yemek yemeyi bırakırlar (Buettner ve Skemp, 2016). Kronik olarak az kalori ve az protein tüketmenin "hormesis" olarak adlandırılan bir fenomene sebep olduğu düşünülmektedir. Hormesis, yüksek dozlarda alındığında zararlı olan maddelerin düşük dozlarda alındığında faydalı hatta yaşam uzatıcı etkiler göstermesidir. (Willcox, ve diğerleri 2009).

3. BLUE ZONE BÖLGELERİNDE YAŞAYAN İNSANLARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ

3.1. Yaşamlarına Hareket Katmak

Araştırmacılar, Blue Zone’larda yaşayanların onları sürekli hareket etmeye zorlayan tepelik ve dağlık ortamlarda yaşadıklarını gözlemlemişlerdir. Ayrıca, ev işlerini kendileri yapmakta ve bahçe işleri ile meşgul olmaktadır (Dykes, Bartz, Friedman ve Romportl, 2015). Gün ışığı altında bahçe işleri ile uğraşmak, D vitamininin yeterli miktarda aktivasyonunu sağlar. D vitamini kas, iskelet ve beyin fonksiyonlarının ileri yaşlarda korunması için gereklidir (Hill, Granic ve Aspray, 2018).

Giyilebilir ivmeölçerlerle yapılan çalışmalarda fiziksel aktivitenin uzun yaşam için belirleyici olduğu tespit edilmiştir (Pes, Dore, Errigo ve Poulain, 2018). Düzenli fiziksel aktivitenin; kardiyovasküler hastalık, hipertansiyon, tip 2 diyabet, osteoporoz, obezite, kolon kanseri, meme kanseri, anksiyete ve depresyon riskini azalttığı gösterilmiştir. Buna ek olarak egzersiz, düşme riskini ve düşme kaynaklı yaralanmaları da azaltır. Ayrıca fiziksel aktivitenin kognitif bozukluğu önlediği ya da geciktirdiği ve uyku kalitesini arttırdığına dair bazı kanıtlar vardır (Gremeaux ve diğerleri, 2012).

3.2. Varoluş Nedeni

Okinawa’lıların *İkigai* ve Nicoya’lıların *Plan de Vida* dedikleri amaç her ikisi için de varoluş nedeni, sabahları neden uyanıyorum sorusunun cevabı anlamına gelmektedir. Hayat amacını bilmek insanın ömrüne 7 yıla kadar ekstra yaşam beklentisi katmaktadır (Buettner ve Skemp, 2016). “İkigai”ye sahip olan kadın ve erkeklerin uzun süreli takip periyodunda ölüm riski azalmıştır (Tanno ve diğerleri, 2009). İkigai duygusuna sahip olmayanlar artmış bir kardiyovasküler hastalık riskiyle ve dış nedenli ölüm oranının artmasıyla ilişkilendirilmişlerdir (Sone ve diğerleri, 2008).

3.3. Stresiz Hayat

Stres kronik inflamasyona neden olur. Kronik inflamasyon da yaşlanma sürecinde en önemli hastalık yapıcı etkenlerden biridir. Oksidatif stres aynı zamanda pek çok kronik hastalığın nedenidir. Polifenoller antioksidan etkileri ile kronik hastalıkları önlerler (Hussain ve diğerleri, 2016). Blue Zone bölgelerinde yaşayanlar polifenolden zengin besinleri tüketir (Meccariello ve D’Angelo, 2021).

3.4. Kalori Kısıtlaması

Blue Zone bölgelerindeki insanlar erken akşam saatlerinde küçük bir öğün yedikten sonra uyuyuncaya kadar başka bir şey tüketmemektedirler. Aralıklı orucun iskemik toleransı düşürdüğü yayınlarda tespit edilmiştir (Vemuganti ve Arumugam, 2020).

Midenin %80’i dolunca yemek yemeyi bırakırlar. Blue Zone bölgelerinde yaşayan insanların bilinçli olmadan yaptıkları bu eylem düşük kalori alımına sebep olur. Kalori kısıtlaması, malnutrisyona sebep olmadan kalori alımının azaltılması olarak tanımlanabilir. Kalori kısıtlaması ile vücut ağırlığının azaltılması, obezitenin sebep olduğu aşırı intramusküler yağ dokusu ve eklemlere yapılan baskı gibi fiziksel olarak istenmeyen durumları ortadan kaldırarak

insan yaşamını kolaylaştırır. Bu mekanik faktörler haricinde kalori kısıtlaması, beyaz yağ dokusunu ve proinflamatuar ve diyabetojenik özellikleri sebebiyle sağlıklı yaşlanma için zararlı olan visseral yağ elimine eder (López-Otín, Galluzzi, Freije, Madeo ve Kroemer, 2016).

Yaşlanma ile birlikte azalan otofaji aktivitesi, hasarlı proteinlerin ve organellerin hücrede birikmesine neden olur (Chung ve Chung, 2019). Kalori kısıtlaması, hayvanlarda otofaji indükleyicisi olarak görev yaparak organellerin homeostasisinin korunmasında, kök hücre aktivitesinin düzenlenmesinde ve malign transformasyonların inhibe edilmesinde etkilidir. Yeterli otofaji, yaşlanma ile ortaya çıkan arterioskleroz, nörodejenerasyon ve tip 2 diyabet gibi hastalıkların bulgularını azaltır (López-Otín ve diğerleri, 2016).

3.5. Bitkisel Temelli Beslenme

3.5.1. Sardinya ve Ikaria’da Uygulanan Akdeniz Diyeti

İtalya ve Yunanistan’da uygulanan Akdeniz diyeti ağırlıklı olarak bitkilere dayanmaktadır ve sebze, meyve, bakliyatlar, yemişler ile balık açısından zengindir Akdeniz diyetinde orta düzeyde süt ve süt ürünleri tüketilir. Nadiren kırmızı et tüketimi görülür. Paketlenmiş, şeker, rafine karbonhidrat ve sağlıksız yağ oranı yüksek işlenmiş yiyecekler tercih edilmez. Akdeniz diyetinin ayırt edici bir özelliği, tarihi milattan önce 5000’lere dayanan ve “tanrıların hediyesi” olarak görülen sızma zeytinyağının çokça kullanılmasıdır (Murphy ve Parletta, 2018). Zeytinyağının meme kanserine karşı koruma sağladığı, bazı demans hastalıklarına, endometriyum ve over kanserine yakalanma riskini azalttığına dair bazı bulgular vardır (Trichopoulou, 2004).

Ayrıca, Akdeniz diyetinin uzun süreli uygulanmasının yaşlı bireylerde, kalp hastalıklarına karşı koruyucu etkisinin olduğu ve hiperürisemi prevalansını düşürdüğüne dair bilimsel kanıtlar vardır (Davinelli, Willcox ve Scapagnini, 2012).

3.5.2. Okinawa Diyeti

Geleneksel Okinawa diyeti alınan kalorilerin %90’ını sebze formundaki karbonhidratlardan sağlar. Okinawa’lılar günlük yaklaşık 300 gram sebze tüketirler. Yaşlı Okinawa’lılar, genç kuşaklardan 3-4 kat fazla sebze yerler. Bu sebzeler volkanik topraklarda yetiştiklerinden, antioksidan işlevleri olan polifenollerden, fitokimyasallardan ve C vitamininden zengindir. Bitkiler bu bileşikleri içerdikleri için yaşlılar, serbest radikal kaynaklı hasara ve lipid peroksidasyonuna karşı korunmuş olurlar. Soya fasulyesi, tofu ve mercimek başta olmak üzere tüm bakliyatlar diyetlerinin önemli bir bölümünü teşkil eder. Böylelikle, kalori olarak az ancak besin maddelerince zengin beslenirler (Davinelli, Willcox ve Scapagnini, 2012; Willcox, Scapagnini ve Willcox, 2014). Et, ayda ortalama beş defa tüketilmektedir. Çok düşük et tüketiminin ölüm riskini önemli ölçüde azalttığı tespit edilmiştir (Singh, Sabaté ve Fraser, 2003).

Okinawa’lı kadınlar, diyetleri vasıtasıyla bol miktarda doğal östrojen alırlar. Özellikle soyada, bitki östrojeni denilen flavonoidler bulunmaktadır. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, soya

izoflavonlarınınmenonopozla gelişen kemik erimesini yavaşlatabildiğini göstermiştir. (Mishra, 2009).

3.6. İnanç ve Aile

Buettner'in 5 yıl boyunca görüştüğü 263 asırlık insandan 5'i hariç hepsi inanç temelli bir topluluğa aittiler. Mezhepten bağımsız bu kişiler, inanç temelli yardım işlerinde çalışmışlardı. Bu da hayatlarına 4-14 yıllık yaşam süresi katmıştır(Buettner ve Skemp, 2016).

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Uzun ömürlülüğün daha yoğun olarak görüldüğü Blue Zone bölgelerindeki yaşlıların hayat tarzları çeşitli ortak özelliklere sahiptir. Bu bölgede yaşayan insanlar açık havada yürüyüş yapmaktadırlar. Egzersiz yapmak ve D vitamini almak ilerleyen yaşlarda kas, iskelet ve beyin fonksiyonlarının korunmasını sağlamaktadır. Varoluş nedenine sahiptirler. Kronik inflamasyona sebep olan stresten kaçınmaktadırlar. Kalori kısıtlaması yaparlar ve diyetleri ağırlıklı olarak bitkilere dayanır. Günlük hayatlarında düşük glisemik indeksli karbonhidratları tercih ederler. Bu durumun kalp hastalığı ve kanser riskini azalttığı çalışmalarda gösterilmiştir. Uzun ömürlü insanlar inanç temelli bir toplulukta yer almaktadırlar ve yardım işlerinde çalışmaktadırlar. Blue zone bölgelerindeki insanların bu ortak özelliklerinin sağlıklarını olumlu etkilediği düşünülmektedir.

Blue Zone araştırmaları şu an için beş bölgeyi(İkarya, Sardinya, Nikoya, Loma Linda, Okinawa) kapsamaktadır. Fakat dünya genelinde yaşlı popülasyonunun yoğun olduğu başka bölgeler de bulunabilir. Kesin sonuçlara ulaşmak için daha detaylı ve kapsamlı demografik araştırmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Buettner, D., &Skemp, S. (2016). Blue zones: lessonsfrom the world'slongestlived. *Americanjournal of lifestylemedicine*, 10(5), 318-321.
- Chung, K. W., &Chung, H. Y. (2019). The effects of calorierestriction on autophagy: Role on agingintervention. *Nutrients*, 11(12), 2923.
- Davinelli, S., Willcox, D. C., &Scapagnini, G. (2012). Extendinghealthyageing: nutrientsensitivepathway and centenarian population. *Immunity&Ageing*, 9(1), 1-7.
- Dykes, K., Bartz, A. G., Friedman, J., &Romportl, M. A. (2015). Long-Lived Human Populations (Blue Zones). *The Encyclopedia of Adulthood and Aging*, 1-4.
- Green, C. M. (2021). Longevity Blue ZoneCentenarians: An ExpositoryPaper. *InquiriesJournal*, 13(05).
- Gremeaux, V., Gayda, M., Lepers, R., Sosner, P., Juneau, M., &Nigam, A. (2012). Exercise and longevity. *Maturitas*, 73(4), 312-317.
- Hill, T. R., Granic, A., &Aspray, T. J. (2018). Vitamin D and ageing. *Biochemistry and cellbiology of ageing: Part I biomedicalscience*, 191-220.

- Hussain, T., Tan, B., Yin, Y., Blachier, F., Tossou, M. C., & Rahu, N. (2016). Oxidative stress and inflammation: what polyphenols can do for us?. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2016.
- Legrand, R., Nuemi, G., Poulain, M., & Manckoundia, P. (2021). Description of Lifestyle, Including Social Life, Diet and Physical Activity, of People $\geq$ 90 years Living in Ikaria, a Longevity Blue Zone. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12), 6602.
- López-Otín, C., Galluzzi, L., Freije, J. M., Madeo, F., & Kroemer, G. (2016). Metabolic control of longevity. *Cell*, 166(4), 802-821.
- Marston, H. R., Niles-Yokum, K., & Silva, P. A. (2021). A commentary on blueZones®: a critical review of age-friendly environments in the 21st century and beyond. *International journal of environmental research and public health*, 18(2), 837.
- Meccariello, R., & D'Angelo, S. (2021). Impact of polyphenolic-food on longevity: an elixir of life. An overview. *Antioxidants*, 10(4), 507.
- Mishra, B. N. (2009). Secret of eternal youth; teaching from the centenarian hot spots ("bluezones"). *Indian journal of community medicine: official publication of Indian Association of Preventive & Social Medicine*, 34(4), 273.
- Murphy, K. J., & Parletta, N. (2018). Implementing a Mediterranean-styled diet outside the Mediterranean region. *Current Atherosclerosis Reports*, 20(6), 1-10.
- Panagiotakos, D. B., Chrysohoou, C., Siasos, G., Zisimos, K., Skoumas, J., Pitsavos, C., & Stefanadis, C. (2011). Sociodemographic and lifestyle statistics of oldest old people (> 80 years) living in ikaria island: the ikaria study. *Cardiology research and practice*, 2011.
- Pes, G. M., Dore, M. P., Errigo, A., & Poulain, M. (2018). Analysis of Physical Activity Among Free-Living Nonagenarians From a Sardinian Longevous Population. *Journal of Aging and Physical Activity*, 26(2), 254-258.
- Poulain, M., Herm, A., & Pes, G. (2013). The Blue Zones: areas of exceptional longevity around the world. *Vienna yearbook of population research*, 87-108.
- Rosero-Bixby, L., Dow, W. H., & Rehkopf, D. H. (2013). The Nicoya region of Costa Rica: a high longevity island for elderly males. *Vienna yearbook of population research/Vienna Institute of Demography, Austrian Academy of Sciences*, 11, 109.
- Ruiu, M., Carta, V., Deiana, C., & Fastame, M. C. (2022). Is the Sardinian Blue Zone the New Shangri-La for mental health? Evidence on depressive symptoms and its correlates in late adult life span. *Aging Clinical and Experimental Research*, 34(6), 1315-1322.
- Singh, P. N., Sabaté, J., & Fraser, G. E. (2003). Does slow meat consumption increase life expectancy in humans?. *The American journal of clinical nutrition*, 78(3), 526S-532S.

- Sone, T., Nakaya, N., Ohmori, K., Shimazu, T., Higashiguchi, M., Kakizaki, M., ... & Tsuji, I. (2008). Sense of life worthliving (ikigai) and mortality in Japan: Ohsaki Study. *Psychosomaticmedicine*, 70(6), 709-715.
- Tanno, K., Sakata, K., Ohsawa, M., Onoda, T., Itai, K., Yaegashi, Y., ... & JACC Study Group. (2009). Associations of ikigai as a positive psychological factor with all-causemortality and cause-specificmortalityamongmiddle-aged and elderlyJapanese people: findingsfrom the Japan CollaborativeCohort Study. *Journal of psychosomaticresearch*, 67(1), 67-75.
- Trichopoulou, A. (2004). TraditionalMediterraneandiet and longevity in the elderly: a review. *Public Health Nutrition*, 7(7), 943-947.
- Vemuganti, R., &Arumugam, T. V. (2020). Molecular Mechanisms of IntermittentFasting-inducedIschemicTolerance. *Conditioningmedicine*, 3(1), 9.
- Willcox, B. J., Willcox, D. C., Todoriki, H., Fujiyoshi, A., Yano, K., He, Q., ... & Suzuki, M. (2007). Caloricrestriction, the traditionalOkinawandiet, and healthyaging: the diet of the world'slongest-lived people and itspotentialimpact on morbidity and life span. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1114(1), 434-455.
- Willcox, D. C., Scapagnini, G., &Willcox, B. J. (2014). Healthyagingdietsotherthan the Mediterranean: a focus on the Okinawandiet. *Mechanisms of ageing and development*, 136, 148-162.
- Willcox, D. C., Willcox, B. J., Todoriki, H., & Suzuki, M. (2009). The Okinawandiet: health implications of a low-calorie, nutrient-dense, antioxidant-richdietarypatternlow in glycemicload. *Journal of the AmericanCollege of Nutrition*, 28(sup4), 500S-516S.

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 01.02.2023 Kabul Tarihi: 14.03.2023	3	1

ERGENLERİN İNSANİ DEĞER ALGILARI VE YAŞAM DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hacer SÖNER ÜNSAL* Ramazan ŞEN** Mehmet Mustafa ÜNSAL*** Asef ÇALIŞKAN**** İsmail YAYLAGÜL*****

Öz

Bu araştırmada liselerde eğitim görmekte olan ergenlerin insani değerler algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve insani değerlerin yaşam doyumunu yordama düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul ve Sakarya ilindeki liselerde eğitim görmekte olan ergenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise uygun örnekleme yöntemi ile gönüllü olan 108 kız (% 49.1) ve 112'si (% 50.9) erkek olmak üzere 220 ergen oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılanların 55'i (%25.0) 9. sınıf, 79'u (%35.9) 10. sınıf, 41'i (%18.6) 11. sınıf ve 20'si (%9.1) 12. sınıf öğrencisidir. Ergenlerin insani değerler algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda ergenlerin yaşam doyumları ile insani değerler toplam ve insani değerler alt boyutları olan sorumluluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük, dostluk ve hoşgörü düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Son olarak ergenlerin insani değer algılarının yaşam doyumunu yordama düzeyini belirlemek için standart çoklu regresyon analizi yapılmış ve insani değer algılarından sorumluluk, barışçıl olma ve dürüstlüğün yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bu bulgulara uygun olarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergen, yaşam doyum, insani değerler

THE RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' PERCEPTIONS OF HUMAN VALUES AND LIFE SATISFIED

Abstract

In this study, a relational survey model was used to examine the relationship between the perceptions of human values and life satisfaction of adolescents studying at high schools and to determine the level of prediction of life satisfaction by human values. The population of the research consists of adolescents studying at high schools in İstanbul and Sakarya. The study group consisted of 220 adolescents, 108 girls (49.1%) and 112 (50.9%) boys, who volunteered with the appropriate sampling method. In addition, 55 (25.0%) 9th grade students, 79 (35.9%) 10th grade students, 41 (18.6%) 11th grade students and 20 (9.1%) 12th grade students. Pearson correlation analysis was performed to determine the relationship between adolescents' perceptions of human values and their life satisfaction. As a result of this analysis, it was determined that there is a positive and significant relationship between the life satisfaction of adolescents and the levels of responsibility, peace, respect, honesty, friendship and tolerance, which are the sub-dimensions of human values and total human values. Finally, standard multiple regression analysis was conducted to determine the predictive level of adolescents' perceptions of human values on life satisfaction, and it was determined that human value perceptions of responsibility, peace and honesty were significant predictors of life satisfaction. Suggestions were made in accordance with these findings obtained in the study.

Keywords: Adolescent, life satisfaction, human values

* Sorumlu Yazar, Kâhta Naze Bedir Anaokulu, hmunsal03@gmail.com, 0000-0002-2628-0982

** Kahta Naze Bedir Anaokulu, benusen4463@gmail.com, 0000-0002-2628-0982

*** Kâhta Şehit Muhammet Fatih Safitürk İlkokulu, swat3543@hotmail.com, 0000-0003-2854-9196

**** Vilayetler Hizmet Birliği Anaokulu, asef-caliskan44@hotmail.com, 0000-0002-1558-9984

***** Gümüşkaya Ortaokulu, yaylagulismail@hotmail.com, 0000-0001-9970-7871

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi bireylerin çocukluktan erişkinliğe geçişinde bir ara dönemdir. Bu dönemde bireylerde fizyolojik, duygusal, psikolojik ve bilişsel gelişim ve değişimler meydana gelmektedir. Bu gelişim ve değişimi yaşayan bireylerin bu dönemde yapması gereken bu değişim ve gelişimlere uyum sağlamaktır (Havighurst, 1972'den akt., Şimşek, 2010). Ergenler ilk olarak aile içinde sonra da okul dönemiyle beraber kişilik gelişimlerini oluşturmaktadır. Bu kişilik gelişimi bireyin karakter gelişimini de etkileyip değer algılarının şekillenmesini sağlamaktadır. İnsani değerler kişilerin sorumluluk almasını, çevresiyle olumlu ilişkiler kurmasını, olumlu ve etkili iletişim becerilerini öğrenmesi, insanlarla barışık yaşamasını, kişisel ilişkilerinde saygılı ve dürüst olmasını ve başka bireylere yönelik hoşgörülü bir tutum göstermesini sağlar (Dilmaç, 2007).

Değerler genel olarak birey ve toplumların sağlıklı bir biçimde etkileşim kurmalarını ve sürekliliklerini sağlamaktadır. Yani değerler toplumu oluşturan bireylere iyi, doğru, güzel, kötü, yanlış vs. ne olduğunu belirten ve bunların hayata geçirildiğinde veya geçirilmediğinde yaşanabilecek durumlara yönelik öngörüler sunmaktadır (Özkan ve Soylu, 2014). Değerler kavramının alan yazında farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Değerler kişilerin hayatları boyunca ulaşmayı istedikleri hedefler (Rokeach, 1968) ve insanların düşünce ve davranışlarındaki standart kültürel öğelerin tamamı (Çağlar, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak değerler, birey ve toplumun standart yaşam oluşturmak amacıyla ulaşmak istediği hedef olarak tanımlanabilir. Bu değerler sorumluluk, çocuğun doğduğu andan itibaren başlayan, çocuğun ilk izlenimleriyle gelişen, kişinin kendini başkalarıyla paylaşması ve kendinden bazı ödünler vermesi (Özen, 2015); dostluk, birbirine gönüllü olarak yardım etmeyi isteyen, bunu yapmaktan hoşnut olan, haz duyan ve tüm bunların karşılıklı olduğuna dair kesin bir inanca sahip kişiler arasında oluşan ilişki (Alberoni, 2006); barışçıl olma, savaş ve çekişmeye yönelik eğilim sergilememe (Johnson ve Johnson, 2003); saygı, değeri, üstünlüğü, faydası, kutsallığı vb. gibi nedenleri ile herhangi bir kimseye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü davranmaya yol açan tutum ile başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu (Kıral, 2018); dürüstlük, doğruları ve gerçekleri söylemek ve samimi, güvenilir ve sadakatli olmak (Yalnız ve Yıkmaç, 2018); hoşgörü kavramı ise farklı dil, cins, din, inanç ve anlayış bakımından başkalarının varlıklarından rahatsızlık duymama halidir (Ölmez Atalay, 2008).

Değerleri içselleştirmiş kişileri yetiştirmek aile, okul ve toplumun en önemli sorumluluklarından birisidir (Ekşi, 2003). Dilmaç (1999) bireylerin hayatlarında yer edinmiş, önemsenen değerleri sevme, hırslarını denetim altına alma, uyumlu ve iyi bir insan olabilme, toplumdaki diğer bireylerin mutluluğunu arzu etme, kendini kontrol etme, manevi değerlere inanma, arkadaş edinme, yardımsever, deneyimli ve bilgili olma, eser ortaya koyma olarak sıralamıştır. Bunun yanı sıra sosyalleşme süreci içerisinde öğrenilen değerler, toplumdan topluma ya da zamana bağlı olarak değişebilmektedir (Budak, 2005). En genel ifadesiyle dünyaya bir bakış, insanı algılayış, bugün ve yarın üzerine düşünüş şeklinde somutlaştırılabilecek olan değer kavramı ile ilgili tek ve ortak bir tanıma ulaşmak oldukça güçtür (Erinç, 1995). Bundan dolayı insani değerlerin insan yaşamı üzerindeki etkilerinin

belirlenmesi için farklı araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu noktada insani değerler algısının bireylerin toplum içinde yaşamını etkilediğinden yaşam doyumlarını da etkilediği söylenebilir.

Neugarten tarafından ilk kez 1961 yılında ortaya atılan yaşam doyum kavramı (Dilmaç ve Ekşi, 2008) pozitif psikoloji alanında sıklıkla tartışılmaktadır (Çelebi ve Çelebi, 2018). Yaşam doyumunu genel olarak, beklentilerin, ihtiyaçların ve isteklerin karşılanması (Vara, 1999); bireyin hayat kalitesini kendi belirlediği ölçütlere göre olumlu olarak değerlendirmesi ve yaşamında geniş bir mutluluk yelpazesine sahip olması olarak da tanımlanmaktadır (Veenhoven, 1996); bireyin yaşamını bilişsel olarak değerlendirmesi (Shin ve Johnson, 1978) olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel varoluş sürecinde kişinin sosyal ilişkilerinden etkilenerek duygusal ve psikolojik durumlara girmesi ve kendi hayatını mutlu olarak değerlendirmesi bu doyumun temelinde yer alır (Balcı, Gölcü ve Arsal Gölcü, 2019).

Yaşam doyumunu çevresel ve kişisel özelliklerin baskın olduğu bir tepki olduğundan kendiliğinden oluşmaz (Johnson ve ark., 1986). Yaşam doyumunu, kişinin hayatına nasıl baktığı ve hayatını nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir (Pavot ve ark., 1991). Başka bir deyişle, bireyin kendi yaşamı hakkındaki algısı, yaşam doyumunu belirlemektedir (Park ve Huebner, 2005). Yaşam doyumunu iki ana türe ayırmıştır. Aşağıdan yukarıya teoriler, iş, ilişkiler, aile ve arkadaşlar, kişisel gelişim, sağlık ve zindelik gibi hayatın çeşitli alanlarındaki tatminin hepsinin bizim mutluluğumuza ve tatminimize katkıda bulunduğunu ileri sürer. Öte yandan yukarıdan aşağıya teoriler, toplam yaşam doyumumuzun çeşitli alanlarda yaşam doyumumuzu etkilediğini ve hatta belirlediğini iddia etmektedir (Heady ve Wearing, 1991).

Chapman Üniversitesi araştırmacıları tarafından yapılan yakın tarihli bir araştırmaya göre, doyum daha düşük ölüm riski ile ilişkilidir. Ayrıca, yaşam doyumundaki sık değişikliklerin kişinin sağlığına ve uzun ömürlülüğüne son derece zarar verdiği gösterilmiştir (Boehm ve ark., 2015). Veenhoven'a (1996) göre, zihinsel ve fiziksel sağlık göstergelerine ek olarak yaşam doyumunu, insanların nasıl geliştiğini yansıtan yaşam kalitesinin en yaygın göstergelerinden biridir.

Yaşam doyumunu, yaşamımızda sıklıkla kullanılan terimlerden biri olup, bireyin günlük olarak elde ettiği ve başkalarının sahip olduklarını karşılaştırma işlevi görür (Diener ve diğerleri, 1985). Ruh sağlığının göstergelerinden biri olarak, bireylerin yaşamlarında yaşam doyumunun artmasına katkıda bulunan farklı yönleri ve yaşamdan memnun hissetmenin önemli yönleri arasında sağlıklı yaşam, maddi rahatlık yönleri olduğunu da belirlemeye çalışmışlardır. Kendini geliştirme ve anlama, işe ve üniversite konutlarına uyum sağlama ve yaşamdan memnuniyet dört yönü içerir: (a) yaşamı kabul etme, (b) başarıları, (c) kendini kabul etme ve (d) başkalarını kabul etme. Sonuç olarak, yaşam doyumunu genel olarak bir kişinin yaşamından ne kadar memnun olduğunun bir değerlendirmesidir (Pavot ve Diener, 1993). Yaşam doyumunu bir anlamda bireyin belirlediği hedeflere ulaşma derecesi olarak da tanımlanmaktadır (Aysan ve Bozkurt, 2004). Bu durum yaşam doyumunun bireyin hedeflerine ulaşma derecesi olduğu için insani değerlerin bu hedeflere ulaşmada yardımcı öğeler olduğu düşünüldüğünde yaşam doyumunu etkileyebileceği söylenebilir.

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda ergenlerin gelişen ve değişen dünyada insani değerlere olan yaklaşımlarının değişmesinin yaşam doyumları üzerindeki etkisinin belirlenmesine ihtiyaç duyulduğundan yapılmıştır. Bu noktada yapılan bu çalışma ergenlerin insani değer algılarının psikolojik durumlarına olan etkisinin belirlenmesi açısından alan yazındaki boşluğu dolduracağı umulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, ergenlerin insani değer algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve ergenlerin insani değer algılarının yaşam doyumları üzerindeki etkisini belirlemektir. Buna dair elde edilen sonuçların alan yazına ve alanda çalışan uzmanlara katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışmanın ergenlerin yaşam doyumlarının arttırılması amacıyla ergenlere yönelik yapılabilecek çalışma ve projelerin tasarlanması noktasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada araştırmancın hipotezleri şu şekildedir;

- Ergenlerin sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük, hoşgörü ve insani değerler toplam puanları ile yaşam doyumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.
- Ergenlerin insani değer algılarından olan sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü düzeyleri yaşam doyumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmancın evrenini İstanbul ve Sakarya ilindeki liselerde eğitim görmekte olan ergenler oluşturmaktadır. Araştırmancın çalışma grubunu ise uygun örnekleme yöntemi ile gönüllü olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada örnekleme sayısı, Bryman ve Cramer'in (2001) belirttiği gibi madde sayısının en az beş katına ulaşarak belirlenmiştir. Bu sayede verilerin analizinin sağlıklı bir şekilde yapıldığı söylenebilir. Araştırma, araştırmancın amacına uygun olarak belirlenmiş ölçme araçları kullanılarak ilişkisel tarama modeli ile yapılmıştır. Araştırmaya 108'i (%49,1) kadın ve 112'si (%50,9) erkek olmak üzere toplam 220 kişi katılmıştır.

2.2. Araştırmancın Modeli

Liselerde eğitim gören ergenlerin insani değer algıları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve insani değerlerin yaşam doyumunu yordama düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örnekleme üzerinde tarama yapılmaktadır. İlişkisel tarama modeli ise, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına denir. İlişkisel tarama modelinde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; değişme varsa bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılır (Karasar, 2021).

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde çalışmada kullanılan kişisel bilgi formu, insani değerler ölçeği ve yaşam doyum ölçeği hakkında bilgiler verilmiştir.

İnsani Değerler Ölçeği: Bu ölçek lise öğrencilerinin insani değerler algı düzeyini belirlemek amacıyla Dilmaç (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek beşli likert tipi (1-hiçbir zaman, 2-nadiren, 3- ara sıra, 4- sık sık, 5- her zaman) olup 42 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 210 en düşük puan ise 42'dir. Ölçekten alınan puan arttıkça insani değer algısı da artmaktadır. Ölçek 'sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük olmak üzere altı alt boyut bulunmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarına bakıldığında .71 alfa iç tutarlılık katsayıları alt boyutlarında sorumluluk ,73, dostluk/arkadaşlık ,69, barışçıl olma ,65, saygı ,67, hoşgörü ,69, dürüstlük ,70 ve ölçek toplam için ,92 olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma için Cronbach iç tutarlılık katsayılarına tekrardan bakılmış ve sorumluluk ,75, dostluk ,60, barışçıl olma ,64, saygı ,75, dürüstlük ,64, hoşgörü ,69 ve ölçek toplam için ,84 ile yüksek güvenilirlikte (Reha Alpar, 2013) olduğu saptanmıştır.

Yaşam Doyum Ölçeği: Bu ölçek Diener ve ark. (1985) tarafından yaşam doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek beş maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıya sahiptir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Dağlı ve Baysal (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlamasında uyum iyiliği değerleri $\chi^2/sd = 1,17$, NFI=,99, NNFI=1,00, CFI=1,00, GFI= ,99, AGFI=,97, RMSEA= ,030, SRMR=,019 olarak bulunmuştur. Ayrıca uyarlama çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .88 ve iki kez uygulamalar arasındaki korelasyon katsayısı ise ,97 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısına tekrar bakılmış ve ,81 ile yüksek güvenilirlikte (Reha Alpar, 2013) bulunmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Liselerde eğitim görmekte olan ergenlerden veri toplamak amacıyla veriler öncelikle SPSS 25.0 programına aktarılmıştır. Çevrimiçi ortamda toplam 236 kişiden veriler toplanmıştır. Uç değer olan 16 veri çıkarıldıktan sonra kalan 220 veri ile analizler yapılmıştır. Araştırmanın normallik sayıltısı olarak çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmış ve Tablo 1'de görüldüğü üzere +1 ve -1 aralığında normal dağılım sergilediği saptanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ergenlerin sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük, hoşgörü ve insani değerler toplam düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Ergenlerin insani değerler düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama düzeyini belirlemek için standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 1. Öz yeterlik, yaşam doyum ve psikolojik iyi oluşun ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
1. Sorumluluk	220	262,409	455,721	-,165	-,789
2. Dostluk	220	253,864	276,323	-,632	,879
3. Barışçıl	220	254,318	482,761	-,381	,275
4.Saygı	220	286,818	471,650	-1,159	1,028
5. Dürüstlük	220	246,591	272,602	-,079	-,680

6. Hoşgörü	220	220,045	443,883	,027	-,515
7. İnsani Değerler Toplam	220	1.524,045	1.753,079	-,404	,056
8. Yaşam Doyumu Toplam	220	136,045	516,866	,273	-,893

3. BULGULAR

Ergenlerin insani değer düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkilerinin belirlenmesi için pearson korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Ergenlerin insani değerler alt boyut ve toplam düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisi

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Sorumluluk	1							
2. Dostluk	,353**	1						
3. Barışçıl	,435**	,296**	1					
4. Saygı	,538**	,366**	,775**	1				
5. Dürüstlük	,341**	,134*	,272**	,375**	1			
6. Hoşgörü	,611**	,442**	,384**	,493**	0,1	1		
7. İnsani Değerler Toplam	,788**	,562**	,783**	,863**	,466**	,736**	1	
8. Yaşam Doyum Toplam	,406**	,238**	,407**	,402**	,323**	,281**	,485**	1

**p<.01

*p<.05

Tablo 2’de görüldüğü üzere ergenlerin yaşam doyumları ile insani değerler toplam ($r= ,485$, $p<.01$), sorumluluk ($r= ,406$, $p<.01$), barışçıl olma ($r=,407$, $p<.01$), saygı ($r= ,402$, $p<.01$) ve dürüstlük ($r= ,323$, $p<.01$) ve arasında orta düzeyde; yaşam doyumunu ile dostluk ($r= ,238$, $p<.01$) ve hoşgörü ($r= ,281$, $p<.01$) arasında ise düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular ergenlerin insani değerler düzeyi arttığında yaşam doyumlarının da arttığını göstermektedir.

Ergenlerin insani değerler alt boyutlarından sorumluluk, barışçıl olma, dostluk, saygı, dürüstlük ve hoşgörülerinin yaşam doyumlarını yordama düzeyini saptamak için standart çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3 ’de sunulmuştur.

Tablo 3. Yaşam doyumunun yordanmasına ilişkin standart regresyon analizi bulguları

	B	Standart Sapma	β	T	P	İkili r	Kısmi R
(Sabit)	-10,76	3,718		-2,894	0,004		
1. Sorumluluk	0,237	0,093	0,209	2,537	0,012	0,406	0,171
2. Dostluk	0,115	0,125	0,062	0,919	0,359	0,238	0,063
3. Barışçıl Olma	0,253	0,1	0,236	2,532	0,012	0,407	0,171
4. Saygı	0,015	0,115	0,014	0,129	0,898	0,402	0,009
5. Dürüstlük	0,328	0,126	0,173	2,605	0,01	0,323	0,176
6. Hoşgörü	0,013	0,095	0,011	0,139	0,889	0,281	0,01
R= .510		R²= .260					
F_(6, 213)= 12.477		p= .000					

Ergenlerin yaşam doyumlarının sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin yapılan standart çoklu regresyon analizi bulgularına göre insani değerlerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır, R= 0,510, R²=0,260, p< .05. Bu noktada ergenlerin insani değerlerin yaşam doyumlarındaki varyansın yaklaşık %26'sını yordamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyum üzerindeki görece önem sırası; barışçıl olma, sorumluluk, dürüstlük, dostluk, saygı ve hoşgördür. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sorumluluk, barışçıl olma ve dürüstlük yaşam doyum üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra dostluk, saygı ve hoşgörünün yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı saptanmıştır.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada, ergenlerin insani değerler algı düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki korelasyonel ilişkinin belirlenmesi ve insani değerlerin yaşam doyumunu yordama düzeyinin saptanması amaçlanmıştır. Ergenlerin yaşam doyumları ile insani değerler toplam, sorumluluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük, dostluk ve hoşgörü arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar ergenlerin insani değerler düzeyi arttığında yaşam doyumlarının da arttığını göstermektedir. Ergenlerin yaşam doyumlarının sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin yapılan standart çoklu regresyon analizi bulgularına göre insani değerlerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Bu noktada ergenlerin insani değerlerin yaşam

doyumlarındaki varyansın yaklaşık %26'sını yordadığı görülmüştür. Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde doğrudan lise öğrencileri üzerinde yaşam doyumu ve insani değerler algılarının incelendiği ortak çalışmalara rastlanmamıştır. Ayrıca insani değerler genel olarak çok geniş kavramları barındırmaktadır. Bu çalışmada sadece belirlenen ölçeğin ölçtüğü yapılar olan sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü kavramlarıyla sınırlıdır. Bundan dolayı doğrudan bu kavramlar ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından genel insani değerler olarak değerlendirmeler yapılmıştır. Öztürk ve Ünal'ın (2019) üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada temel insani değerlerden olan değişime açıklık, muhafazakârlık ve kendini aşma temel değerleri ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yine Çalışkan, Yasul ve Ulaş'ın (2017) öğretmen adayları üzerinde yapmış oldukları çalışmada sosyal değer algıları ile yaşam doyumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması da araştırma bulgularını dolaylı olarak destekler niteliktedir. Yine Özkul ve Özkul'un (2022) üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada normatif değerler ve bireyci değerler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş ancak dünyevi değerler ile anlamlı bir ilişki olmadığından bulunması araştırma bulgularıyla kısmen örtüşmektedir. Ng ve Ye'nin (2016) Çinli üniversiteli öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada insani değerlerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür. Bu bulgu araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yine Sortheix ve Lönnqvist'in yetişkin bireyler üzerinde yapmış oldukları çalışmada kişisel değerler ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Alan yazında araştırma bulgularını destekler çalışmalara rastlanmış ancak araştırma bulgularının desteklenmediği çalışmalara rastlanmamıştır.

Türkiye gibi toplulukçu kültürün hakim olduğu bir ülkede her ne kadar gelişmekte olan bir ülke olarak insani değerlerde bireyselliliğe doğru bir dönüşüm yaşandığı söylenebilir de (Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002) insani değerler bu ülkeler için önem arz etmektedir (Oyserman, Coon ve Kimmelmier, 2002). Ayrıca Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde toplumsal değerlere bağlılık önemlidir. Bu noktada 2006 ve 2007 yıllarında Türkiye'de yapılan araştırmalar Türk nüfusu arasında toplumsal değerlerin önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2009). Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde toplumsal ve insani değerler önemli olması bireylerin yaşamlarını da etkileyebilmektedir. Bu durum bireylerin toplumsal olarak saygınlık görebilmesi için var olan insani değerlere bağlı kalması önem arz etmektedir. Bundan dolayı insani değerlere bağlılığın artması yaşam doyumunu da olumlu etkilediği söylenebilir.

Sonuç olarak bu çalışmada liselerde eğitim görmekte olan ergenlerin insani değer algılarının yaşam doyumuna etkisi belirlenmiştir. Bu çalışma ile ilgili bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak çalışma grubunun öğrenci kitlesine göre az olması bir sınırlılıktır. Bundan dolayı yapılacak başka çalışmalarda bu çalışma grubundan daha geniş kitleye ulaşılabilir. Demografik değişkenlerle analiz yapılmaması bir sınırlılıktır. Araştırmacılar ergenlerin yaşam doyumu ve insani değerlerini etkileyen demografik faktörlerin neler olduğu üzerine çalışmalar yapabilir.

Bu çalışmanın Türkiye geneline yayılıp veri toplanması sağlanabilir. Ayrıca bu çalışmanın karma yöntemlerle tekrar yapılması ve nitel verilerle desteklenmesi sağlanabilir. Ergenlerin insani değer algılarının arttırılması için bu insani değerlere yönelik psiko-eğitim programı geliştirilebilir. Geliştirilen bu psiko-eğitim programı uygulamalı olarak okul psikolojik danışmanlarına verilip liselerde uygulanması sağlanabilir. Yine ergenlere yaratıcı drama yöntemleriyle insani değerlere yönelik farkındalıkları arttırılarak yaşam doyumları arttırılabilir. Yine insani değerlerin arttırılması için okullardaki çalışmaların süreklilik kazanabilmesi için öğretmenlerin bir gelir elde etmeleri gerekebilir. Bu noktada insani değerlere yönelik egzersiz yönetmeliğine eklenerek burada yapılan çalışmaların süreklilik kazanması sağlanabilir.

Kaynakça

- Alberoni, F. (2006). *Dostluk* (Çev. Meryem Mine Çilingiroğlu). İstanbul: Literatür Yayınları
- Aysan, F. ve Bozkurt, N. (2004). *Okul psikolojik danışmanlarının yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ile olumsuz otomatik düşünceleri: İzmir ili örnekleme*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, (6–9 Temmuz 2004) İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for Windows: A guide for social scientists*. London: Routledge.
- Çağlar, A. (2005). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi. Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa.
- Çalışkan, E.F., Yasul, A.F. ve Ulaş, A.H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal değer algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Education Sciences (NWSAES)*, 12(3), 133-146.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2009). *The rising tide of conservatism in Turkey*. Macmillan US: Palgrave.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile eğitimin sınanması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 279-289.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Johnson, D. W. and Johnson, R. T. (2003). Controversy and peace education. *Journal of Research in Education*, 13(1), 79-91.

- Johnson, F.L., Cook, E., Foxall, M.J., Kelleher, E., Kentopp, E., & Mannlein, E.A. (1986). Life satisfaction of the elderly American Indian. *International Journal of Nursing Studies*, 23(3), 265-273.
- Karasar, N. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. ve İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333–351.
- Kıral, E. (2018). Kayıp giden bir değer: Saygı. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(5), 4-10.
- Ng, T.K., Ye, S. (2016). Human values and university life satisfaction among hong kong chinese university students: A cross-lagged panel analysis. *Asia-Pacific Educational Researcher*, 25, 453–461.
- Oyserman, D., Coon, H. M. ve Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3–72.
- Ölmez Atalay, Y. (2008). *Felsefi açıdan tolerans ve hoşgörü* (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Isparta.
- Özen, Y. (2015). *Sorumluluk eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık
- Özkan, R. ve Soylu, A. (2014). Eğitim fakültesi öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerler (Niğde il örneği). *Turkish Studies*, 9(2), 1253-1265.
- Özkul, A.S. ve Özkul, R.F. (2022). Yaşam doyumunu etkileyen değerler: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 1-12.
- Öztürk, M. ve Ünal, V. (2019). Temel insani değerler ile yaşam doyumları arasındaki ilişki: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 61-74.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C.R., & Sandvik, E. (2010). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161.
- Pavot, W., & Diener, E. (2008). The satisfaction with life scale and the emerging construct of life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 3(2), 137-152. <https://doi.org/10.1080/17439760701756946>
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5, 475-492.
- Sortheix, F. M., & Lönnqvist, J.-E. (2014). Personal value priorities and life satisfaction in Europe: the moderating role of socioeconomic development. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(2), 282–299.
- Şimşek, D. (2010). *Yatılı ilköğretim bölge okulu ve ailesi yanında kalan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin akran ilişkileri, sosyal destek algıları ve yaşam doyumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6th edition). Boston: Pearson.
- Vara, S. (1999). *An investigation of job satisfaction and life satisfaction in intensive care unit nurses*. (Unpublished master dissertation). Ege University, İzmir.
- Veenhoven, R. (1996). *The study of life-satisfaction*. Budapest: Eötyös University Press.
- Yalnız, A. ve Yılmaz, Y. (2018). Değerler eğitimi kavramı olarak dürüstlük ve dürüstlük ölçeği (DÖ) Türkçe formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(34), 649-666.

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 12.01.2023 Kabul Tarihi: 20.02.2023	3	1

ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ KAPSAMINDA BAKIM TEDBİRİ ALMA VE UYGULAMA SÜRECİNİN NİTEL ANALİZİ¹

Gökçe Nur MISIRLI * İsmail AKYÜZ**

Öz

Bu araştırmanın odağı bakım tedbiri sürecidir. Araştırmada bakım tedbiri sürecinin başarılı yanları ile geliştirilebilecek yönleri, sürecin farklı öznelerinin değerlendirmeleri doğrultusunda keşfedilmeye, anlaşılmaya ve görünür kılınmaya çalışılmıştır. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak nitel yaklaşım benimsenmiş ve bu yöntemle katılımcıların sürece yönelik deneyimlerini kendi ifadeleri ile ortaya koymaları sağlanmıştır. Katılımcılar amaçlı örneklem seçim yöntemi ile belirlenmiş ve araştırma grubunda Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü çalışanları ile çocuk evleri sitesinde bakım ve koruma altında olan çocuklar yer almıştır. Bu kapsamda 3 farklı ilde, 25 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmış ve analiz edilerek temalara ulaşılmıştır. Bu makalede, bakım tedbirinin alınma ve uygulanma sürecine ilişkin bulgulara ve yorumlara odaklanılmıştır. Bu çerçevede katılımcılar ihbar kanallarını, sosyal inceleme yapmanın ve karar vermenin zorluklarını, çocuk evleri sitelerinin şartlarını ve hizmetlerini değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda bakım tedbiri sürecinin iyileştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Bakım Tedbiri, Sosyal İnceleme, Kurum Bakımı, Korunma İhtiyacı Olan Çocuk

QUALITATIVE ANALYSIS OF CARE MEASURE TAKING AND IMPLEMENTING PROCESS WITHIN THE CHILD PROTECTION SYSTEM

Abstract

The focus of this research is the care measure process. In the research, the successful aspects of the care measure process and the aspects that can be improved were tried to be discovered, understood and made visible in line with the evaluations of different subjects of the process. In accordance with the aims of the research, a qualitative approach was used and with this method, the participants were provided to reveal their experiences about the process in their own words. The participants were determined by the purposeful sampling method and the employees of the Provincial Directorate of Family and Social Services and the directorate of the children's homes site and the children under protection and care in the children's home site were included in the research group. In this context, in-depth interviews were conducted with 25 people in 3 different cities. The data were collected using a semi-structured interview form and analyzed to reach the themes. This article focuses on the findings and comments on the process of taking and applying the care measure. In this context, the participants evaluated "the channels of notification, the difficulties of making social investigations and making decisions, the conditions and services of children's home sites". In line with these evaluations, suggestions for improving the care measure process are included.

Keywords: Social Work, Care Measure, Social Inquiry, Institutional Care, Children In Need

¹ Bu çalışma, "Çocuk Koruma Sistemi Kapsamında Bakım Tedbiri Sürecinin Nitel Analizi" isimli yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

* Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, gokce.misirli@amasya.edu.tr, 0000-0001-6649-980X

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, iakyuz@sakarya.edu.tr, 0000-0002-6075-5080

1.GİRİŞ

Ülkemizde çocuk koruma hizmetlerinin sunumundan, izlenmesinden ve gerekli koordinasyonun sağlanmasından sorumlu temel kamu kurumu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)'dir. 81 ilin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (ASHİM) bu çerçevede ASHB'ye bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Çocuklara yönelik kötü muameleye ilişkin çeşitli kanallarla alınan ihbarlar ASHİM "korunma ihtiyacı içindeki çocuk" birimlerine ya da ASHİM'e bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)'ne ulaşmakta ve bu birimlerde çalışan meslek elemanları vakaları çözüme kavuşturmak amacıyla sosyal inceleme gerçekleştirmektedir. Nitekim korunma ihtiyacı içindeki çocukların tespiti ve sosyal inceleme süreçlerine ilişkin işleyiş genel çerçevede bazı adımları takip etmektedir.

İlk adım ihbar ve bildirimdir. Ülkemizde Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)'nın 6.maddesine göre; adli ve idari merciler, sağlık ve eğitim kuruluşları, kolluk görevlileri, sivil toplum kuruluşları korunma ihtiyacı olan çocuğu ASHB'ye bildirmekle yükümlüdür. Ayrıca ASHİM'lerin de korunma ihtiyacı içindeki bir çocukla ilgili çıkan haberleri ihbar olarak kabul ederek gerekli incelemeyi başlatma yükümlülüğü vardır. Çocuğa bakım sorumluluğu bulunan kişiler ya da çocuğun kendisi de korunma kararı için ASHİM'e başvurabilir. Diğer yandan bir çocuğun istismar, ihmal veya kötü muameleye maruz kaldığı bilgisine sahip herhangi bir kişi de durumu ASHİM'e bildirebilir. Bu süreçte ASHİM'e gelinerek yüz yüze ya da telefon aracılığıyla başvuru yapılabileceği gibi ALO 183 hattı veya Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) aracılığı ile de ihbarda bulunulabilir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022).

İkinci adım sosyal incelemeye gidilmesidir. İlgili ihbar veya bildirim meslek elemanının eline ulaşması, sosyal inceleme sürecinin başlatılmasını sağlamaktadır. Ülkemizdeki işleyişe göre; meslek elemanı ilgili ihbarın eline ulaşması sonrasında müdürlük bünyesindeki bir araç ve şoförü ile birlikte ihbarda belirtilen ikamet adresine giderek gerekli sosyal incelemeyi gerçekleştirmektedir. Bilgin (2020) meslek elemanının, ihmal ya da istismara uğradığına yönelik bir kuşkuyla bildirilen çocuğa mümkün olan en kısa zamanda ulaşip görüşmeler yaparak ihbara neden olan iddiaların gerçekliğini ortaya çıkarmaya, çocuğun yeterli şekilde koruma ve bakım altında olup olmadığını değerlendirmeye çalıştığını belirtmiştir. Bu süreçte meslek elemanı, çocuğun yüksek yararını gözeterek vakanın anlaşılmasına yönelik olarak başta ihbara konu olan çocuk, velayet sahipleri ve ikamet adresinde yaşayan diğer bireyler ile gerekli görüşmeleri yapmaktadır. Ayrıca ihbarın içeriğinden hareketle komşu, arkadaş, mahalle muhtarı, mahalle esnafı gibi vakanın çözümlenmesine katkı sağlayabileceği düşünülen diğer kişilerin bilgisine de başvurabilmektedir. İhbara konu olan çocuğun eğitim-öğretim çağında olması durumunda en önemli bilgi kaynaklarından bir diğeri ise okul yönetimi ve öğretmenler olmaktadır. ÇKK'nın Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 19. maddesine göre; sosyal çalışma görevlilerinin sosyal incelemede bulunurken ASHB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler ve diğer kurum ve kuruluşlardan, ilgili sosyal inceleme çerçevesinde gerekli bilgi ve belgeleri edinme yetkisi bulunmaktadır. İlgililer, bu belge ve bilgileri sunmak ve inceleme sürecinde yardımcı olmak zorundadır.

Üçüncü adım vakaya ilişkin kararın verilmesidir. Gerekli sosyal incelemeyi tamamlayan meslek elemanı yaptığı gözlem, görüşme ve çevre araştırması neticesinde edindiği bilgilerden hareketle ihbara konu olan çocuğun korunma ihtiyacı içinde olup olmadığını ve çocuk için 5395 sayılı ÇKK'nın 5. maddesinde belirtilen tedbirlerden herhangi birinin gerekip gerekmediğini değerlendirerek vakanın çözümüne yönelik bir karar vermektedir. Bu süreçte meslek elemanı; ihbarda yer alan iddialara, gerçekleştirdiği sosyal incelemeye, görüşmelerden elde ettiği bilgilere ve gözlemlere yer verdiği ve ihbara konu olan çocuk ile ailesinin kişilik özelliklerini, sağlık- sabıka- öğrenim durumlarını, ekonomik şartlarını, yaşanılan konut durumu ile aile ve sosyal yaşantılarını belirttiği bir sosyal inceleme raporu (SİR) yazmaktadır. Nitekim meslek elemanı bu raporda, sunduğu tüm bilgiler ışığında bir değerlendirme yaparak gerekçeleriyle birlikte verdiği kararı belirtmektedir. Diğer yandan meslek elemanı, yaptığı sosyal inceleme neticesinde çocuğun hemen koruma altına alınmasının gerekli olduğu bir duruma kanaat getirirse acil koruma kararı isteyebilmektedir.

Dördüncü adım tedbirin uygulamaya koyulmasıdır. Meslek elemanı gerçekleştirdiği sosyal inceleme sonucunda çocuğun yüksek yararı doğrultusunda, 5395 sayılı ÇKK'nın 5.maddesinde danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbiri olarak belirtilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerden birinin ya da birkaçının verilmesini talep edebilmektedir. ASHİM bu talebin yer aldığı sosyal inceleme raporunu mahkemeye göndermektedir. ÇKK'nın 8.maddesinde yer alan tedbir kararları, çocuğun ve birlikte kaldığı kişilerin yaşadığı bölgedeki çocuk hâkimi tarafından alınmaktadır. ÇKK'nın 13.maddesinde çocuk hakkında duruşma yapılmadan tedbirler konusunda karar verilebileceği gibi hâkimin gerekli görmesi durumunda duruşma da yapabileceği belirtilmiştir. ÇKK'ya Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin 9.maddesine göre ise mahkeme veya çocuk hâkimince verilen tedbir kararları ilgili müdürlüklere gönderilmekte ve bu tedbir kararı, kesinleştirilmesi beklenmeksizin derhâl uygulanmaktadır.

Nitekim bakım tedbiri, ÇKK kapsamında korunma gereksinimi içinde olan çocuklara ilişkin alınan en ciddi ve önemli tedbirlerden biridir. Bu tedbir, ÇKK'nın 5. maddesinde *“çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik verilen bir tedbir”* şeklinde tanımlanmıştır. Hakkında bakım tedbiri alınan bir çocuk için *“çocuğun yüksek yararı”* ilkesi temelinde en uygun hizmet modeli belirlenmektedir. Bu modeller; kurum bakımı, koruyucu aile veya evlat edinme şeklindedir.

Kurum bakımı profesyonel açıdan diğer bakım modellerine göre çok daha eskidir ve bir çocuğun kan bağı bulunan ya da bulunmayan diğer çocuklarla beraber, bu çocuklara bakım vermeyi meslek edinmiş kişilerce bir kuruluş bünyesinde kalarak korunması ve bakılması şeklinde düzenlenmiş bir modeldir (Beter, 2010). Ülkelerin gelişmişliklerinin etkisiyle kurum bakımına ilişkin dünya üzerinde farklı düzenlemeler söz konusu olmuştur. Gelişimini sürdüren Türkiye’de kurum bakımı kısa zaman öncesine kadar kalabalık toplu yaşamı içeren

koşuş tipi şeklindeyken 2005 yılında ev tipi kuruluşlara bir geçiş süreci başlamış ve bu büyük dönüşüm 2017 yılında tamamlanmıştır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), 2017). Çocuk koruma alanında bir devrim olarak kabul edilebilecek bu dönüşüm ile çocuk gelişimi konusunda önemli eleştiriler alan ve uygun görülmeyen koşuş tipi kuruluşlara Türkiye’de son verilmiştir. İlgili literatürde kışla tipi kurum bakımının; çocukların sağlığını ve gelişimini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Erol, Şimşek ve Üstüner, 2005; Cebe, 2005; Eryılmaz, 2010; Saçan ve ark., 2014; Hayat Sende Derneği, 2014). Bu bağlamda, ev tipi kurumlara geçişin kurum bakımının yeniden yapılandırılarak çocuk gelişimine daha uygun bir yapıya kavuşturulmasını amaçlayan büyük bir proje olduğunu vurgulamak gerekir. Ülkemizdeki mevcut sistem içinde kurum bakımı; ailenin bulunmaması veya işlevlerini yerine getirememesi hallerinde son çare ya da gerekli durumlarda ilk önlem veya tampon tedbir şeklinde kullanılan bir hizmettir (Yalçın, 2011) ve “çocuk evleri siteleri” ile “çocuk evleri” şeklindeki iki model doğrultusunda işlemektedir. İlk kabul birimleri (ÇOKİM) ve ihtisaslaşmış birimler (ÇODEM, ÇİM) ise geçici süre ile destek sağlayan kuruluşlardır. ÇHGM’nin 2021 rakamlarına göre ülkemizde 112 adet çocuk evleri sitesi, 1193 adet çocuk evleri ve 66 adet çocuk destek merkezi bulunmaktadır. Ayrıca ülkemizde hizmet veren bu kuruluşlardan çocuk evleri sitelerinde 6264 çocuk, çocuk evlerinde 5734 çocuk ve çocuk destek merkezlerinde 1343 çocuk koruma ve bakım altındadır (ÇHGM,2021).

Bakım tedbiri süreci; bir çocuğun koruma altına alınmasıyla başlayan ve sonrasında en uygun bakım modelinden (kurum bakımı, evlat edinme ya da koruyucu aile) yararlandırılması şeklinde devam eden zor ve karmaşık bir süreçtir. Bu çalışmada, bakım tedbiri süreci; çocuk koruma alanında görev yapan çalışanların ve kurum bakımında bulunan çocukların değerlendirmeleri ile ele alınmış ve bu sürecin başarılı yönlerinin yanı sıra mevcut sorunlarını tespit etmek ve iyileştirme önerileri sunmak amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bakım tedbiri sürenin mevcut sorunlarını ve başarılı yönlerini sürecin farklı öznelerinin değerlendirmeleri ile keşfetmek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma, bakım tedbirinin alınma ve kurum bakımı çerçevesinde uygulanma sürecine ilişkin çocuk alanında çalışan meslek elemanlarının ve bu sürecin baş öznesi olan koruma altındaki çocukların deneyimlerini anlamayı, keşfetmeyi ve görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu nedenle çalışmada fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Fenomonolojik yaklaşım; insanların fenomeni nasıl algıladıklarını, nasıl betimlediklerini, hakkında ne hissettiklerini, nasıl yargıladıklarını, nasıl anlamlandırdıklarını ilgililenen fenomeni doğrudan deneyimleyen insanlarla mülakatlar yaparak keşfetmeye odaklanmaktadır (Patton, 2018).

2.1. Örneklem, Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Araştırmanın amaçları dikkate alınarak, olasılık dışı örneklem desenlerinden “amaçlı örneklem” oluşturulması tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemine; üç şehirdeki ASHİM’e bağlı çocuk koruma birimlerinde ve çocuk evleri sitelerinin sosyal servislerinde çalışan meslek

elemanları ile çocuk evleri sitelerinde koruma ve bakım altında olan çocuklar arasından seçilen toplam 25 kişi oluşturmaktadır. Araştırma için öncelikle etik onay ve resmi izinler alınmış, daha sonra müdürlüklerdeki işleyiş bozulmayacak şekilde, 3 farklı ilde bulunan toplam 7 farklı kuruluştaki derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 02.10.2018 tarihi ile 08.01.2019 tarihi arasında sağlanmış ve nitekim bu süreç yaklaşık 3,5 ayda tamamlanmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda görüşmelerde kullanılmak üzere yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Bu formdaki sorular; literatür taramasında elde edilen bilgiler, bazı benzer çalışmaların verileri ve çocuk koruma alanında görev yapmış bir sosyal çalışmacı olan araştırmacının alan deneyimi sırasında edindiği tecrübelerden yararlanılarak belirlenmiştir. Ayrıca araştırmacı görüşme sırasında ara ara katılımcının ifadelerini özetleyip teyit alarak görüşmeyi sürdürmeye özen göstermiş ve görüşme yaptığı müdürlüklere çoğu kez birden fazla giderek vakit geçirmeye çalışmıştır. 25 kişi ile yapılan görüşmelerden 274 sayfalık metin elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında çocuk koruma alanında çalışan 11 meslek elemanı ve 14 çocuk ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme yapılan meslek elemanlarından 7'si erkek, 4'ü kadındır ve 8'i sosyal çalışmacı 3'ü ise psikolog olarak görev yapmaktadır. Meslek elemanlarının ifadelerine yer verilirken K1, K2...K11 şeklinde belirlenen katılımcı kodları kullanılmıştır. Görüşme yapılan çocuklara ilişkin tanıtıcı bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Görüşme Yapılan Çocuklara İlişkin Tanıtıcı Bulgular

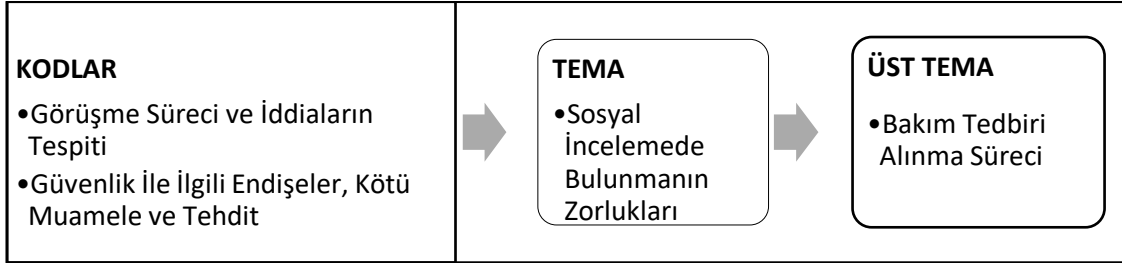
Çocuk Kodu	Cinsiyet	Yaş	Kuruluştaki Kalma Süresi	Bakım Tedbiri Alınma Nedeni
Ç-1	K	14	Yaklaşık 3 ay	Terk, Parçalanmış Aile
Ç-2	K	15	Yaklaşık 3 yıl	Cinsel İstismar
Ç-3	K	16	Yaklaşık 2 yıl	Şiddet, Parçalanmış Aile
Ç-4	K	14	Yaklaşık 7 yıl	Annenin Engel Durumu, Yetersiz Ebeveynlik Kapasitesi
Ç-5	K	13	Yaklaşık 3 yıl	İhmal, Parçalanmış Aile
Ç-6	K	17	Yaklaşık 6 yıl	İhmal, Şiddet, Parçalanmış Aile
Ç-7	K	15	Yaklaşık 1 yıl	Cinsel İstismar
Ç-8	E	17	Yaklaşık 2 yıl	Terk
Ç-9	E	16	Yaklaşık 4 yıl	Yetersiz Ebeveynlik Kapasitesi, Parçalanmış Aile
Ç-10	E	15	Yaklaşık 7 yıl	Terk, Parçalanmış Aile
Ç-11	E	17	Yaklaşık 4 yıl	İhmal, Parçalanmış Aile
Ç-12	E	16	Yaklaşık 1 yıl	İhmal, Şiddet, Parçalanmış Aile
Ç-13	E	15	Yaklaşık 1 yıl	Terk, Parçalanmış Aile
Ç-14	E	13	Yaklaşık 1 yıl	İhmal, Şiddet, Parçalanmış Aile

2.2. Analiz

Araştırmadan elde edilen bulgular temalar oluşturularak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Analiz sürecinin birinci aşamasında görüşmeler sırasında elde edilen veriler katılımcı numaraları verilerek ayrı ayrı dosyalar olarak bilgisayara aktarılmıştır. Daha sonra farklı bir

dosyada her soru için tüm cevaplar alt alta sıralanarak veriler analiz için hazır hale getirilmiştir. İkinci aşamada verilerin dökümleri birkaç kez detaylıca okunarak tüm veriler tanınmaya çalışılmıştır. Üçüncü aşamada metin tekrar ayrıntılı bir şekilde okunarak bölümlere ayrılmış ve kodlanmıştır. Sonrasında benzer kodlar bir araya getirilerek temalara ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen nitel veri analizinin bir örneği Şekil-1’de verilmiştir.

Şekil 1: Örnek Kod ve Tema Oluşturma

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde; bakım tedbiri alma ve uygulama sürecine yönelik değerlendirmeleri içeren temalara ilişkin bulgular, katılımcıların doğrudan ifadeleri ve yorumlarla sunulmaya çalışılmıştır.

3.1. Bakım Tedbiri Alınması Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Araştırmanın temalarından biri korunma ihtiyacı içindeki çocukların tespit sürecine ilişkindir. Katılımcılar genel olarak yeterince çeşitli ve işlevsel ihbar kanallarının bulunduğunu ve en sık ihbar aldıkları kanalların başında 183 hattının, ikinci olarak ise Emniyet ve Milli Eğitim Müdürlüklerinin geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kamu kurumlarından bildirilen vakalardaki bilgi ve mesleki çalışma eksikliğine dikkat çekmiş; diğer yandan vatandaşlardan gelen asılsız ihbarlar üzerinde durmuşlardır.

“İnsanların bize ulaşmaları için bu kanallar yeterli durumda. (...)183 hattı önemli bir hat ama genelde insanlar kendi çıkarları için kullanıyorlar. (...) En ciddi ihbarlar savcılık ve emniyetten gelen, ikinci olarak milli eğitimden gelen ihbarlar...” (K4)

“En çok ihbar gelen kanal, her ay hakkında işlem yapılan çocuklara yönelik gönderdiği liste nedeniyle emniyet diyebilirim. Bu listelerde konu başlığı ve adres var. Başka bilgi yok. (...) Daha sonra 183 hattı ve okullardan gelen ihbarlar sayı bakımından fazla oluyor. Okullardan gelen ihbarlarda ise (...) vaka bildirilmiş ancak bu vaka ile ilgili rehberlik servisinin yaptığı mesleki çalışma yok.” (K3)

Emniyet ve okullardan gelen ihbarların sayısının fazlalığı ve bu ihbarların ciddiyetine yapılan vurgu iki Müdürlükte de sosyal hizmet biriminin gerekliliğinin bir göstergesi olmuştur. Sosyal çalışmacıların Emniyet Müdürlüklerinde görevlendirilebileceği 13.04.2001 tarihli ve 24372 sayılı Yönetmeliğin 17.maddesinde belirtilmiştir; ancak görevlendirilmesi zorunlu değildir. Diğer yandan Tunç’un (2019) da belirttiği gibi okul sosyal hizmeti; Amerika’da 1900’lü yıllarda uygulanmaya başlanmış ve 2019 yılında 53 farklı ülkede uygulamaları yer almış; Türkiye’de

ise henüz sadece pilot uygulaması yapılmış ve pilot uygulamaları olumlu sonuçlar vermiştir. Ayrıca Babahanoğlu ve Başer'in (2017) yaptıkları araştırmada, katılımcılar tarafından (%80,50) okullardaki çeşitli sorunlarla mücadele edebilmek için okul sosyal hizmetinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Diğer yandan gelen ihbarlardaki bilgi ve mesleki çalışma eksiklikleri önemli bir diğer konudur. Bu çerçevede 183 hattı ihbarları daha ayrıntılı alınabilir, çeşitli kurumlardan bildirilen vakalarda yapılan çalışmalarında belirtildiği standart bir "ihbar formu" oluşturulabilir. Bu durum kısa sürede vakaya ilişkin ayrıntılı bilgi akışına, dolayısıyla daha etkin bir değerlendirme sürecine ve kurumlar arasında daha işlevsel bir koordinasyona yardımcı olacaktır. Ayrıca bir diğer konu olan asılsız ihbarların azaltılması, büyük bir iş yükü altında çalışan meslek elemanlarının yoğunluklarının hafiflemesi ve asılsız veya farklı amaçlarla yapılan ihbarlara çocuk ve ailenin konu olmaması yönünden önemlidir. Bu noktada farkındalık çalışmaları ve ihbar kanallarına ilişkin bazı düzenlemeler üzerinde çalışılabilir. İhbarda bulunmayı kolaylaştıran düzenlemeler asılsız ihbar sayısının yükselmesinde rol oynasa da bu konuda vurgulanması gereken nokta ihbarların en kısa yoldan kolayca ulaştırılabilmesidir. Bu noktada özellikle 183 hattının işlevselliği ve önemi büyüktür.

Bakım tedbiri alınması sürecine yönelik bir diğer önemli tema sosyal inceleme sürecine ilişkindir. Sosyal inceleme sürecinin zorlukları konusunda katılımcıların görüşleri iki önemli noktada kesişmiştir. Birincisi, ihbarda yer alan iddiaların değerlendirilmesindeki güçlük; ikincisi ise güvenlik ile ilgili endişelerdir.

"İddiaları tespit etmek zor. (...) Çevre araştırmasında ciddi sorunlar yaşıyoruz. Kolluğun aldığı bilgiyi bizim almamız çok güç. Kimse bilgi vermek istemiyor." (K2)

"İddiaların gerçeği ne kadar yansıttığını tespit etmek kolay olmuyor. (...) Ben bir erkek çalışan olarak mesai saatlerinde eve gittiğimde genelde evde erkek olmuyor. Ben şoför ile girmek istiyorum çünkü herhangi bir iftira durumunda şahidim olsun istiyorum. (...) Önyargılı ve saldırgan tutumlarla karşılaşabiliyorsunuz. Örneğin kısa süre önce bir bayan meslektaşım dosya çok sıkıntılı diye bana verdi. Güvenlik açığı her iki cinsiyet için de var. Evden kovulduğum zamanlar oldu." (K4)

"Bir vakamda hamile eşi ile yalnız görüşmek istedim ancak baba buna izin vermek istemedi. Beni evden kovdu, tehdit etti. Çocuklarımı devlet alırsa bunun sebebi sensin, hele öyle bir şey olsun seni bulup alınının çatından vurmayan... diye tehditlerde bulunmuştu." (K3)

"3,5 aylık hamileyken bir incelemede bıçak çektiler bana. (...) Yine darp girişimde kaçarak evden çıktığım oldu. Eve tek gitmek doğru değil. Farklı yollar deniyorum. Örneğin her incelemede kapıyı çalarken şoför yanımda olur. Evdekiler tek olmadığımı bilsinler diye. (...) Şoföre telefonun hep açık ve yanında olsun ben ararsam hemen eve gel diyorum. Yani güvenlik büyük bir sorun." (K5)

Diğer yandan güvenlikle ilgili endişelerin sosyal incelemede bulunduktan sonra karar verirken de sürdüğü görülmüştür. Bu konuda katılımcılar; müdürlük binasındaki güvenlik boşlukları, her niyetteki kişinin kolaylıkla kendilerine ulaşabilmesi, kendilerinde yoğunlaşan tepkiler, baskı, tehdit ve kötü muamele üzerinde durmuşlardır. Ayrıca ifade edilen bir diğer konu ise “gizli” olarak işlem gören SİR’in mahkeme sürecinde taraflara verilmesi durumunun meslek elemanı için bir güvenlik sorunu oluşturmasıdır.

“(…) Müdürlüğe her gelen hemen bize ulaşabiliyor. Bir cihazdan geçme bile yok. Hakaret, tehdit, hatta darp girişimleri olabiliyor (…)” (K5)

“Çocuğun ailesi hemen bize ulaşır. (...) dosya ile ilgilenen personelin ismini hemen öğrenir. Bu noktada bir güvenlik açığı var (…)” (K6)

“(…) Bizim yazdığımız raporlar gizli olmalı aslında ama daha geçen bir mahkeme bu raporu aileye vermiş.” (K4)

Sosyal inceleme süreci ve sonrasındaki karar aşamasında meslek elemanlarının yaşadığı/hissettiği güvenlik ile ilgili endişeler vakaya ilişkin etkin bir müdahaleyi zorlaştırmaktadır. Bu durum sosyal çalışma mesleğinin yoğun stres ve hassasiyet barındırma özelliği ile birlikte düşünüldüğünde bazı yeni önlemler üzerine düşünülmesi gerektiği açıktır. Aydın’ın (2019) araştırmasında da sosyal çalışmacıların çoğunun güvenli olmayan çalışma koşullarından, riskli çalışma hayatından, sosyal inceleme için yapılan ziyaretlerde nasıl bir problemle karşılaşılacaklarını bilmediklerinden, üstelik bu ziyaret tek kişi olarak gerçekleştirildiğinde riskin daha arttığından söz ettikleri görülmüştür. Aydın (2019) meslek elemanlarının “tedirginlik ve endişe” içerisinde sosyal incelemeye gittiklerini vurgulayarak bu ortamda cesur uygulamalar beklenmesinin gerçekçi olmayacağını vurgulamıştır. Aydın’ın (2019) araştırmasının bu araştırma ile benzer bulgularından biri de mahkemeye sunulan raporlara ailelerin avukatları aracılığıyla ulaşmaları ve bu durumun bir tehdit oluşturabilmesidir. Nitekim bu bağlamda ÇKK’nin 41. maddesi yeniden değerlendirilebilir.

Katılımcıların üzerinde durdukları diğer önemli konular karar almanın zorluğu, ciddiyeti, sorumluluğu ve vicdani yüküdür. Bu durumun büyük bir strese neden olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte çalışma arkadaşlarının katılımcılar için karar alma sürecindeki önemli destek kaynakları olduğu; ayrıca ASHB’yi arayarak danışma, deneyimli idarecilerle görüşme, hukuk bürosundan bilgi alma durumlarının da bu süreçte kendilerini desteklediği görülmüştür.

“Karar veremediğim için dosyayı beklettiğim zamanlar oluyor. Böyle durumlarda vakayı diğer meslek elemanları ile paylaşıyorum ama onlar da incelemeye gelmemişler sonuçta, değerlendirme yapmaları kolay değil. Bazen işin içinden çıkamadığımızda müdür yardımcımıza gidiyorum.” (K6)

“Kararsız kaldığımda vakayı çalışma arkadaşlarımla paylaşıyorum. Buradaki en büyük amacım vicdani açıdan biraz daha rahatlayabilmek oluyor”. (K2)

“Bazı konularda bakanlığı arayarak bilgi alıyorum.” (K7)

Diğer yandan katılımcılarla yapılan görüşmelerde, tüm bu değerlendirmelerle birlikte karar alma sürecinin ASHİM'lerdeki işleyişi anlaşılmalı çalışılmış ve bu çerçevede görüşme yapılan müdürlüklerde farklı işleyişlerin olduğu görülmüştür. Bu müdürlüklerin ilkinde çocuk koruma alanındaki her sosyal inceleme raporunun komisyona girdiği; ikinci müdürlükte komisyon kararına çok nadir başvurulduğu ve çocuk ile ilgili kararın incelemede bulunan bir meslek elemanının imzası ile verildiği; üçüncü müdürlükte ise bakım tedbiri incelemede bulunan bir meslek elemanının kararı ile verildikten hemen sonra bakım modeli için komisyon kurulduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede üç temel model önerisi ortaya çıkmıştır. Bu öneriler; konsültasyon uygulaması, her vakanın komisyon kararı ile sonuçlandırılması, sosyal inceleme ve karar sürecinde meslek elemanlarının ekip olarak çalışmasıdır.

“Bir çocuğun hatta bir ailenin geleceği senin elinde, senin imzanda oluyor. (...) Bu yükü azaltmak için her raporum komisyondan geçsin isterdim.” (K4)

“Sosyal incelemeye tek meslek elemanının gitmesini ve kararın da tek çalışanın görüşü ile verilmesini doğru bulmuyorum. Daha mültidisipliner bir çalışma ve konsültasyon gerekiyor. Ayrıca sosyal incelemeye kesinlikle bir erkek bir kadın meslek elemanı birlikte gitmeli.” (K7)

“Şartlar izin verdikçe incelemeye giderken bir arkadaşımıza rica ederek birlikte gitmeye çalışıyoruz. Birlikte gittiğimizde çok farklı ayrıntıları yakalayabiliyor, daha verimli görüşmeler geçiriyor, sorulan sorulara, verilen tepkilere daha sağlıklı dönüşler yapabiliyoruz. İnceleme sonrası vakayı tartışıyoruz. Bu süreç doğru ve sağlıklı bir kararın oluşmasında çok etkili oluyor.” (K6)

Nitekim bakım tedbirinin diğer tedbirler içinde en ağırı olduğuna dikkat çeken Yaman ve Tuncay (2020) da bu tedbir kararının tek çalışanın kanaatine bırakılmaması, çocuklara ilişkin kararların komisyon tarafından alınması ve tedbirlerin duruşma yapılarak alınması gerektiğini dile getirmiştir. Beter (2010) Avrupa ülkelerinde çocuklara yönelik koruma kararlarının komisyon aracılığıyla alındığını; Fegert ve arkadaşları (2008) ise Almanya'daki kararlarda çok göz prensibinin temel alındığını belirtmiştir (Akt; Yaman-Tuncay,2020). Tüm bu bilgi, bulgu ve değerlendirmeler neticesinde sosyal incelemenin gerçekleştirilmesi ve kararın verilmesi sürecinin, geliştirilecek yeni bir modelin her müdürlükte uygulamaya koyularak standart bir düzenin kurulmasıyla iyileştirilebileceği; böylece müracaatçılar ve çalışanlar yönünden daha başarılı ve sağlıklı bir işleyişin hayata geçirilebileceği değerlendirilmiştir.

3.2. Bakım Tedbirinin Uygulanması Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Bu sürece yönelik önemli temalardan biri kuruluşlarda sağlanan hizmetlere ilişkindir. Görüşme yapılan çocuk evleri sitelerindeki yemek- temizlik hizmeti, eşyalar ve fiziki şartlar konusunda hem kuruluşta kalan çocuklar hem de meslek elemanları genel olarak olumlu ve birbirini destekleyen değerlendirmelerde bulunmuş; bu hizmetlere ilişkin bir memnuniyetin olduğu görülmüştür. Bununla birlikte birkaç evde bu hizmetlere ilişkin bazı sorunlar dile getirilmiş ancak bu noktadaki asıl memnuniyetsizliğin bakım personeline ilişkin olduğu anlaşılmıştır.

“Yemeklerimiz çok güzel. Ev annesi çok lezzetli yemekler yapıyor. Bol bol yiyin diyor.” (Ç-2)

“Yemek ve temizlik konusunda sağlanana hizmetler çok iyi.” (K9)

“Yemekler konusunda sorun var. Çünkü ev ablası ve ev ağabeylerinde sorun var.” (Ç-9)

“Bu durum biraz bakım elemanlarına bağlı... Sorun yaşadığımız durumlar oluyor maalesef... Devlet yemek ve temizlik konusunda gerekli bütçeyi veriyor ama bu kişilerin seçimleri konusunda sorunlar olduğunu düşünüyorum.” (K11)

“Kaldığımız evler, eşyalarımız falan süper hocam... Eksik yok fazlası var. Otel gibi burası eşyaların hepsi çok iyi...” (Ç-12)

Bu konudaki bir başka bulgu kuruluşlarda düzenlenen etkinlik ve kurslarla ilgilidir. Bu konuda meslek elemanları etkinlikleri ve kursları yeterli görmektedir. Ancak kurs ve etkinliklere yönelik düzenlemelerin her kuruluşta aynı olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim farklı kuruluşlarda kalan çocukların da bu konuda ifadelerinin farklılaştığı görülmüştür. Çocukların bir kısmı aktivite sayısının ve çeşitliliğinin fazlalığı üzerinde dururken diğer bir kısmı ise etkinliklerin yetersizliğinden şikayet etmişlerdir.

“Genelde boş oturuyoruz. Yani mesela okuldan geliyorum yatana kadar boş oturuyorum. Hafta sonları sabah uyanıyorum akşama kadar boş oturuyorum. (...) Bu bunalmışlık yüzünden herkes birbiri ile boş nedenlerle kavga ediyor.” (Ç-6)

“Çok kurs var. İsteddiğine katılırsın. Yazın kuran kursuna ve yüzme kursuna gittim. Bir süre önce de beden dili hocası geldi ve bize ders verdi. Bak sana göstereyim: Seninle tanıştığımıza çok memnun oldum. (İşaret dili ile söylüyor)” (Ç-1)

“Bence etkinlikler iyi... Yazın daha çok olur ve yazın kimse eve gitmek istemez mesela...” (Ç-11)

“Çok fazla etkinliğimiz var. Her gün bir şey vardır burada... Ya bir organizasyon ya bir kurs veya derslere destek olması için etütler (...) Spor takımlarımız var.” (K10)

Bu temanın bir diğer bulgusu giyim alışverişi ve harçlıklarla ilgilidir. Bu konuda da uygulamalar kuruluşlara göre farklılık göstermektedir. Alışveriş bazı kuruluşlarda bakım personeli tarafından yapılırken bazılarında ise alışverişe çocuklarla birlikte gidildiği öğrenilmiştir. Birlikte alışverişe giden çocukların bu konudaki en büyük isteklerinin farklı mağazalardan alışveriş yapabilmek olduğu anlaşılmıştır. Harçlıklar konusunda ise araştırmaya katılan çocukların çoğunun harçlıkları yeterli buldukları görülmüştür. Ayrıca çocukların harçlıklarını kullanma şekillerinin ve doğru kullanma becerisi geliştirmeleri yönünde kuruluşlardaki uygulamaların farklı olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede çocukların bir kısmının birikim yapmayı öğrenirken diğer bir kısmının harçlıklarını daha kontrolsüz şekilde harcadıkları görülmüştür.

“Anlaşılan bir mağaza oluyor. Ev ablası gidip oradan kıyafet alıyor bize.” (Ç-7)

“Alışverişi birden fazla mağazadan yapabilesek daha iyi olur. (...) Bir de alınacakları belirlerken bizim fikrimizi daha çok sorsalar, birlikte planlasak çok iyi olur.” (Ç-11)

“Düzenli olarak okula ya da bir spora gidiyorsan iki harçlık alıyorsun ama benim gibi sadece açık liseye gidiyorsan aldığın para yetmiyor.” (Ç-12)

“Haftalık harçlık alıyorum. Yetiyor. Zaten her şeyimiz var. Para harcayacak bir şey yok.” (Ç-4)

“Okulda bursluluk sınavına giriyoruz. (...) Çok iyi bir para veriyorlar.”(Ç-14)

“Sadece internet kafeye gidip tüm harçlığımı oraya veriyorum.” (Ç-13)

“Harçlıkları biriktirip bisiklet alanlar oluyor. Telefon alan oluyor.” (Ç-14)

“Çocukların bu harçlıkları nasıl kullandığını takip etmek gerekiyor. Biz birikim yapmayı öğrenebilsinler diye bir uygulama başlattık. Harçlıklarını biriktirip altın alıyorlar. Daha sonra bu birikimlerini bilgisayar, telefon, bisiklet gibi şeyler almak için kullanabiliyorlar.” (K11)

Tüm bu bulgular doğrultusunda çocukların harçlıklarının yeterli olduğu fakat harçlıkların kullanımı konusunda rehberliğe ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Özellikle çocukların kurum bakımı sonrasında kuracakları hayatlarında parayı kullanma- geçim- birikim yapma gibi konularda beceri kazanmaları açısından bu rehberliğin çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Bakım tedbirinin uygulanması sürecine yönelik bir diğer önemli tema kuruluş çalışanlarına ilişkindir. Çocuk katılımcılardan çoğunun kuruluş personelinin kendilerine iyi davrandığını vurgulamalarının yanı sıra personeli samimi ve içten bulmadıklarını belirtenlerin de olduğu görülmüştür. Personeli samimi ve içten bulmayan çocukların bir kısmı bu durumu anlamlandıramazken bir kısmı bu durumdan şikayetçi olmuştur. Diğer bir kısmı ise çalışanlardan içtenliği ve samimiyeti isteme haklarının olmadığına dair düşüncelerini paylaşmış ve bu durum üzerinde çocukların geçmişte aileleriyle olan olumsuz deneyimlerinin etkisinin bulunduğu anlaşılmıştır. Nitekim ortaya çıkan bu tablonun çocukların benlik saygısı, özdeğer ve yaşam doyumları üzerinde olumsuz etkilerinin olacağı değerlendirilmiştir. Nitekim Şenocak da (2005) araştırmasında kurum bakımındaki çocukların en çok ihtiyaç duydukları ilgi ve sevginin yeterli şekilde sağlanamadığını bulgulamıştır. Öztürk'ün (2018) araştırmasına katılan bakım personelinin çoğu da kurumda yaşanan en önemli sorunun çocukların duygusal gereksinimlerinin karşılanmasındaki yetersizlik olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgulardan farklı olarak kurum bakımındaki çocukların sevgi ve ilgi gereksinimlerinin büyük oranda karşılandığını belirten bulgular da söz konusudur. Bu bağlamda çocukların kişiliklerinin, farklı olumsuz yaşam deneyimlerinin, çalışanların yeterliliklerinin ve kişiliklerinin farklı sonuçların ortaya çıkmasında etkili olabileceği değerlendirilmiştir.

“Kötü davranmıyorlar ama sanki burada çalışanlar bizi çok sevmiyor, hatta çoğu zaman buradan sıkılıyorlar. Çok gülmezler mesela.” (Ç-14)

“Kurum çalışanları biraz soğuklar. Yani hep çok işleri var ya da kötü bir şey olmuş gibi üzgün duruyorlar.” (Ç-2)

“Onlara bir şey diyemem ki ne bileyim bizi gerçekten sevsinler ya da daha çok ilgili olsunlar falan diye. Onlar zaten işlerini yapıyor. Bizi annemiz babamız sevmemiş, bakmamış sonuçta buradakilerden nasıl böyle bir şey bekleyelim? Babam beni sürekli dövüyordu, burada bana vuran kimse yok. Kendi ailemden daha iyiler, yani nankörlük edemem.” (Ç-12)

Diğer yandan araştırmanın gerçekleştirildiği kuruluşlardan birinde bakım personeli ile çocuklar arasında ciddi bir gerginlik olduğu, hatta sürmekte olan hukuki bir davanın bulunduğu anlaşılmış ve kuruluşta bu konuyla ilgili daha kalıcı ve sağlıklı çözümler bulunması gerektiği değerlendirilmiştir.

“Diğer çalışanlarla anlaşıyoruz. Hepsi iyi insanlar ama bizim en çok vakit geçirmek zorunda kaldığımız bakım personeli iyi değil.” (Ç-10)

“İdare bakım elemanı ile sorun yaşadığımızda çözüm olarak onu alıp yan eve veriyor ama bu da çözüm olmuyor. Bakım elemanları okumuş insanlar, yaşları da genç... Eğitim düzeyi yüksek diye kendilerini yüksek görüyorlar. Yaptığı işi sevmiyorlar.” (Ç-11)

Görüşme yapılan çalışanların ortak fikri ise bakım personelinin daha başarılı şekilde seçilebileceği yönündedir. Özellikle işe kabul edilecek kişilerin bu işi yapmayı gerçekten gönülden istemeleri gerektiğine yapılan vurgunun yanında bakım personelinin kadroya alımı sonrası artan sorunların üzerinde durulduğu görülmüştür. Ayrıca nöbetçi bakım personeli ihtiyacından söz edilmiştir.

“Nöbetçi bir ev annesinin bulunması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir evde sorun olduğunda diğer ev annesi iki evle ilgilenemeye çalışıyor ama bu da pek olmuyor. Ayrıca bazen izin almak istiyorlar ama izin veremiyoruz çünkü tüm düzen bozuluyor. (...)” (K9)

“Biz bakım personellerinin üniversite mezunu kişilerden seçilmesini isteyerek çok büyük bir hata yaptık. Şu an bakım personellerine iş yaptırmak çok zor. Ben bunun için mi okudum gibi bir tavır içindeler. (...) Özellikle bakım personeli kadroya alındıktan sonra yaşadığımız sorunlar çok daha büyüdü.” (K11)

Çocuk evleri sitelerinde işleyişin çok kısa zaman öncesine kadar yetiştirme yurdu ve yuvalara yönelik olarak yayımlanan eski yönetmelikler çerçevesinde yürütülmeye çalışıldığını belirtmek gerekir. 6.09.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile bakım personelinin niteliklerine yönelik bazı ölçütler getirilmiştir. Bu çerçevede yönetmeliğin 18.maddesine göre bakım personeli; *orta öğretim kurumlarının çocuk gelişimi, bakım, sağlık hizmetleri, sosyal hizmet bölümlerinden mezun olanlar, herhangi bir ön lisans ya da lisans programı mezunu olanlardan pedagojik formasyon veya çocuk bakımı konusunda Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen eğitimlerden sertifika alanlar, çocuk gelişimi ve eğitimi, sosyal hizmetler, aile ve tüketici bilimleri, ev ve kurum hizmetleri veya sosyal destek hizmetleri programları ve dengi ön lisans mezunu kişiler, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji,*

sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet lisans programı mezunu kişiler arasından seçilecektir. Ayrıca bakım personeli, yirmi iki yaşını doldurmuş olmalı; yemek hazırlama ve pişirme konusunda bilgi ve beceriye sahip olmalı; bir evin sorumluluğunu üstlenebilecek, görevlerini yerine getirirken sorumluluklarını aksatmayacak olgunlukta ve yapıda olmalıdır. Yeni yönetmelik ile getirilen bu düzenlemeler geç kalınmış olsa da belirttiği ölçütler bakımından önemlidir. Nitekim bakım personellerinin; mağduriyetleri, olumsuz yaşam deneyimleri, örselenmişlikleri düşünüldüğünde hassas bir çocuk grubu ile çalıştıkları açıktır. Diğer yandan araştırmadaki önemli bulgulardan biri de lisans mezunu olan bazı bakım personellerinin yaptıkları işi kendilerine uygun görmeyerek bu işi yapmak için okumadıklarını dillendirmesi ve bu bağlamda sorunlar yaşanmasıdır. Dolayısıyla bakım personellerinin çalışacağı alanı iyi tanıyan, bu alanda eğitim almış ve bu işi meslek olarak seçmiş kişiler arasından tercih edilmesine yönelik düzenlemelere gidilmesi önemlidir. Öztürk (2018) de lisans mezunlarının işin niteliği, özlük hakları ve çalışma koşulları nedeniyle bakım personeli olarak görev yapmayı istemediklerini ifade etmiş ve bakım personelinin seçimi ve şartlarına yönelik mevzuat düzenlemesi ihtiyacını dile getirmiştir.

Araştırma kapsamındaki bir başka bulgu kuruluş sosyal servisleri ile ilgilidir. Sosyal servis çalışanlarının çoğu çocuklar tarafından sevilen, iyi ilişkiler kurulan ve hatta iş yoğunluğu nedeniyle görüşmede zorluk yaşadıkları vurgusu ile desteklerinin önemine işaret edilen kişilerdir.

“Sosyal çalışmacıymış. O gerçekten çok iyi biri. Mesela seni dinlerken böyle gözlerine bakar, gerçekten anlamaya, bir derdin varsa çözmeye çalışır. Onunla konuşmak o kadar iyi geliyor ki. Beni gerçekten sevdiğini, söylediklerime değer verdiğini düşünüyorum. Ben de onu çok seviyorum. Mesela o ne dese ben yapmaya çalışırım. (...) Bir de sosyal serviste tek çalışıyor, çok işi var.” (Ç-6)

“Bizi niye hiç çağırmıyorlar diye düşündüğümüz oluyor ama çağırdıklarında da tedirgin oluyoruz. Çünkü eğer çağırıyorsa bir sorun vardır. Yani örneğin bir sorun yokken bir konuda sohbet etmek için buraya geldiğimi hiç bilmiyorum. Onlarla daha sık konuşsalar, çocuklar çok mutlu olur. (...) Sadece bir hoca var ve onun da çok işi var.” (Ç-2)”

Bu konuda değerlendirmede bulunan meslek elemanlarının ise iş yoğunluğu ve personel yetersizliğini vurguladıkları; özellikle ciddi bir evrak yüklerinin bulunduğu söz ettikleri; çocuklara daha çok vakit ayırma gerekliliği ve isteği söz konusuysen yoğunluğun buna izin vermediğini belirttikleri görülmüştür.

“Ortalama 55 çocuktan sorumluyum şu anda. Büro, evrak işlerinden zaman kalırsa çocuklarla ilgilenmeye çalışıyorum Sosyal servisin sorumluluğunda olan pek çok büro işi var. Asıl işimizi yapmaya, çocuklarla yeteri kadar ilgilenmeye (...) zaman kalmıyor.” (K8)

“Ben ergenlik döneminde bulunan ortalama 30-35 çocuktan sorumluyum. Sosyal serviste tek başıma çalışıyorum. Bu durum hem manevi destekten hem iş

yoğunluğu azaltma ve sorumluluğu paylaşma desteğinden hem de bilgi ve fikir desteğinden eksik kalmak demek.” (K9)

Nitekim bu çerçevede personel sayısının arttırılmasının ve sosyal servis tarafından hazırlanması gereken evrakların tekrar gözden geçirilerek daha yalın bir hale getirilmesinin, süreci iyileştireceği ve özellikle sosyal servis çalışanlarının çocuklar ile daha çok vakit geçirmelerini sağlayacağı değerlendirilmiştir. 6.09.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 14.maddesinde kuruluşlarda her on çocuğa bir sosyal çalışma görevlisi görevlendirilmesine yönelik bakanlık tarafından gerekli tedbirler alınacağı belirtilmiş olsa da uygulamadaki var olan tablo bu durumun çok uzağındadır.

Bakım tedbirinin uygulanması sürecine yönelik temalardan bir diğeri ise kuruluş kurallarına ilişkindir. Bu çerçevede kuruluşların kurallarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu farklılıkların etkisiyle çocukların değerlendirmeleri de çeşitlenmiştir. Kız çocuklarının kaldığı bir kuruluşta telefon kullanmanın ve izin alarak tek başına kuruluştan dışarı çıkmanın yasak olduğu öğrenilmiştir.

“Örneğin telefon, çarşıya tek çıkma gibi... Hata yapandan alınsın ceza olarak ama öyle değil. İçimizden hata yapan olur diye hiç kimseye vermiyorlar yani herkes cezalandırılmış gibi oluyor.” (Ç-4)

“Telefon konusu ise çok sıkıntılı. Yani çocuklar telefonu farklı amaçlarla kullanarak kendilerine zarar verebiliyorlar. (...) Dışarıdan birinin onlara karşı gösterdiği ufacak bir ilgiye-sevgiye çok çabuk aldanıp büyük hatalar yapabiliyorlar.” (K8)

Eroğlu (2016) da araştırmasında kız çocuklarının kapıların gündüz saatlerinde bile kilitli olması, dışarı tek başlarına izinli çıkamama, telefon ve internet kullanamama gibi durumlarından şikayetçi oldukları ve bu katı tutumun nedeni olarak “güven” duygusunu vurguladıkları görülmüştür. Bu konuda güven ilişkisinin kurulması ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesi önemlidir. Kız çocuklarının kaldığı diğeri bir kuruluşta ise telefon kullanımına izin verilmediği ancak sorumluluk ve güven ilişkisine dayalı olarak çizelge sistemi ile çocukların belirlenen saat ve günlerde izinli olarak tek başına dışarı çıkabildikleri görülmüştür. Çizelgede arkadaşlarına, ev annesine ve grup sorumlusuna saygı göstermek ile kurallara uymak şeklinde belirli maddeler bulunmaktadır ve ev annesi ile grup sorumlusu her gün her çocuk için bu çizelgeyi artı ve eksi koyarak doldurmaktadır.

“Haftalık çizelge var. Orada kurallar oluyor ve eğer onlara uymazsan ev ablası eksi koyuyor. Eğer 15 yaşından büyüksen ve o hafta hiç eksin yoksa belli saatlerde dışarı tek çıkabiliyorsun.” (Ç-5)

“Çocuklar tablet ve telefon kullanmıyorlar. Ödevleri olduğunda sosyal servise gelip buradaki bilgisayarı kullanabiliyorlar. Çocukların en çok istedikleri tek başına dışarı çıkabilme izniydi. Belli kurallar koyarak bu isteklerini gerçekleştirdik.” (K10)

Erkek çocukların kaldığı kuruluşların birinde kuruluş dışına izinli olarak çıkmak serbestken kuruluşa son giriş saati hafta içi yirmi iki otuz, hafta sonu ise yirmi üç otuzdur. Telefon kullanımına ise gün boyu izin verilirken, yatma saatinde telefonlar toplanmaktadır. Erkek çocukların kaldığı bir diğer kuruluşta ise telefon kullanımı ve izin alarak kuruluş dışına çıkmak serbestken kuruluşa son giriş saati ise on dokuzdur. Ayrıca etüt uygulaması vardır.

“Çoğu şey serbest... Telefon kullanabiliyoruz, grup sorumlusuna söyleyip istediğimizde dışarı çıkabiliyoruz. Hafta içi 22.30’da hafta sonu da 23.30 da gelmiş olmamız gerekiyor. Zaten bu saatler yatma saati... (Ç-14)

“Buranın uyulması en zor olan kuralı akşam giriş saatinin yedi olması. Telefon kullanmamıza karışan yok. Ama istediklerinde kilidini açıp vereceksin. Akşam yatış saati 22.30. Özellikle dizi izlediğimiz günler bu saat sorun oluyor.” (Ç-9)

“Her akşam saat yedi ile dokuz arası etüt saati var. Şimdi o saatlerde herkes çalışmak zorunda. En kötü kitap okursun. Bazen sıkıcı ama aslında bizim iyiliğimiz için koyulmuş bir kural...” (Ç-10)

“Çocukların uymakta en çok zorlandıkları kural giriş saati (...) ama biz taviz vermeyi düşünmüyoruz. Zaten belirlediğimiz saat o yaştaki çocukların ailelerinin yanında kalırken de evde olmaları gereken saat. (...) Ayrıca bu yaşa gelmiş çocukları, bu çağda telefon ve tableten tamamen yoksun bırakmak da doğru değil bence... Akranlarının varken, onun buradaki kural nedeniyle bu cihazları kullanamaması da bir travma yaratabilir. Düzen için kurallar gerekli ancak her kuruluş için standart hale getirilmesi gerekiyor. Bize nakil ile gelen çocukların bu kurallara uyumunda sorunlar yaşıyoruz.” (K11)

Nitekim kurallar önemlidir ve gereklidir; ancak ölçülü olması ve tüm kuruluşlarda aynı şekilde işlenmesi gerekmektedir. Görüşme yapılan tüm çocuklar kuralların varlığına anlayış göstermiştir. Meslek elemanlarının da görüşleri dikkate alınıp dengeli ve standart bir kurallar sistemi geliştirilerek bu sistemin tüm kuruluşlarda geçerli olması üzerinde çalışılabilir.

Kuruluş kuralları konusundaki diğer bir önemli bulgu ise kurallara uyulmadığında karşılaşılan yaptırımlardır. Görüşme yapılan çocuklar kurallara uymadıklarında uyarma, kurallara uymamaya devam etmeleri halinde tutanak tutma ve bazen de etkinliklere katılmama cezası alma yaptırımları ile karşılaştıklarını; fiziksel şiddet durumunun ise olmadığını belirtmişlerdir.

“Kurallara uymasam ya da yanlış bir şey yapsam çalışanlar beni uyarırlar. Çok kızmazlar bana ama yaptığım şeyin neden yanlış olduğunu anlatırlar.” (Ç-1)

“Büyük bir hata yapmışsan ceza verirler. Örneğin etkinliğe katılamazsın.” (Ç-4)

“Burada bir kurala uymazsan veya sorun çıkarırsan tutanak yersin. (...) Bana vuran kimse olmadı çalışanlardan, başka çocuğa da vurduklarını hiç görmedim.” (Ç-14)

Şenocak’ın (2005) araştırma sonuçları incelendiğinde yanlış bir davranış karşısında çocukların yarısının kötü muamele ve tehdit ile karşılaştıklarını, %47,4’ünün böyle bir davranış sonrasında kendilerine öğüt verildiğini, %19,9’unun azarlandıklarını, %14,1’inin bazı yasak ve

sınırlamalar uygulandığını, %10,3'ünün kuruluştan atılmakla tehdit edildiklerini, %5,8'inin fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirttikleri görülmüştür. Şenocak'ın (2005) araştırması sonucu elde ettiği bu bulgular araştırma sonuçlarımızla karşılaştırıldığında, iki araştırma arasında geçen süreçte çocuk koruma alanındaki gelişmeler doğrultusunda kurumlarda şiddet, tehdit, kötü muamele konusunda olumlu yönde ve önemli ölçüde yol alındığı açıktır.

4. SONUÇ

Bakım tedbiri sürecinin tüm aşamalarına odaklanan ve sürecin farklı öznelerinin değerlendirmeleriyle derinlemesine bir analiz yapmayı amaçlayan bu araştırmanın bulgularının önemli bir bölümünü "bakım tedbirinin alınması ve uygulanması süreci" oluşturmuştur.

Nitekim yapılan analiz neticesinde, bakım tedbirinin alınma süreci konusunda; ihbar kanallarının yeterli olduğu, ihbarların en fazla 183 hattı aracılığıyla yapıldığı fakat bu hattın özellikle kişiler arasında husumetin olduğu durumlarda asılsız ihbarlar için de kullanıldığı, diğer yandan gelen ihbarların büyük bir kısmında vakaya yönelik bilgilerin yeterli olmadığı, özellikle farklı bir kurumdan ulaştırılan ihbarlarda vakaya ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmediği ve emniyet birimleri ile okul tarafından yapılan ihbarların sıklığının ve ciddiyetinin üzerinde durulduğu bulgulanmıştır. Sosyal inceleme sürecinin zorlukları konusunda ise özellikle görüşme süreci ve vakaya ilişkin iddiaların değerlendirilmesinin güçlüğünün vurgulandığı, ayrıca bu sürece ilişkin güvenlikle ilgili endişelerin dile getirildiği, sosyal incelemeyi tek kişi olarak yapmanın birtakım riskler taşıdığı belirtilmiştir. Bununla birlikte güvenlik ile ilgili kaygıların karar süreci ve sonrasında da sürdüğü, müdürlük binasındaki güvenlik önlemlerinin yetersizliği, ayrıca mahkeme sürecinde sosyal inceleme raporunun taraflara ulaşmasının bazı riskleri getirdiği ifade edilmiştir. Diğer yandan görüşme yapılan il müdürlüklerinin ilkinde çocuk koruma alanındaki her sosyal inceleme raporunun komisyona girdiği; ikinci müdürlükte komisyon kararına çok nadir başvurulduğu ve çocuk ile ilgili kararı tek meslek elemanının verdiği; üçüncü müdürlükte ise bakım tedbirini incelemede bulunan bir meslek elemanı verdikten hemen sonra bakım modeli için komisyon kurulduğu anlaşılmıştır.

Diğer yandan, bakım tedbirinin uygulanma süreci konusunda; kurum bakımı kapsamında yemek ve temizlik hizmetinden memnun olunduğu, bu konuda var olan eleştirilerin ise bakım personeli ile yaşanan sorunlardan kaynaklandığı, kuruluştaki eşyalar ve fiziksel şartlar açısından da memnuniyetin bulunduğu, araştırmaya katılan çocukların çoğunun harçlıkları yeterli gördüğü, kuruluştan birinde çocukların harçlıklarını doğru kullanma becerisi geliştirmeleri yönünde başarılı bir uygulamanın hayata geçirildiği, kıyafet alışverişi konusunda görüşme yapılan kuruluşların uygulamalarının farklılaştığı ve çocukların bu konudaki en büyük isteğinin farklı mağazalardan alışveriş yapmak olduğu, etkinlik ve kursların kuruluşlara göre nitelik ve nicelik farklılıkları olduğu ve bu nedenle çocukların bu konudaki değerlendirmelerinin farklılık gösterdiği, meslek elemanlarının ise etkinlikleri yeterli gördükleri anlaşılmıştır. Diğer yandan çocuk katılımcıların kuruluş çalışanları ile genelde iyi ilişkiler kurdukları ancak bir kuruluştaki bakım personeli ile çocuklar arasında sorunların

bulunduğu, görüşme yapılan kuruluşlardaki çocukların ve meslek elemanlarının bakım elemanlarının daha titiz bir şekilde seçilebileceklerini düşündükleri, çocukların sosyal serviste çalışan bazı meslek elemanlarıyla iyi ilişkiler kurdukları ancak onlarla daha fazla görüşmek isteseler de iş yoğunluğunun buna izin vermediği; bunun yanında çocukların ise sosyal servisten gerekli desteği alamadıklarından söz ettikleri, meslek elemanlarının ise özellikle iş yoğunluğunu vurguladıkları bulgulanmıştır. Ayrıca görüşme yapılan kuruluşların kuralları ve işleyişi konusunda da farklılıkların bulunduğu, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların düzen ve kuralları serbest, dengeli ya da katı ve sınırlayıcı olarak değerlendirdikleri, bu kuruluşlarda kurallara uyulmaması durumunda uyarılma, tutanak tutma, bazı etkinlikler dışında bırakılma gibi yaptırımlara başvurulabildiği anlaşılmış ve fiziksel şiddetin ise olmadığı belirtilmiştir.

Tüm bu bulgular neticesinde, bakım tedbirinin alınma ve uygulanma sürecine yönelik öneriler şu şekilde özetlenebilir:

1. Gelen ihbarlarda herhangi bir bilgi, belge eksikliğinin olmaması ve gerekli ayrıntıların yer almasına yönelik olarak 183 hattı ihbarları daha ayrıntılı alınabilir, çeşitli kurumlardan bildirilen ihbarlar için vakaya ilişkin bilgilerin ve yapılan mesleki bir çalışma ya da gerçekleştirilen bir görüşme varsa bu işlemlere ilişkin bilgi-belge ekinin de bulunduğu standart bir "ihbar/bildirim formu" oluşturulabilir.

2. 183 ihbarlarında yoğun şekilde görülen asılsız/husumetten kaynaklanan ihbarların önünün kesilebilmesi amacıyla bireysel ve hukuki sorumsuzluğa yol açabilen kimlik bilgilerini vermeme zorunluluğu ortadan kaldırılabilir ve bu noktada meslek elemanın ihbarda bulunan kişinin bilgilerini gizli tutma yükümlülüğü belirtilerek kişilerin ihbarda bulunma konusundaki oluşabilecek çekinceleri azaltılabilir. Diğer yandan tüm ihbar kanallarının doğru bir şekilde kullanımına yönelik olarak bilinçlendirme çalışmaları ve kamu spotları hazırlanabilir.

3. Milli Eğitim ve Emniyet Müdürlüklerinden gelen fazla sayıdaki ciddi ihbarlara yapılan vurgu dikkate alınarak sosyal çalışmacıların istihdamının emniyet müdürlüklerinde arttırılması ve zorunlu hale getirilmesi; ayrıca okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi üzerinde durulabilir.

4. Toplum; çocuk koruma alanındaki gelişmelerden haberdar olması noktasında bilinçlendirme çalışmaları yürütülebilir ve bu çerçevede sosyal hizmet alanıyla ilgili var olan önyargılar/eski-yanlış düşüncelerin ortadan kaldırılması sağlanabilir. Toplumda bu bilincin oluşmasıyla sosyal inceleme sürecindeki çevre araştırmasının da daha etkili bir biçimde yapılması sağlanabilir.

5. Sosyal inceleme için eve tek kişi olarak giren meslek elemanı, inceleme sürecinde önyargı, tehdit, kötü muamele, iftira ve saldırgan tutumlar ile karşılaşabilmektedir. Ayrıca karar verme sürecinde mesleki bilgilerinin yanında sezgilerini ve deneyimlerini de sürece dahil ederek çocuk için var olan riskleri tahmin etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sosyal incelemenin tek bir meslek elemanı tarafından gerçekleştirilmesi ve inceleme sonrası kararın yine tek bir meslek elemanın kanaati ve imzası ile verilmesi durumu şahsi güvenlik, stres, sorumluluk ve en önemlisi sürecin başarısı açısından riskler barındırabilmektedir. Bu çerçevede çocuk koruma biriminde çalışan meslek elemanlarının 2 kişilik ekipler şeklinde sosyal incelemede

buldukları ve bilgileri, deneyimleri ve bakış açıları doğrultusunda ulaştıkları ortak fikir ile vakayı çözüme kavuşturdukları, fikir birliğine varamadıkları durumlarda ise komisyon kararına başvurdukları yeni bir model oluşturulabilir ve bu model 81 ilin ASHİM’de uygulamaya koyulabilir. Yeni bir modelin oluşturulmasına kadar geçecek süreçte ya da böyle bir modelin uygulamaya koyulamaması durumunda ise “çok göz prensibiyle karar alma” ilkesi benimsenerek en azından her raporun komisyondan geçtiği bir düzenin kurulması sağlanabilir. Getirilebilecek yeni bir düzenlemenin tüm ASHİM’lerde geçerli olması sağlanarak karar alma süreçlerine yönelik farklı uygulamaların önüne geçilip bir standart oluşturulabilir.

6. Tüm sürecin geliştirilmesine ve iyileştirilmesine yönelik olarak çocuk koruma alanında destek mekanizması oluşturacak formel bir süpervizyon sisteminin kurulması yeterlilikleri ve denetimleri arttırırken hizmet kalitesini de yükseltecektir.

7. ASHİM binalarındaki güvenlik endişelerinin giderilmesine yönelik olarak; X-Ray ve metal kapı detektörleri devreye sokulabilir, müracaatçıların kimlik bilgileri ve müracaat nedenleri konusunda bilgi ve kayıt olarak meslek elemanına gerekli yönlendirmeyi yapacak bir ön kabul bürosu kurulabilir.

8. Meslek elemanlarının şahsi güvenlikleri için duyacakları endişenin yapacakları değerlendirmeler üzerinde baskı oluşturmaması açısından sosyal inceleme raporlarının mahkeme sürecinde taraflara verilebilmesi konusu tekrar değerlendirmeye alınabilir.

9. Çocuk evleri sitelerinde çalışacak bakım personellerinin seçimi konusu tekrar ele alınabilir. Bu işi mesleği olarak seçmiş, eğitimini almış, alanı ve hizmet sunacağı kitleyi iyi tanıyan kişiler arasından atama yoluyla seçilmesi yaşanan/yaşanabilecek olan farklı sorunların önlenmesinde etkili olabilir. Bu noktada üniversiteler bünyesinde var olan önlisans programları işlevsel olarak kullanılabilir, bu programların sayısı arttırılabilir.

10. Olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle ilgi-sevgi-şefkat konusunda bir beklenti içinde olma hakkını kendinde bulamayan çocukların benlik saygısı, öz değer ve yaşam doyumları konusunda desteklenmelerine yönelik faaliyetler yürütülebilir.

11. Personel sayısı arttırılarak ve istenen form ve evrakların gerekliliği incelenip evrak yükü mümkün olduğunca minimuma indirilerek, sosyal servis çalışanlarının iş yoğunluğu azaltılıp çocuklar ile daha sağlıklı bir psikososyal destek süreci yürütülebilmelerinin önü açılabilir.

12. Görüşme yapılan kuruluşlarda işleyiş ve kurallar konusunda farklılıkların bulunduğu anlaşılmiş olup, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların düzen ve kuralları “serbest, dengeli ya da katı ve sınırlayıcı” olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede dengeli bir kurallar düzeni oluşturularak bu kurallar tüm kuruluşlar için standart hale getirilebilir

13. Etkinlikler ve kurslar konusunda görüşme yapılan kuruluşlar arasında farklılıkların bulunduğu anlaşılmiş olup, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların kursları ve etkinlikleri “yeterli, yetersiz veya fazla” şeklinde değerlendirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede kurs ve

etkinlikler nicelik ve nitelik bakımından ele alınarak her kuruluşta dengeli, faydalı ve standart bir şekilde uygulanacak bir aktivite planlaması üzerinde çalışılabilir.

14. Farklı yaşlarda bulunan çocukların özellikle ergenlik döneminde giyim konusunda fazla hassas ve seçici olmaları dikkate alınarak, alışverişin çocuklarla birlikte ve farklı mağazalardan yapılabilmesi için bir düzenlemeye gidilebilir.

15. Görüşme yapılan kuruluşlarda kalan bazı çocukların harçlıklarını kullanma konusunda kontrolsüz davranırken özellikle bir kuruluşta çocukların harçlıklarını en doğru şekilde kullanmalarına yönelik geliştirilen sistemin bu kuruluştaki tüm katılımcılar (çocuklar ve meslek elemanları) tarafından olumlu şekilde değerlendirildiği görülmüştür. Çocukların "parayı kullanabilme ve birikim yapma" becerilerini geliştirebilmeleri için bu kuruluştaki uygulamaya benzer çeşitli işlevsel uygulamaların oluşturulması ve her kuruluşta uygulanabilecek standarda kavuşturulmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

Aydın, B. (2019). *Korunmaya ihtiyacı olan çocuk örnekleminde sosyal hizmet uzmanlarının uygulamaları üzerinden mesleki rollerinin incelenmesi: niteliksel bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Babahanoğlu R. ve Başer D. (2017). Türkiye'de okul sosyal hizmetinin önemi ve gerekliliği Konya örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 650-655.

Beter, Ö. (2010). *Türkiye ve İngiltere'de çocuk koruma sistemleri*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bilgin, Ö. (2020). Çocuk koruma hizmetlerinde çocuk ihbar ve bildirimlerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 26-37.

Cebe F. (2005). *Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların "benlik saygısı", "kaygı", "depresyon" skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). 2017 Yılı Bülteni (2017). Erişim (09.05.2022): <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/2500/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf>

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) 2021 Yılı Ağustos Bülteni (2021) Erişim (07.01.2023): <https://www.aile.gov.tr/media/88672/e-bulten-2021-agustos-sayi-14.pdf>

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete 26386 (24.12.2006). Erişim (10.05.2022): <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>

Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama Ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete 31945 (06.09.2022). Erişim (08.01.2023): <https://www.aile.gov.tr/media/115396/cocuk-koruma-hizmetleri-planlama-ve-cocuk-bakim-kuruluslarinin-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf>

- Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete 26386 (24.12.2006). Erişim (10.05.2022): <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10885&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>
- Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK). Resmî Gazete 25876 (03.07.2005). Erişim (11.05.2022): <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
- Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev Ve Çalışma Yönetmeliği Resmî Gazete 24372 (13.04.2001). Erişim (11.05.2022): <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.12566&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM). Alo 183 Sosyal Destek Hattı. Erişim (11.05.2022): <https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yašli-hizmetleri-genel-mudurlugu/alo-183-sosyal-destek/>
- Eroğlu, Z. (2016). *Aile ve sosyal politikalar bakanlığına bağlı kuruluşlarda psikososyal destek hizmeti alan çocukların bu hizmete ilişkin algıları*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erol, N., Şimşek, Z., Üstüner, S. (2005). *Çiçekli Dünyamda Elimi Yalnız Bırakma; Dünya'da ve Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemleri*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Eryılmaz, N. (2010). *Çocuk yuvasında ve ailesinin yanında kalan 6 yaş çocuklarının duygusal becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayat Sende Derneği. (2014). *Kurum bakımından topluma geçişte gençler çalıştayı* (1.Baskı). Ankara: Hayat Sende Derneği.
- Öztürk, E. (2018). *Çocuk evleri sitesinde çalışan bakım elemanlarının problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve çocuk sevme düzeyleri arasındaki ilişki (Ankara ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.) 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Saçan, S., Artan, İ., Erol, N. ve Şimşek, Z. (2014). Kurum bakımından aile yanına döndürülen 6-18 yaş çocukların duygusal ve davranış sorunları. *Qualitative Studies*, 9(2), 1-18 .
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik Resmî Gazete 27015 (05.10.2008). Erişim (11.05.2022): <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-evleri-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf>
- Şenocak, H. (2005). *Korunmaya muhtaç çocuklar: İstanbul yetiştirme yurtları üzerine bir alan araştırması*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tunç, B. (2019). *Türkiye'de okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesinin önemi üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, A. (2011). *Çocuk koruma kanunu kapsamında korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygılarının incelenmesi (Afyonkarahisar örneği)*. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yaman, F. ve Tuncay, T. (2020). Ölümcül çocuk istismarları ve Türkiye çocuk koruma sistemine yönelik bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1370-1393.

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 01.03.2023 Kabul Tarihi: 18.03.2023	3	1

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINDA EBEVEYNLERİN FARKINDALIK DÜZEYLERİ

Ömer BÜBER* Hasan Hüseyin TAYLAN**

Öz

Çocuklara kötü muamele, yaşam boyu ciddi sonuçları olan küresel bir sorundur. Çocuklukta başlayan yetişkinlikte de devam edebilen fiziksel, zihinsel ve ruhsal iyilik halinde bozulma, akademik başarıda düşüklük, iş ve sosyal ilişkilerde güçlükler, güven problemleri, antisosyal davranışlar sergileme gibi davranışlar bu sonuçlardan bazıları olarak görülebilir. Çocukların her türlü bakım ve gözetiminden sorumlu olan ailelerin, ihmal ve istismar konusunda da bilinçli olması beklenmektedir. **Amaç:** Bu çalışmada 4-6 yaş aralığında çocuğa sahip ebeveynlerin istismar farkındalıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Çalışma tanımlayıcı tiptedir. Verilerin toplanmasında "ebeveynlere yönelik istismar farkındalık ölçeği" ve demografik veri formu kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmaya, 4-6 yaş çocuğa sahip 200 ebeveyn dahil edilmiştir. Ebeveynlerin %68,5'inin kadın ve %31,5'inin erkektir. Katılımcıların farkındalık düzeylerinde eğitim, evlilik süresi, çocuk sayısı, evde yaşayan toplam birey sayısı, ekonomik durum değişkenlerinin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, mesleği, çocuk cinsiyeti değişkenlerinin istismar farkındalık düzeylerinde bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür. **Sonuç:** Mevcut çalışmada, araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalık düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eğitim durumu arttıkça farkındalık düzeylerinin arttığı, tek çocuklu ebeveynlerin farkındalık düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada çocuğa yönelik ihmal ve istismar farkındalık seviyesinin orta ve yüksek düzeyde olması bilinçli ebeveynlerin yetişmesi açısından umut vericidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, ihmal, istismar, Aile, Farkındalık

AWARENESS LEVELS OF PARENTS ABOUT CHILD ABUSE AND NEGLECT

Abstract

Child maltreatment is a global problem with serious lifelong consequences. Some of these consequences include a deterioration in physical, mental, and spiritual well-being, low academic achievement, difficulties in work and social relationships, trust problems, and anti-social behaviors, which begin in childhood and may continue into adulthood. Families responsible for all kinds of care and supervision of children are expected to be aware of neglect and abuse. **Objective:** This study aimed to determine the abuse awareness of parents with children aged 4-6 years. **Method:** The study was descriptive. The "abuse awareness scale for parents" and demographic data form were used to collect the data. Kruskal-Wallis and Mann-Whitney U tests were used to evaluate the data. **Results:** The study included 200 parents with children aged 4-6 years. Of the parents, 68.5% were female and 31.5% were male. It was determined that the variables of education, duration of marriage, number of children, total number of individuals living at home and economic status showed a statistically significant difference in the awareness levels of the participants ($p<0.05$). Participants' gender, age, occupation, child gender variables didn't cause a significant difference in abuse awareness levels. **Conclusion:** In the present study, it was determined that the majority of the parents who participated in the study had a high level of awareness of child abuse and neglect. The fact that the level of awareness of child neglect and abuse is at medium and high levels is promising in terms of raising conscious parents.

Keywords: Child, Neglect, Abuse, Family, Intelligence

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, obuber11@gmail.com, 0000-0001-9295-3789

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, htaylan@sakarya.edu.tr, 0000-0002-3968-7546

1.GİRİŞ

İnsanın dünü, bugünü ve yarını olarak ifade edilebilecek çocukluk dönemi, tarih boyunca pek çok düşünür ve disiplin tarafından fiziksel, psikolojik, sosyal, cinsel, gelişimsel, kültürel ve inançsal olarak pek çok farklı boyutta araştırmalara konu olmuştur. İnsan yaşamının ilk yıllarına denk gelen çocukluğun, gelişim ve değişimin en bariz şekilde gözlemlendiği dönem olması sebebiyle stabil bir dönem olarak tanımlanması oldukça zordur. Örneğin Aristo, çocukluğu insan yaşamını tehlikeye sokabilecek her türlü zorluklar, hastalıklar, kazalar yaşanan bir felaket dönemi olarak ifade etmiştir (Sağlam ve Aral, 2016). Aristo'nun ifade ettiği gibi çocukluk dönemi tehditlerin ve zorlukların sıklıkla görüldüğü bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Henüz kendi kendine yetebilme becerisini kazanamamış olan ve çoğu zaman bakım verene ihtiyaç duyan bir yaşam süren çocuklar, bakım verenlerin ve çevrenin etkisiyle çocukluk dönemini sağlıklı veya sorunlarla yüzleşerek atlatma durumunda kalabilmektedir.

Küresel ve ulusal düzeyde sunulan kamusal bir koruma mekanizmasının oluşturulması çocukluk dönemi riskleri ile gündeme taşınmaktadır. Bu risklerden en önemlileri şüphesiz çocuğun suistimali, ihmali ve istismarıdır. Çocuğa yönelik; psikososyal, duygusal, cinsel, ekonomik, ticari vb. amaçlarla bilinçli veya bilinçsizce yapılan tüm kötü muamele biçimleri bu kapsamda sınıflandırılabilir.

1.1. Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocuk ihmal ve istismarı, günümüze özgü yeni bir sorun alanı değildir. Öyle ki, tarih boyunca çocuklar, her ülke, coğrafya ve kültürde çeşitli şekillerde ihmal ve istismarın mağduru olmuştur. Son on yıllar içerisinde yapılan araştırmalar, çocuk ihmal ve istismarının derinlikle incelenmesine zemin oluşturmakta ve günümüzde ise ihmal ve istismar araştırmaları pek çok disiplin tarafından sürdürülmektedir. Nitekim literatürde birçok farklı tanım, ihmal ve istismara dair bir boyuta aydınlık kazandırmaktadır. Uluslararası ve bütüncül bir referans olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün ihmal ve istismar tanımı önemlidir. Dünya Sağlık Örgütü (2006); çocuğun sağlığına, sosyal yaşamına, fiziksel, duygusal ve psikososyal gelişimine ve kişisel saygınlığına zarar verebilecek her tür fiziksel ve duygusal kötü muameleyi çocuk ihmal ve istismarı kapsamında değerlendirmiştir. Benzer ibareler literatürde yer almaktadır. Acehan ve arkadaşları (2013), ebeveynler, aile üyeleri veya çocukla etkileşim içerisinde bulunan kişiler tarafından gerçekleştirilen, toplumsal ve yasal kurallar ile örtüşmeyen ve çocuk gelişimi üzerinde fiziksel, duygusal, sosyal açılarından engel oluşturan fiil veya davranışların tamamını çocuk ihmal ve istismarı olarak ifade etmektedir.

Bu noktada çalışmanın odağına değinebilmek için çocuk ihmal ve istismarını ayırtmak ve istismar üzerine yoğunlaşmak önemli olacaktır. İhmal ve istismar arasında ayırım yapmaya imkân tanıyan çeşitli değişkenler olmak üzere her iki kavram arasındaki en temel fark istismarın fail tarafından aktif olarak gerçekleştirilmesi, ihmalin ise pasif ve harekete geçmemeye dair olması üzerine kuruludur (Hildyard ve Wolfe, 2002). Söz konusu ayırım çocuk istismarını tanımlamak üzere bir hareket noktasını ortaya koymaktadır. Çocuğun

biyopsikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen tıbbi ve hukuki sonuçlar doğurabilen, aktif olarak gerçekleştirilen her türlü fiil çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır (Kara vd., 2004). Bir diğer ifadeyle; 18 yaşın altındaki bir çocuğun kendisinin bakımından sorumlu olan kişiler, kurumlar veya diğer kişiler ve kurumlar tarafından bilerek, kaza olmayan ve önlenemez davranışlarla karşı karşıya kalması ve bu davranışlar sonucunda çocuğun fiziki, duygusal veya cinsel olarak zarar görmesi çocuk istismarı olarak ifade edilebilir. İstismar eylemi de kendi bünyesinde farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar bu boyutlardan en temel olanlarıdır (Büber ve Oksal, 2022).

1.1.1. İhmal

Yavuzer'e (2017) göre ihmal çocuk ve ergenden sorumlu kişiler tarafından fiziksel, duygusal ve zihinsel ihtiyaçların karşılanmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Literatür incelendiğinde ihmalin, fiziksel ve duygusal olarak 2 başlık altında incelendiği görülmektedir. Bu bağlamda, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi ya da kişilerin çocuğun beslenme, barınma, kişisel temizlik, güvenlik gibi ihtiyaçlarının giderilmemesi fiziksel ihmal; sevgi, hoşgörü, kabul görme, beğenilme, sevilme gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması ise duygusal ihmal olarak değerlendirilmektedir (Bozgun ve Pekdoğan, 2018).

1.1.2. Fiziksel İstismar

18 yaş altı çocuk ya da ergenin sağlığına zarar verecek derecede fiziksel olarak hasar verilmesi, yaralanması ya da yaralanma riski taşınması fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). Fiziksel istismar çocuğa bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından vücudunun tekmelenmesi, ısırılması, yakılması, elle ya da bir cisimle vurulması sonucu çocuğun zarar görmesi olarak tanımlanabilir.

Fiziksel istismar, diğer istismar türlerine göre belirlenmesi en kolay istismar tipidir (Dubowitz ve Bennett, 2007). Çocuk ve ergenin vücudunda meydana gelen hasarların, çok detaylı bir muayeneye gerek kalmadan, gözle görülebilir ve tanımlanabilir olması fiziksel istismarın diğer istismar biçimlerine göre tespitini kolaylaştıran en önemli unsurdur. Dayak en yaygın fiziksel istismar biçimidir. Buna karşın zehirlenme, yanıklar, boğulma ve kesici travmalar daha seyrek görülen fiziksel istismar biçimleridir (Pressel, 2000).

Uluslararası literatürde çocuk ve ergenlerin dörtte birinin yaşamları boyunca en az bir kez aileleri veya bakıcıları tarafından fiziksel istismara maruz kaldıkları bildirilmiştir (Walker ve Davies, 2012). Ülkemizde konu hakkında yapılan çalışmalarda çocuk ve ergenlerin %45 ila %65 oranında fiziksel istismara maruz kaldığı bildirilmiştir (Kurt vd., 2017; Oral, Engin ve Büyükyazıcı, 2010; Aral ve Gürsoy, 2001).

1.1.3. Duygusal İstismar

Duygusal istismar, çocuk ve ergene yöneltilen her türlü kötü söz ve eylemi kapsayan oldukça yaygın olan, bireyin iyilik haline zarar veren istismar biçimi olarak tanımlanabilir (Kozcu, 1992). Çocuk ve ergenin ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve şefkatin gösterilmemesi; her türlü aşağılayıcı ve suçlayıcı tavra maruz bırakılması gibi eylemler ya da eylemsizlikler duygusal

istismar kapsamında değerlendirilebilir (İnsan Hakları Derneği, 2008, s. 12). Daha somut bir ifadeyle; çocuk ve ergene yönelik aşağılama, küfretme, korkutma, reddetme, yanıltma, yalnız bırakma, tehdit etme, sindirme olabileceği gibi çocuk ve ergenin ihtiyaç duyduğu ilgi, sevgi, kabul görme, hoşgörü gibi temel insani ihtiyaçların karşılanmaması duygusal istismar türleri arasında değerlendirilebilir (Topbaş, 2004, s.78; Nakamura, 2002, s.581).

Ülkemizde yaklaşık iki çocuktan biri duygusal istismara maruz kalmaktadır (Korkmazlar-Oral, Engin ve Büyükyazıcı, 2010). 5 farklı ülkede yapılan bir çalışmada, en sık görülen duygusal istismar şeklinin %75-80 oranında çocuğa bağırma olduğu bildirilmiştir (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009, s.56). Duygusal istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerde davranış problemlerinin ortaya çıktığı, alkol ve sigara kullanımının arttığı, intihar oranlarının arttığı, beslenme alışkanlıklarının bozulduğu rapor edilmiştir (Ireland ve Smith, 2002; Arslan ve Bakis, 2016).

1.1.4. Cinsel İstismar

Çocuğun cinsel istismarı, küresel bir sosyal sorun olarak araştırma ve medyanın ilgisini gittikçe artan bir ivmeyle üzerinde tutmaya devam eden bir sorundur (Russel vd., 2020). Köklü ve karmaşık bir sorun olması sebebiyle fiziksel istismarın aksine hangi eylemlerin cinsel istismar olarak tanımlanacağı ile ilgili tartışmalar daha sınırlı kalmaktadır. Genellikle cinsel istismar, bir yetişkinin veya yaş olarak daha büyük birinin cinsel tatmin amacıyla, yasal rıza yaşından önce çocukla gerçekleştirilen herhangi bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Johnson, 2004). Dünya Sağlık Örgütü (2003), çocuğun cinsel istismarını “...*çocuğun tam olarak kavrayamadığı, bilgilendirilmiş rıza veremeyeceği veya çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı ve rıza gösteremeyeceği veya yasaları veya sosyal tabuları ihlal eden cinsel aktiviteye dahil edilmesi...*” şeklinde ifade etmektedir.

Çocuğun cinsel istismarı dünya çapında çok yaygın bir olay olmasına karşın cinsel istismar istatistiklerinin sağlıklı bir şekilde elde edilemediği bir gerçektir. Bu noktada, yerel ve kültürel sebeplerin etkisinden, çocuğun yaşadığı durumu istismar olarak algılama, değerlendirme ve bildirme kapasitesinin eksikliğinden söz edilebilecektir (Johnson, 2004). Ayrıca, cinsel istismar verilerinin sistematik olarak eksik bildirilmesi, araştırmacıların ve klinisyenlerin bu durumun yaygınlığını tahmin etme ve etkilerini karakterize etme becerisini engelleyen bir konudur (Hugill vd., 2017).

Bildirim eksikliği ve sistematik engellere rağmen dünya çapında çocuk istismarının yaygınlığı ile ilgili bazı veriler mevcuttur. 24 ülkeden 55 çalışmanın ele alındığı geçtiğimiz on yıl içerisinde yapılan sistematik bir derlemede, cinsel istismara uğrayan kız çocukların oran olarak %8 ila %31 aralığında değiştiği, erkek çocuklarda ise bu oranın %3 ila %17 arasında olduğu bildirilmiştir (Barth vd., 2013). Yine, yüzlerce farklı yaş grubu örneklemini içeren diğer araştırma bulguları, kadınların %18-20’sinin çocukken cinsel istismara uğradıklarını ve erkeklerin ise %8 ile %10’unun çocuk yaşta cinsel istismara uğradıklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar kapsamında en yüksek oranlar kızlarda %21,5 ile Avustralya’da ve erkeklerde %19,3 ile Afrika’da olduğu görülmüştür (Pereda vd., 2009; Choudry vd., 2018). Stoltenborh

ve arkadaşlarının çalışmasında (2011) ise dünya genelinde çocuk cinsel istismarına ilişkin yaygınlığın yaklaşık olarak %11,8 civarında olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'deki durum incelendiğinde ise farklı kurumların istatistik verileri göze çarpmaktadır. Adalet Bakanlığının 2014-2021 verilerine göre ülkemizde yılda ortalama 18.230 çocuk cinsel istismarı soruşturmasının yürütüldüğü görülmüştür. Ülkemizde 2019 yılında yaklaşık 31.340 çocuğun; 2020 yılında ise yaklaşık 21.840 çocuğun cinsel istismar mağduru olarak güvenlik birimlerine başvurdukları görülmüştür (TÜİK,2019; TÜİK,2020). Mevcut veriler cinsel suç mağduru çocukların oranlarının küçümsenemeyecek düzeyde olduğunu gösterir niteliktedir.

1.1.5. Cinsel İstismarın Bildirimi

Çocuk cinsel istismarının belirlenmesi zorlu bir süreçtir. İstismar mağduru çocukların yaşadıklarını suç olarak algılayamaması, ifade edememesi veya ifade etmekten çekinmesi gibi faktörler istismarın tanımlanmasını ve bildirilmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim istismarın fark edilmesinde çocukların davranış değişimleri ve fiziksel belirtiler etkili olmakta, bu belirtileri fark etme noktasında ebeveyn, öğretmen, sağlık çalışanları gibi profesyonellerin dikkati ön plana çıkmaktadır. Ayrıca istismarın fark edilmesinin tesadüfi olarak gerçekleştiği zamanların hiç de az olmadığı vurgulanmıştır (Kök, 2006).

Türkiye'de çocuk istismarıyla ilgili hizmet alınabilmesi için öncelikle durumun yasal mercilere bildirilmesi gerekmektedir. Söz konusu bildirim çocuğun kendisi, istismarı fark eden aile üyeleri veya kişiler tarafından yapılabileceği gibi öğretmen veya sağlık personeli gibi kamu çalışanlarınca da yapılabilmektedir. Elbette bildirim yapılması, çocuğun istismara uğradığına dair şüphe uyandıracak davranış, duygu veya ifadelerle binaen gerçekleştirilmektedir. Devam eden süreçte çocuk ile yapılan görüşmede somut ifadelerin açıklanması olayın istismar olarak tanımlanmasında önemli olmaktadır (Odacı ve Türkkan, 2021). İstismar vakaları, tıbbi, psikolojik, biyolojik ve adli olmak üzere çok boyutlu bir sorun olarak ifade edilebilecektir. Dolayısıyla istismar vakalarının ele alınmasında farklı kurumların ve profesyonellerin eşgüdüm içinde çalışması, vakaların sağlıklı şekilde sonuçlandırılması açısından önemli olmaktadır.

Bildirim sonrası çocukla yapılacak görüşme en temel bilgi kaynağı olarak kabul edilmekte ve çocuğun yüksek yararı gözetilerek sürecin işletilmesi gerekmektedir. Öte yandan yasal süreçle birlikte istismar mağduru çocuk yaşadığı travmayı defalarca anlatmak zorunda kalması ile çocuğun ikincil örselenme yaşaması ve travma etkilerinin derinleşmesi riski gündeme gelmektedir. Çocuğun yaşadığı travmatik vakayı defalarca ve çocukla görüşme konusunda yetkin olmayan meslek çalışanlarıyla yapması buradaki bir diğer risk faktörüdür (Kök, 2019). Tüm bunlar dikkate alındığında çocuk istismarının açığa kavuşturulması ve çocukların bu süreçten olabildiğince zarar görmeden çıkabilmesi amacıyla Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) dünyada ve Türkiye'de uygulamaya konulmuş aktif ve işlevsel bir uygulama modeli olarak faaliyet sunmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde lisansüstü düzeyde konu hakkındaki ilk çalışmanın Tugay (2008)'in "öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri" isimli çalışması olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın ardından bireylerin çocuk ihmal ve istismarı farkındalık seviyesinde farklılığa sebep olan değişkenlerin incelenmesi konusu araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Araştırmaların örneklem gruplarını sıklıkla öğretmenlerin (Bozgun ve Pekdoğan, 2018), sağlık çalışanlarının (Metinyurt ve Sarı, 2016; Üstündağ, 2022) ve öğrencilerin (Taş, 2017; Özçevik, Güneş ve Ocakçı, 2018) oluşturduğu görülmüştür. Ebeveynlerin örneklemine sahip çalışmaların ise (Alisinanoğlu ve Bağcı, 2023; Bozcan vd., 2019; Ercan, 2018) giderek yaygınlaştığı belirlense de bu çalışmaların ülkemizin İstanbul, Diyarbakır, Tokat gibi farklı illerinde gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. İlgili literatür tarandığında Sakarya ili özelinde benzer desende herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, 4-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin ihmal ve istismar konusundaki farkındalık düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, ekonomik durum, evlilik süresi, meslek, çocuk sayısı, çocuk cinsiyeti, konu hakkındaki eğitim alınıp alınmaması gibi değişkenlere göre değişip değişmediğinin ölçülmesidir. Buna göre Sakarya'daki ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin belirlenmesi ve konu hakkında çeşitli önerilerde bulunulması açısından çalışmamız önemlidir.

Problem Cümlesi

"4-6 yaş aralığındaki çocukların anne babalarının çocuk ihmal ve istismarındaki farkındalık düzeyleri nedir?" sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. "Ebeveynlerin sosyo demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi) ve çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili eğitim alıp almamasına göre ihmal ve istismar farkındalıklarının düzeyleri nelerdir?" ise araştırmanın bir başka problem cümlesidir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizi kısımlarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tanımlayıcı tipte tasarlanmış olup 4-6 yaş arasında çocuğu bulunan ebeveynlerin ihmal istismar konusundaki farkındalık seviyelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda tarama modelinde ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaç edinen yaklaşım olarak tanımlanabilir. Tarama modeli altında yer alan ilişkisel tarama modeli ise iki ya da daha fazla değişkenin arasında birlikte değişim varlığının derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2014).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Sakarya'daki 4-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırma, 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan bireylerle sınırlı olması

nedeniyle kartopu örnekleme metodu (snowball sampling) tercih edilmiştir. Kartopu örneklem tekniği, katılımcıların sosyal ağları kullanılarak yeni katılımcılara ulaşılmasına imkân veren bir örneklem yöntemidir (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 133). Bu örnekleme yöntemi kullanılarak çalışmaya katılmayı kabul eden, internet kullanmayı bilen ve 4-6 yaş aralığında çocuğu bulunan toplam 200 kişi çalışmanın örnekleme dâhil edilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ait bilgiler tablo 1’de sunulmuştur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde; bakım tedbiri alma ve uygulama sürecine yönelik değerlendirmeleri içeren temalara ilişkin bulgular, katılımcıların doğrudan ifadeleri ve yorumlarla sunulmaya çalışılmıştır.

3.1. Bakım Tedbiri Alınması Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Araştırmanın temalarından biri korunma ihtiyacı içindeki çocukların tespit sürecine ilişkindir. Katılımcılar genel olarak yeterince çeşitli ve işlevsel ihbar kanallarının bulunduğunu ve en sık ihbar aldıkları kanalların başında 183 hattının, ikinci olarak ise Emniyet ve Milli Eğitim Müdürlüklerinin geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kamu kurumlarından bildirilen vakalardaki bilgi ve mesleki çalışma eksikliğine dikkat çekmiş; diğer yandan vatandaşlardan gelen asılsız ihbarlar üzerinde durmuşlardır.

“İnsanların bize ulaşmaları için bu kanallar yeterli durumda. (...)183 hattı önemli bir hat ama genelde insanlar kendi çıkarları için kullanıyorlar. (...) En ciddi ihbarlar savcılık ve emniyetten gelen, ikinci olarak milli eğitimden gelen ihbarlar...” (K4)

“En çok ihbar gelen kanal, her ay hakkında işlem yapılan çocuklara yönelik gönderdiği liste nedeniyle emniyet diyebilirim. Bu listelerde konu başlığı ve adres var. Başka bilgi yok. (...) Daha sonra 183 hattı ve okullardan gelen ihbarlar sayı bakımından fazla oluyor. Okullardan gelen ihbarlarda ise (...) vaka bildirilmiş ancak bu vaka ile ilgili rehberlik servisinin yaptığı mesleki çalışma yok.” (K3)

Emniyet ve okullardan gelen ihbarların sayısının fazlalığı ve bu ihbarların ciddiyetine yapılan vurgu iki Müdürlükte de sosyal hizmet biriminin gerekliliğinin bir göstergesi olmuştur. Sosyal çalışmacıların Emniyet Müdürlüklerinde görevlendirilebileceği 13.04.2001 tarihli ve 24372 sayılı Yönetmeliğin 17.maddesinde belirtilmiştir; ancak görevlendirilmesi zorunlu değildir. Diğer yandan Tunç’un (2019) da belirttiği gibi okul sosyal hizmeti; Amerika’da 1900’lü yıllarda uygulanmaya başlanmış ve 2019 yılında 53 farklı ülkede uygulamaları yer almış; Türkiye’de ise henüz sadece pilot uygulaması yapılmış ve pilot uygulamaları olumlu sonuçlar vermiştir. Ayrıca Babahanoğlu ve Başer’in (2017) yaptıkları çalışmada, katılımcılar tarafından (%80,50) okullardaki çeşitli sorunlarla mücadele edebilmek için okul sosyal hizmetinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Diğer yandan gelen ihbarlardaki bilgi ve mesleki çalışma eksiklikleri önemli bir diğer konudur. Bu çerçevede 183 hattı ihbarları daha ayrıntılı alınabilir, çeşitli kurumlardan bildirilen vakalarda yapılan çalışmalarında belirtildiği standart bir “ihbar formu” oluşturulabilir. Bu

durum kısa sürede vakaya ilişkin ayrıntılı bilgi akışına, dolayısıyla daha etkin bir değerlendirme sürecine ve kurumlar arasında daha işlevsel bir koordinasyona yardımcı olacaktır. Ayrıca bir diğer konu olan asılsız ihbarların azaltılması, büyük bir iş yükü altında çalışan meslek elemanlarının yoğunluklarının hafiflemesi ve asılsız veya farklı amaçlarla yapılan ihbarlara çocuk ve ailenin konu olmaması yönünden önemlidir. Bu noktada farkındalık çalışmaları ve ihbar kanallarına ilişkin bazı düzenlemeler üzerinde çalışılabilir. İhbarda bulunmayı kolaylaştıran düzenlemeler asılsız ihbar sayısının yükselmesinde rol oynasa da bu konuda vurgulanması gereken nokta ihbarların en kısa yoldan kolayca ulaştırılabilmesidir. Bu noktada özellikle 183 hattının işlevselliği ve önemi büyüktür.

Bakım tedbiri alınması sürecine yönelik bir diğer önemli tema sosyal inceleme sürecine ilişkindir. Sosyal inceleme sürecinin zorlukları konusunda katılımcıların görüşleri iki önemli noktada kesişmiştir. Birincisi, ihbarda yer alan iddiaların değerlendirilmesindeki güçlük; ikincisi ise güvenlik ile ilgili endişelerdir.

“İddiaları tespit etmek zor. (...) Çevre araştırmamızda ciddi sorunlar yaşıyoruz. Kolluğun aldığı bilgiyi bizim almamız çok güç. Kimse bilgi vermek istemiyor.” (K2)

“İddiaların gerçeği ne kadar yansıttığını tespit etmek kolay olmuyor. (...) Ben bir erkek çalışan olarak mesai saatlerinde eve gittiğimde genelde evde erkek olmuyor. Ben şoför ile girmek istiyorum çünkü herhangi bir iftira durumunda şahidim olsun istiyorum. (...) Önyargılı ve saldırgan tutumlarla karşılaşabiliyorsunuz. Örneğin kısa süre önce bir bayan meslektaşım dosya çok sıkıntılı diye bana verdi. Güvenlik açığı her iki cinsiyet için de var. Evden kovulduğum zamanlar oldu.” (K4)

“Bir vakamda hamile eşi ile yalnız görüşmek istedim ancak baba buna izin vermek istemedi. Beni evden kovdu, tehdit etti. Çocuklarımı devlet alırsa bunun sebebi sensin, hele öyle bir şey olsun seni bulup alınının çatından vurmayan... diye tehditlerde bulunmuştu.” (K3)

“3,5 aylık hamileyken bir incelemede bıçak çektiler bana. (...) Yine darp girişimde kaçarak evden çıktığım oldu. Eve tek gitmek doğru değil. Farklı yollar deniyorum. Örneğin her incelemede kapıyı çalarken şoför yanımda olur. Evdekiler tek olmadığımı bilsinler diye. (...) Şoföre telefonun hep açık ve yanında olsun ben ararsam hemen eve gel diyorum. Yani güvenlik büyük bir sorun.” (K5)

Diğer yandan güvenlikle ilgili endişelerin sosyal incelemede bulunduktan sonra karar verirken de sürdüğü görülmüştür. Bu konuda katılımcılar; müdürlük binasındaki güvenlik boşlukları, her niyetteki kişinin kolaylıkla kendilerine ulaşabilmesi, kendilerinde yoğunlaşan tepkiler, baskı, tehdit ve kötü muamele üzerinde durmuşlardır. Ayrıca ifade edilen bir diğer konu ise “gizli” olarak işlem gören SİR’in mahkeme sürecinde taraflara verilmesi durumunun meslek elemanı için bir güvenlik sorunu oluşturmasıdır.

“(...) Müdürlüğe her gelen hemen bize ulaşabiliyor. Bir cihazdan geçme bile yok. Hakaret, tehdit, hatta darp girişimleri olabiliyor (...)” (K5)

“Çocuğun ailesi hemen bize ulaşır. (...) dosya ile ilgilenen personelin ismini hemen öğrenir. Bu noktada bir güvenlik açığı var (...)” (K6)

“(...) Bizim yazdığımız raporlar gizli olmalı aslında ama daha geçen bir mahkeme bu raporu aileye vermiş.” (K4)

Sosyal inceleme süreci ve sonrasındaki karar aşamasında meslek elemanlarının yaşadığı/hissettiği güvenlik ile ilgili endişeler vakaya ilişkin etkin bir müdahaleyi zorlaştırmaktadır. Bu durum sosyal çalışma mesleğinin yoğun stres ve hassasiyet barındırma özelliği ile birlikte düşünüldüğünde bazı yeni önlemler üzerine düşünülmesi gerektiği açıktır. Aydın'ın (2019) araştırmasında da sosyal çalışmacıların çoğunun güvenli olmayan çalışma koşullarından, riskli çalışma hayatından, sosyal inceleme için yapılan ziyaretlerde nasıl bir problemle karşılaşılacaklarını bilmediklerinden, üstelik bu ziyaret tek kişi olarak gerçekleştirildiğinde riskin daha arttığından söz ettikleri görülmüştür. Aydın (2019) meslek elemanlarının “tedirginlik ve endişe” içerisinde sosyal incelemeye gittiklerini vurgulayarak bu ortamda cesur uygulamalar beklenmesinin gerçekçi olmayacağını vurgulamıştır. Aydın'ın (2019) araştırmasının bu araştırma ile benzer bulgularından biri de mahkemeye sunulan raporlara ailelerin avukatları aracılığıyla ulaşmaları ve bu durumun bir tehdit oluşturabilmesidir. Nitekim bu bağlamda ÇKK'nin 41. maddesi yeniden değerlendirilebilir.

Katılımcıların üzerinde durdukları diğer önemli konular karar almanın zorluğu, ciddiyeti, sorumluluğu ve vicdani yüküdür. Bu durumun büyük bir strese neden olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte çalışma arkadaşlarının katılımcılar için karar alma sürecindeki önemli destek kaynakları olduğu; ayrıca ASHB'yi arayarak danışma, deneyimli idarecilerle görüşme, hukuk bürosundan bilgi alma durumlarının da bu süreçte kendilerini desteklediği görülmüştür.

“Karar veremediğim için dosyayı beklettiğim zamanlar oluyor. Böyle durumlarda vakayı diğer meslek elemanları ile paylaşıyorum ama onlar da incelemeye gelmemişler sonuçta, değerlendirme yapmaları kolay değil. Bazen işin içinden çıkamadığımızda müdür yardımcımıza gidiyorum.” (K6)

“Kararsız kaldığımda vakayı çalışma arkadaşlarımla paylaşıyorum. Buradaki en büyük amacım vicdani açıdan biraz daha rahatlayabilmek oluyor”. (K2)

“Bazı konularda bakanlığı arayarak bilgi alıyorum.” (K7)

Diğer yandan katılımcılarla yapılan görüşmelerde, tüm bu değerlendirmelerle birlikte karar alma sürecinin ASHİM'lerdeki işleyişi anlaşılmaya çalışılmış ve bu çerçevede görüşme yapılan müdürlüklerde farklı işleyişlerin olduğu görülmüştür. Bu müdürlüklerin ilkinde çocuk koruma alanındaki her sosyal inceleme raporunun komisyona girdiği; ikinci müdürlükte komisyon kararına çok nadir başvurulduğu ve çocuk ile ilgili kararın incelemede bulunan bir meslek elemanının imzası ile verildiği; üçüncü müdürlükte ise bakım tedbiri incelemede bulunan bir meslek elemanının kararı ile verildikten hemen sonra bakım modeli için komisyon kurulduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede üç temel model önerisi ortaya çıkmıştır. Bu öneriler; konsültasyon uygulaması, her vakanın komisyon kararı ile sonuçlandırılması, sosyal inceleme ve karar sürecinde meslek elemanlarının ekip olarak çalışmasıdır.

“Bir çocuğun hatta bir ailenin geleceği senin elinde, senin imzanda oluyor. (...) Bu yükü azaltmak için her raporun komisyondan geçsin isterdim.” (K4)

“Sosyal incelemeye tek meslek elemanının gitmesini ve kararın da tek çalışanın görüşü ile verilmesini doğru bulmuyorum. Daha mültidisipliner bir çalışma ve konsültasyon gerekiyor. Ayrıca sosyal incelemeye kesinlikle bir erkek bir kadın meslek elemanı birlikte gitmeli.” (K7)

“Şartlar izin verdikçe incelemeye giderken bir arkadaşımıza rica ederek birlikte gitmeye çalışıyoruz. Birlikte gittiğimizde çok farklı ayrıntıları yakalayabiliyor, daha verimli görüşmeler geçiriyor, sorulan sorulara, verilen tepkilere daha sağlıklı dönüşler yapabiliyoruz. İnceleme sonrası vakayı tartışıyoruz. Bu süreç doğru ve sağlıklı bir kararın oluşmasında çok etkili oluyor.” (K6)

Nitekim bakım tedbirinin diğer tedbirler içinde en ağırı olduğuna dikkat çeken Yaman ve Tuncay (2020) da bu tedbir kararının tek çalışanın kanaatine bırakılmaması, çocuklara ilişkin kararların komisyon tarafından alınması ve tedbirlerin duruşma yapılarak alınması gerektiğini dile getirmiştir. Beter (2010) Avrupa ülkelerinde çocuklara yönelik koruma kararlarının komisyon aracılığıyla alındığını; Fegert ve arkadaşları (2008) ise Almanya’daki kararlarda çok göz prensibinin temel alındığını belirtmiştir (Akt; Yaman-Tuncay,2020). Tüm bu bilgi, bulgu ve değerlendirmeler neticesinde sosyal incelemenin gerçekleştirilmesi ve kararın verilmesi sürecinin, geliştirilecek yeni bir modelin her müdürlükte uygulamaya koyularak standart bir düzenin kurulmasıyla iyileştirilebileceği; böylece müracaatçılar ve çalışanlar yönünden daha başarılı ve sağlıklı bir işleyişin hayata geçirilebileceği değerlendirilmiştir.

3.2. Bakım Tedbirinin Uygulanması Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Bu sürece yönelik önemli temalardan biri kuruluşlarda sağlanan hizmetlere ilişkindir. Görüşme yapılan çocuk evleri sitelerindeki yemek- temizlik hizmeti, eşyalar ve fiziki şartlar konusunda hem kuruluştaki kalan çocuklar hem de meslek elemanları genel olarak olumlu ve birbirini destekleyen değerlendirmelerde bulunmuş; bu hizmetlere ilişkin bir memnuniyetin olduğu görülmüştür. Bununla birlikte birkaç evde bu hizmetlere ilişkin bazı sorunlar dile getirilmiş ancak bu noktadaki asıl memnuniyetsizliğin bakım personeline ilişkin olduğu anlaşılmıştır.

“Yemeklerimiz çok güzel. Ev annesi çok lezzetli yemekler yapıyor. Bol bol yiyin diyor.” (Ç-2)

“Yemek ve temizlik konusunda sağlanana hizmetler çok iyi.” (K9)

“Yemekler konusunda sorun var. Çünkü ev ablası ve ev ağabeylerinde sorun var.” (Ç-9)

“Bu durum biraz bakım elemanlarına bağlı... Sorun yaşadığımız durumlar oluyor maalesef... Devlet yemek ve temizlik konusunda gerekli bütçeyi veriyor ama bu kişilerin seçimleri konusunda sorunlar olduğunu düşünüyorum.” (K11)

“Kaldığımız evler, eşyalarımız falan süper hocam... Eksik yok fazlası var. Otel gibi burası eşyaların hepsi çok iyi...” (Ç-12)

Bu konudaki bir başka bulgu kuruluşlarda düzenlenen etkinlik ve kurslarla ilgilidir. Bu konuda meslek elemanları etkinlikleri ve kursları yeterli görmektedir. Ancak kurs ve etkinliklere yönelik düzenlemelerin her kuruluşta aynı olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim farklı kuruluşlarda kalan çocukların da bu konuda ifadelerinin farklılaştığı görülmüştür. Çocukların bir kısmı aktivite sayısının ve çeşitliliğinin fazlalığı üzerinde dururken diğer bir kısmı ise etkinliklerin yetersizliğinden şikayet etmişlerdir.

“Genelde boş oturuyoruz. Yani mesela okuldan geliyorum yatana kadar boş oturuyorum. Hafta sonları sabah uyanıyorum akşama kadar boş oturuyorum. (...) Bu bunalmışlık yüzünden herkes birbiri ile boş nedenlerle kavga ediyor.” (Ç-6)

“Çok kurs var. İsteddiğine katılırsın. Yazın kuran kursuna ve yüzme kursuna gittim. Bir süre önce de beden dili hocası geldi ve bize ders verdi. Bak sana göstereyim: Seninle tanıştığımıza çok memnun oldum. (İşaret dili ile söylüyor)” (Ç-1)

“Bence etkinlikler iyi... Yazın daha çok olur ve yazın kimse eve gitmek istemez mesela...” (Ç-11)

“Çok fazla etkinliğimiz var. Her gün bir şey vardır burada... Ya bir organizasyon ya bir kurs veya derslere destek olması için etütler (...) Spor takımlarımız var.” (K10)

Bu temanın bir diğer bulgusu giyim alışverişi ve harçlıklarla ilgilidir. Bu konuda da uygulamalar kuruluşlara göre farklılık göstermektedir. Alışveriş bazı kuruluşlarda bakım personeli tarafından yapılırken bazılarında ise alışverişe çocuklarla birlikte gidildiği öğrenilmiştir. Birlikte alışverişe giden çocukların bu konudaki en büyük isteklerinin farklı mağazalardan alışveriş yapabilmek olduğu anlaşılmıştır. Harçlıklar konusunda ise araştırmaya katılan çocukların çoğunun harçlıkları yeterli buldukları görülmüştür. Ayrıca çocukların harçlıklarını kullanma şekillerinin ve doğru kullanma becerisi geliştirmeleri yönünde kuruluşlardaki uygulamaların farklı olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede çocukların bir kısmının birikim yapmayı öğrenirken diğer bir kısmının harçlıklarını daha kontrolsüz şekilde harcadıkları görülmüştür.

“Anlaşılan bir mağaza oluyor. Ev ablası gidip oradan kıyafet alıyor bize.” (Ç-7)

“Alışverişi birden fazla mağazadan yapabilesek daha iyi olur. (...) Bir de alınacakları belirlerken bizim fikrimizi daha çok sorsalar, birlikte planlasak çok iyi olur.” (Ç-11)

“Düzenli olarak okula ya da bir spora gidiyorsan iki harçlık alıyorsun ama benim gibi sadece açık liseye gidiyorsan aldığın para yetmiyor.” (Ç-12)

“Haftalık harçlık alıyorum. Yetiyor. Zaten her şeyimiz var. Para harcayacak bir şey yok.” (Ç-4)

“Okulda bursluluk sınavına giriyoruz. (...) Çok iyi bir para veriyorlar.”(Ç-14)

“Sadece internet kafeye gidip tüm harçlığımı oraya veriyorum.” (Ç-13)

“Harçlıkları biriktirip bisiklet alanlar oluyor. Telefon alan oluyor.” (Ç-14)

“Çocukların bu harçlıkları nasıl kullandığını takip etmek gerekiyor. Biz birikim yapmayı öğrenebilsinler diye bir uygulama başlattık. Harçlıklarını biriktirip altın alıyorlar. Daha sonra bu birikimlerini bilgisayar, telefon, bisiklet gibi şeyler almak için kullanabiliyorlar.” (K11)

Tüm bu bulgular doğrultusunda çocukların harçlıklarının yeterli olduğu fakat harçlıkların kullanımı konusunda rehberliğe ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Özellikle çocukların kurum bakımı sonrasında kuracakları hayatlarında parayı kullanma- geçim- birikim yapma gibi konularda beceri kazanmaları açısından bu rehberliğin çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Bakım tedbirinin uygulanması sürecine yönelik bir diğer önemli tema kuruluş çalışanlarına ilişkindir. Çocuk katılımcılardan çoğunun kuruluş personelinin kendilerine iyi davrandığını vurgulamalarının yanı sıra personeli samimi ve içten bulmadıklarını belirtenlerin de olduğu görülmüştür. Personeli samimi ve içten bulmayan çocukların bir kısmı bu durumu anlamlandıramazken bir kısmı bu durumdan şikayetçi olmuştur. Diğer bir kısmı ise çalışanlardan içtenliği ve samimiyeti isteme haklarının olmadığına dair düşüncelerini paylaşmış ve bu durum üzerinde çocukların geçmişte aileleriyle olan olumsuz deneyimlerinin etkisinin bulunduğu anlaşılmıştır. Nitekim ortaya çıkan bu tablonun çocukların benlik saygısı, özdeğer ve yaşam doyumları üzerinde olumsuz etkilerinin olacağı değerlendirilmiştir. Nitekim Şenocak da (2005) araştırmasında kurum bakımındaki çocukların en çok ihtiyaç duydukları ilgi ve sevginin yeterli şekilde sağlanamadığını bulgulamıştır. Öztürk'ün (2018) araştırmasına katılan bakım personelinin çoğu da kurumda yaşanan en önemli sorunun çocukların duygusal gereksinimlerinin karşılanmasındaki yetersizlik olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgulardan farklı olarak kurum bakımındaki çocukların sevgi ve ilgi gereksinimlerinin büyük oranda karşılandığını belirten bulgular da söz konusudur. Bu bağlamda çocukların kişiliklerinin, farklı olumsuz yaşam deneyimlerinin, çalışanların yeterliliklerinin ve kişiliklerinin farklı sonuçların ortaya çıkmasında etkili olabileceği değerlendirilmiştir.

“Kötü davranmıyorlar ama sanki burada çalışanlar bizi çok sevmiyor, hatta çoğu zaman buradan sıkılıyorlar. Çok gülmezler mesela.” (Ç-14)

“Kurum çalışanları biraz soğuklar. Yani hep çok işleri var ya da kötü bir şey olmuş gibi üzgün duruyorlar.” (Ç-2)

“Onlara bir şey diyemem ki ne bileyim bizi gerçekten sevsinler ya da daha çok ilgili olsunlar falan diye. Onlar zaten işlerini yapıyor. Bizi annemiz babamız sevmemiş, bakmamış sonuçta buradakilerden nasıl böyle bir şey bekleyelim? Babam beni sürekli dövüyordu, burada bana vuran kimse yok. Kendi ailemden daha iyiler, yani nankörlük edemem.” (Ç-12)

Diğer yandan araştırmanın gerçekleştirildiği kuruluşlardan birinde bakım personeli ile çocuklar arasında ciddi bir gerginlik olduğu, hatta sürmekte olan hukuki bir davanın bulunduğu anlaşılmış ve kuruluştaki bu konuyla ilgili daha kalıcı ve sağlıklı çözümler bulunması gerektiği değerlendirilmiştir.

“Diğer çalışanlarla anlaşıyoruz. Hepsi iyi insanlar ama bizim en çok vakit geçirmek zorunda kaldığımız bakım personeli iyi değil.” (Ç-10)

“İdare bakım elemanı ile sorun yaşadığımızda çözüm olarak onu alıp yan eve veriyor ama bu da çözüm olmuyor. Bakım elemanları okumuş insanlar, yaşları da genç... Eğitim düzeyi yüksek diye kendilerini yüksek görüyorlar. Yaptığı işi sevmiyorlar.” (Ç-11)

Görüşme yapılan çalışanların ortak fikri ise bakım personelinin daha başarılı şekilde seçilebileceği yönündedir. Özellikle işe kabul edilecek kişilerin bu işi yapmayı gerçekten gönülden istemeleri gerektiğine yapılan vurgunun yanında bakım personelinin kadroya alımı sonrası artan sorunların üzerinde durulduğu görülmüştür. Ayrıca nöbetçi bakım personeli ihtiyacından söz edilmiştir.

“Nöbetçi bir ev annesinin bulunması gerektiğini düşünüyorum. Yani bir evde sorun olduğunda diğer ev annesi iki evle ilgilenemeye çalışıyor ama bu da pek olmuyor. Ayrıca bazen izin almak istiyorlar ama izin veremiyoruz çünkü tüm düzen bozuluyor. (...)” (K9)

“Biz bakım personellerinin üniversite mezunu kişilerden seçilmesini isteyerek çok büyük bir hata yaptık. Şu an bakım personellerine iş yaptırmak çok zor. Ben bunun için mi okudum gibi bir tavır içindeler. (...) Özellikle bakım personeli kadroya alındıktan sonra yaşadığımız sorunlar çok daha büyüdü.” (K11)

Çocuk evleri sitelerinde işleyişin çok kısa zaman öncesine kadar yetiştirme yurdu ve yuvalara yönelik olarak yayımlanan eski yönetmelikler çerçevesinde yürütülmeye çalışıldığını belirtmek gerekir. 6.09.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile bakım personelinin niteliklerine yönelik bazı ölçütler getirilmiştir. Bu çerçevede yönetmeliğin 18.maddesine göre bakım personeli; *orta öğretim kurumlarının çocuk gelişimi, bakım, sağlık hizmetleri, sosyal hizmet bölümlerinden mezun olanlar, herhangi bir ön lisans ya da lisans programı mezunu olanlardan pedagojik formasyon veya çocuk bakımı konusunda Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen eğitimlerden sertifika alanlar, çocuk gelişimi ve eğitimi, sosyal hizmetler, aile ve tüketici bilimleri, ev ve kurum hizmetleri veya sosyal destek hizmetleri programları ve dengi ön lisans mezunu kişiler, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet lisans programı mezunu kişiler* arasından seçilecektir. Ayrıca bakım personeli, *yirmi iki yaşını doldurmuş olmalı; yemek hazırlama ve pişirme konusunda bilgi ve beceriye sahip olmalı; bir evin sorumluluğunu üstlenebilecek, görevlerini yerine getirirken sorumluluklarını aksatmayacak olgunlukta ve yapıda olmalıdır.* Yeni yönetmelik ile getirilen bu düzenlemeler geç kalınmış olsa da belirttiği ölçütler bakımından önemlidir. Nitekim bakım personellerinin; mağduriyetleri, olumsuz yaşam deneyimleri, örselenmişlikleri düşünüldüğünde hassas bir çocuk grubu ile çalıştıkları açıktır. Diğer yandan araştırmadaki önemli bulgulardan biri de lisans mezunu olan bazı bakım personellerinin yaptıkları işi kendilerine uygun görmeyerek bu

işi yapmak için okumadıklarını dillendirmesi ve bu bağlamda sorunlar yaşanmasıdır. Dolayısıyla bakım personellerinin çalışacağı alanı iyi tanıyan, bu alanda eğitim almış ve bu işi meslek olarak seçmiş kişiler arasından tercih edilmesine yönelik düzenlemelere gidilmesi önemlidir. Öztürk (2018) de lisans mezunlarının işin niteliği, özlük hakları ve çalışma koşulları nedeniyle bakım personeli olarak görev yapmayı istemediklerini ifade etmiş ve bakım personelinin seçimi ve şartlarına yönelik mevzuat düzenlemesi ihtiyacını dile getirmiştir.

Araştırma kapsamındaki bir başka bulgu kuruluş sosyal servisleri ile ilgilidir. Sosyal servis çalışanlarının çoğu çocuklar tarafından sevilen, iyi ilişkiler kurulan ve hatta iş yoğunluğu nedeniyle görüşmede zorluk yaşadıkları vurgusu ile desteklerinin önemine işaret edilen kişilerdir.

“Sosyal çalışmacıymış. O gerçekten çok iyi biri. Mesela seni dinlerken böyle gözlerine bakar, gerçekten anlamaya, bir derdin varsa çözmeye çalışır. Onunla konuşmak o kadar iyi geliyor ki. Beni gerçekten sevdiğini, söylediklerime değer verdiğini düşünüyorum. Ben de onu çok seviyorum. Mesela o ne dese ben yapmaya çalışırım. (...) Bir de sosyal serviste tek çalışıyor, çok işi var.” (Ç-6)

“Bizi niye hiç çağırıyorlar diye düşündüğümüz oluyor ama çağırdıklarında da tedirgin oluyoruz. Çünkü eğer çağırıyorsa bir sorun vardır. Yani örneğin bir sorun yokken bir konuda sohbet etmek için buraya geldiğimi hiç bilmiyorum. Onlarla daha sık konuşsalar, çocuklar çok mutlu olur. (...) Sadece bir hoca var ve onun da çok işi var.” (Ç-2)”

Bu konuda değerlendirmede bulunan meslek elemanlarının ise iş yoğunluğu ve personel yetersizliğini vurguladıkları; özellikle ciddi bir evrak yüklerinin bulunduğu söz ettikleri; çocuklara daha çok vakit ayırma gerekliliği ve isteği söz konusuken yoğunluğun buna izin vermediğini belirttikleri görülmüştür.

“Ortalama 55 çocuktan sorumluyum şu anda. Büro, evrak işlerinden zaman kalırsa çocuklarla ilgilenmeye çalışıyorum Sosyal servisin sorumluluğunda olan pek çok büro işi var. Asıl işimizi yapmaya, çocuklarla yeteri kadar ilgilenmeye (...) zaman kalmıyor.” (K8)

“Ben ergenlik döneminde bulunan ortalama 30-35 çocuktan sorumluyum. Sosyal serviste tek başıma çalışıyorum. Bu durum hem manevi destekten hem iş yoğunluğu azaltma ve sorumluluğu paylaşma desteğinden hem de bilgi ve fikir desteğinden eksik kalmak demek.” (K9)

Nitekim bu çerçevede personel sayısının arttırılmasının ve sosyal servis tarafından hazırlanması gereken evrakların tekrar gözden geçirilerek daha yalın bir hale getirilmesinin, süreci iyileştireceği ve özellikle sosyal servis çalışanlarının çocuklar ile daha çok vakit geçirmelerini sağlayacağı değerlendirilmiştir. 6.09.2022 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 14.maddesinde kuruluşlarda her on çocuğa bir sosyal çalışma

görevlisi görevlendirilmesine yönelik bakanlık tarafından gerekli tedbirler alınacağı belirtilmiş olsa da uygulamadaki var olan tablo bu durumun çok uzağındadır.

Bakım tedbirinin uygulanması sürecine yönelik temalardan bir diğeri ise kuruluş kurallarına ilişkindir. Bu çerçevede kuruluşların kurallarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu farklılıkların etkisiyle çocukların değerlendirmeleri de çeşitlenmiştir. Kız çocuklarının kaldığı bir kuruluşta telefon kullanmanın ve izin alarak tek başına kuruluştan dışarı çıkmanın yasak olduğu öğrenilmiştir.

“Örneğin telefon, çarşıya tek çıkma gibi... Hata yapandan alınsın ceza olarak ama öyle değil. İkimizden hata yapan olur diye hiç kimseye vermiyorlar yani herkes cezalandırılmış gibi oluyor.” (Ç-4)

“Telefon konusu ise çok sıkıntılı. Yani çocuklar telefonu farklı amaçlarla kullanarak kendilerine zarar verebiliyorlar. (...) Dışarıdan birinin onlara karşı gösterdiği ufacık bir ilgiye-sevgiye çok çabuk aldanıp büyük hatalar yapabiliyorlar.” (K8)

Eroğlu (2016) da araştırmasında kız çocuklarının kapıların gündüz saatlerinde bile kilitli olması, dışarı tek başlarına izinli çıkamama, telefon ve internet kullanamama gibi durumlarından şikayetçi oldukları ve bu katı tutumun nedeni olarak “güven” duygusunu vurguladıkları görülmüştür. Bu konuda güven ilişkisinin kurulması ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesi önemlidir. Kız çocuklarının kaldığı diğerk bir kuruluşta ise telefon kullanımına izin verilmediği ancak sorumluluk ve güven ilişkisine dayalı olarak çizelge sistemi ile çocukların belirlenen saat ve günlerde izinli olarak tek başına dışarı çıkabildikleri görülmüştür. Çizelgede arkadaşlarına, ev annesine ve grup sorumlusuna saygı göstermek ile kurallara uymak şeklinde belirli maddeler bulunmaktadır ve ev annesi ile grup sorumlusu her gün her çocuk için bu çizelgeyi artı ve eksi koyarak doldurmaktadır.

“Haftalık çizelge var. Orada kurallar oluyor ve eğer onlara uymazsan ev ablası eksi koyuyor. Eğer 15 yaşından büyüksen ve o hafta hiç eksin yoksa belli saatlerde dışarı tek çıkabiliyorsun.” (Ç-5)

“Çocuklar tablet ve telefon kullanmıyorlar. Ödevleri olduğunda sosyal servise gelip buradaki bilgisayarı kullanabiliyorlar. Çocukların en çok istedikleri tek başına dışarı çıkabilme izniydi. Belli kurallar koyarak bu isteklerini gerçekleştirdik.” (K10)

Erkek çocukların kaldığı kuruluşların birinde kuruluş dışına izinli olarak çıkmak serbestken kuruluşta son giriş saati hafta içi yirmi iki otuz, hafta sonu ise yirmi üç otuzdur. Telefon kullanımına ise gün boyu izin verilirken, yatma saatinde telefonlar toplanmaktadır. Erkek çocukların kaldığı diğerk kuruluşta ise telefon kullanımı ve izin alarak kuruluş dışına çıkmak serbestken kuruluşta son giriş saati ise on dokuzdur. Ayrıca etüt uygulaması vardır.

“Çoğu şey serbest... Telefon kullanabiliyoruz, grup sorumlusuna söyleyip istediğimizde dışarı çıkabiliyoruz. Hafta içi 22.30’da hafta sonu da 23.30 da gelmiş olmamız gerekiyor. Zaten bu saatler yatma saati... (Ç-14)

“Buranın uyulması en zor olan kuralı akşam giriş saatinin yedi olması. Telefon kullanmamıza karışan yok. Ama istediklerinde kilidini açıp vereceksin. Akşam yatış saati 22.30. Özellikle dizi izlediğimiz günler bu saat sorun oluyor.” (Ç-9)

“Her akşam saat yedi ile dokuz arası etüt saati var. Şimdi o saatlerde herkes çalışmak zorunda. En kötü kitap okursun. Bazen sıkıcı ama aslında bizim iyiliğimiz için koyulmuş bir kural...” (Ç-10)

“Çocukların uymakta en çok zorlandıkları kural giriş saati (...) ama biz taviz vermeyi düşünmüyoruz. Zaten belirlediğimiz saat o yaştaki çocukların ailelerinin yanında kalırken de evde olmaları gereken saat. (...) Ayrıca bu yaşa gelmiş çocukları, bu çağda telefon ve tableten tamamen yoksun bırakmak da doğru değil bence... Akranlarının varken, onun buradaki kural nedeniyle bu cihazları kullanamaması da bir travma yaratabilir. Düzen için kurallar gerekli ancak her kuruluş için standart hale getirilmesi gerekiyor. Bize nakil ile gelen çocukların bu kurallara uyumunda sorunlar yaşıyoruz.” (K11)

Nitekim kurallar önemlidir ve gereklidir; ancak ölçülü olması ve tüm kuruluşlarda aynı şekilde işlemesi gerekmektedir. Görüşme yapılan tüm çocuklar kuralların varlığına anlayış göstermiştir. Meslek elemanlarının da görüşleri dikkate alınıp dengeli ve standart bir kurallar sistemi geliştirilerek bu sistemin tüm kuruluşlarda geçerli olması üzerinde çalışılabilir.

Kuruluş kuralları konusundaki diğer bir önemli bulgu ise kurallara uyulmadığında karşılaşılan yaptırımlardır. Görüşme yapılan çocuklar kurallara uymadıklarında uyarma, kurallara uymamaya devam etmeleri halinde tutanak tutma ve bazen de etkinliklere katılmama cezası alma yaptırımları ile karşılaştıklarını; fiziksel şiddet durumunun ise olmadığını belirtmişlerdir.

“Kurallara uymasam ya da yanlış bir şey yapsam çalışanlar beni uyarırlar. Çok kızmazlar bana ama yaptığım şeyin neden yanlış olduğunu anlatırlar.” (Ç-1)

“Büyük bir hata yapmışsan ceza verirler. Örneğin etkinliğe katılamazsın.” (Ç-4)

“Burada bir kurala uymazsan veya sorun çıkarırsan tutanak yersin. (...) Bana vuran kimse olmadı çalışanlardan, başka çocuğa da vurduklarını hiç görmedim.” (Ç-14)

Şenocak’ın (2005) araştırma sonuçları incelendiğinde yanlış bir davranış karşısında çocukların yarısının kötü muamele ve tehdit ile karşılaştıklarını, %47,4’ünün böyle bir davranış sonrasında kendilerine öğüt verildiğini, %19,9’unun azarlandıklarını, %14,1’inin bazı yasak ve sınırlamalar uygulandığını, %10,3’ünün kuruluştan atılmakla tehdit edildiklerini, %5,8’inin fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirttikleri görülmüştür. Şenocak’ın (2005) araştırması sonucu elde ettiği bu bulgular araştırma sonuçlarımızla karşılaştırıldığında, iki araştırma arasında geçen süreçte çocuk koruma alanındaki gelişmeler doğrultusunda kurumlarda şiddet, tehdit, kötü muamele konusunda olumlu yönde ve önemli ölçüde yol alındığı açıktır.

4. SONUÇ

Bakım tedbiri sürecinin tüm aşamalarına odaklanan ve sürecin farklı öznelerinin değerlendirmeleriyle derinlemesine bir analiz yapmayı amaçlayan bu araştırmanın

bulgularının önemli bir bölümünü “bakım tedbirinin alınması ve uygulanması süreci” oluşturmuştur.

Nitekim yapılan analiz neticesinde, bakım tedbirinin alınma süreci konusunda; ihbar kanallarının yeterli olduğu, ihbarların en fazla 183 hattı aracılığıyla yapıldığı fakat bu hattın özellikle kişiler arasında husumetin olduğu durumlarda asılsız ihbarlar için de kullanıldığı, diğer yandan gelen ihbarların büyük bir kısmında vakaya yönelik bilgilerin yeterli olmadığı, özellikle farklı bir kurumdan ulaştırılan ihbarlarda vakaya ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmediği ve emniyet birimleri ile okul tarafından yapılan ihbarların sıklığının ve ciddiyetinin üzerinde durulduğu bulgulanmıştır. Sosyal inceleme sürecinin zorlukları konusunda ise özellikle görüşme süreci ve vakaya ilişkin iddiaların değerlendirilmesinin güçlüğünün vurgulandığı, ayrıca bu sürece ilişkin güvenlikle ilgili endişelerin dile getirildiği, sosyal incelemeyi tek kişi olarak yapmanın birtakım riskler taşıdığı belirtilmiştir. Bununla birlikte güvenlik ile ilgili kaygıların karar süreci ve sonrasında da sürdüğü, müdürlük binasındaki güvenlik önlemlerinin yetersizliği, ayrıca mahkeme sürecinde sosyal inceleme raporunun taraflara ulaşmasının bazı riskleri getirdiği ifade edilmiştir. Diğer yandan görüşme yapılan il müdürlüklerinin ilkinde çocuk koruma alanındaki her sosyal inceleme raporunun komisyona girdiği; ikinci müdürlükte komisyon kararına çok nadir başvurulduğu ve çocuk ile ilgili kararı tek meslek elemanının verdiği; üçüncü müdürlükte ise bakım tedbirini incelemede bulunan bir meslek eleman verdikten hemen sonra bakım modeli için komisyon kurulduğu anlaşılmıştır.

Diğer yandan, bakım tedbirinin uygulanma süreci konusunda; kurum bakımı kapsamında yemek ve temizlik hizmetinden memnun olduğu, bu konuda var olan eleştirilerin ise bakım personeli ile yaşanan sorunlardan kaynaklandığı, kuruluşlardaki eşyalar ve fiziksel şartlar açısından da memnuniyetin bulunduğu, araştırmaya katılan çocukların çoğunun harçlıkları yeterli gördüğü, kuruluşlardan birinde çocukların harçlıklarını doğru kullanma becerisi geliştirmeleri yönünde başarılı bir uygulamanın hayata geçirildiği, kıyafet alışverişi konusunda görüşme yapılan kuruluşların uygulamalarının farklılaştığı ve çocukların bu konudaki en büyük isteğinin farklı mağazalardan alışveriş yapmak olduğu, etkinlik ve kursların kuruluşlara göre nitelik ve nicelik farklılıkları olduğu ve bu nedenle çocukların bu konudaki değerlendirmelerinin farklılık gösterdiği, meslek elemanlarının ise etkinlikleri yeterli gördükleri anlaşılmıştır. Diğer yandan çocuk katılımcıların kuruluş çalışanları ile genelde iyi ilişkiler kurdukları ancak bir kuruluşta bakım personeli ile çocuklar arasında sorunların bulunduğu, görüşme yapılan kuruluşlardaki çocukların ve meslek elemanlarının bakım elemanlarının daha titiz bir şekilde seçilebileceklerini düşündükleri, çocukların sosyal serviste çalışan bazı meslek elemanlarıyla iyi ilişkiler kurdukları ancak onlarla daha fazla görüşmek isteseler de iş yoğunluğunun buna izin vermediği; bunun yanında çocukların ise sosyal servisten gerekli desteği alamadıklarından söz ettikleri, meslek elemanlarının ise özellikle iş yoğunluğunu vurguladıkları bulgulanmıştır. Ayrıca görüşme yapılan kuruluşların kuralları ve işleyişi konusunda da farklılıkların bulunduğu, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların düzen ve kuralları serbest, dengeli ya da katı ve sınırlayıcı olarak değerlendirdikleri, bu kuruluşlarda

kurallara uyulmaması durumunda uyarılma, tutanak tutma, bazı etkinlikler dışında bırakılma gibi yaptırımlara başvurulabildiği anlaşılmış ve fiziksel şiddetin ise olmadığı belirtilmiştir.

Tüm bu bulgular neticesinde, bakım tedbirinin alınma ve uygulanma sürecine yönelik öneriler şu şekilde özetlenebilir:

1. Gelen ihbarlarda herhangi bir bilgi, belge eksikliğinin olmaması ve gerekli ayrıntıların yer almasına yönelik olarak 183 hattı ihbarları daha ayrıntılı alınabilir, çeşitli kurumlardan bildirilen ihbarlar için vakaya ilişkin bilgilerin ve yapılan mesleki bir çalışma ya da gerçekleştirilen bir görüşme varsa bu işlemlere ilişkin bilgi-belge ekinin de bulunduğu standart bir "ihbar/bildirim formu" oluşturulabilir.

2. 183 ihbarlarında yoğun şekilde görülen asılsız/husumetten kaynaklanan ihbarların önünün kesilebilmesi amacıyla bireysel ve hukuki sorumsuzluğa yol açabilen kimlik bilgilerini vermeme zorunluluğu ortadan kaldırılabilir ve bu noktada meslek elemanın ihbarda bulunan kişinin bilgilerini gizli tutma yükümlülüğü belirtilerek kişilerin ihbarda bulunma konusundaki oluşabilecek çekinceleri azaltılabilir. Diğer yandan tüm ihbar kanallarının doğru bir şekilde kullanımına yönelik olarak bilinçlendirme çalışmaları ve kamu spotları hazırlanabilir.

3. Milli Eğitim ve Emniyet Müdürlüklerinden gelen fazla sayıdaki ciddi ihbarlara yapılan vurgu dikkate alınarak sosyal çalışmacıların istihdamının emniyet müdürlüklerinde artırılması ve zorunlu hale getirilmesi; ayrıca okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi üzerinde durulabilir.

4. Toplum; çocuk koruma alanındaki gelişmelerden haberdar olması noktasında bilinçlendirme çalışmaları yürütülebilir ve bu çerçevede sosyal hizmet alanıyla ilgili var olan önyargılar/eski-yanlış düşüncelerin ortadan kaldırılması sağlanabilir. Toplumda bu bilincin oluşmasıyla sosyal inceleme sürecindeki çevre araştırmasının da daha etkili bir biçimde yapılması sağlanabilir.

5. Sosyal inceleme için eve tek kişi olarak giren meslek elemanı, inceleme sürecinde önyargı, tehdit, kötü muamele, iftira ve saldırgan tutumlar ile karşılaşabilmektedir. Ayrıca karar verme sürecinde mesleki bilgilerinin yanında sezgilerini ve deneyimlerini de sürece dahil ederek çocuk için var olan riskleri tahmin etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sosyal incelemenin tek bir meslek elemanı tarafından gerçekleştirilmesi ve inceleme sonrası kararın yine tek bir meslek elemanın kanaati ve imzası ile verilmesi durumu şahsi güvenlik, stres, sorumluluk ve en önemlisi sürecin başarısı açısından riskler barındırabilmektedir. Bu çerçevede çocuk koruma biriminde çalışan meslek elemanlarının 2 kişilik ekipler şeklinde sosyal incelemede buldukları ve bilgileri, deneyimleri ve bakış açıları doğrultusunda ulaştıkları ortak fikir ile vakayı çözüme kavuşturdukları, fikir birliğine varamadıkları durumlarda ise komisyon kararına başvurdukları yeni bir model oluşturulabilir ve bu model 81 ilin ASHİM'de uygulamaya koyulabilir. Yeni bir modelin oluşturulmasına kadar geçecek süreçte ya da böyle bir modelin uygulamaya koyulamaması durumunda ise "çok göz prensibiyle karar alma" ilkesi benimsenerek en azından her raporun komisyondan geçtiği bir düzenin kurulması sağlanabilir. Getirilebilecek yeni bir düzenlemenin tüm ASHİM'lerde geçerli olması

sağlanarak karar alma süreçlerine yönelik farklı uygulamaların önüne geçilip bir standart oluşturulabilir.

6. Tüm sürecin geliştirilmesine ve iyileştirilmesine yönelik olarak çocuk koruma alanında destek mekanizması oluşturacak formal bir süpervizyon sisteminin kurulması yeterlilikleri ve denetimleri arttırırken hizmet kalitesini de yükseltecektir.

7. ASHİM binalarındaki güvenlik endişelerinin giderilmesine yönelik olarak; X-Ray ve metal kapı detektörleri devreye sokulabilir, müracaatçıların kimlik bilgileri ve müracaat nedenleri konusunda bilgi ve kayıt olarak meslek elemanına gerekli yönlendirmeyi yapacak bir ön kabul bürosu kurulabilir.

8. Meslek elemanlarının şahsi güvenlikleri için duyacakları endişenin yapacakları değerlendirmeler üzerinde baskı oluşturmaması açısından sosyal inceleme raporlarının mahkeme sürecinde taraflara verilebilmesi konusu tekrar değerlendirmeye alınabilir.

9. Çocuk evleri sitelerinde çalışacak bakım personellerinin seçimi konusu tekrar ele alınabilir. Bu işi mesleği olarak seçmiş, eğitimini almış, alanı ve hizmet sunacağı kitleyi iyi tanıyan kişiler arasından atama yoluyla seçilmesi yaşanan/yaşanabilecek olan farklı sorunların önlenmesinde etkili olabilir. Bu noktada üniversiteler bünyesinde var olan önlisans programları işlevsel olarak kullanılabilir, bu programların sayısı arttırılabilir.

10. Olumsuz yaşam deneyimleri nedeniyle ilgi-sevgi-şefkat konusunda bir beklenti içinde olma hakkını kendinde bulamayan çocukların benlik saygısı, öz değer ve yaşam doyumları konusunda desteklenmelerine yönelik faaliyetler yürütülebilir.

11. Personel sayısı arttırılarak ve istenen form ve evrakların gerekliliği incelenip evrak yükü mümkün olduğunca minimuma indirilerek, sosyal servis çalışanlarının iş yoğunluğu azaltılıp çocuklar ile daha sağlıklı bir psikososyal destek süreci yürütülebilmelerinin önü açılabilir.

12. Görüşme yapılan kuruluşlarda işleyiş ve kurallar konusunda farklılıkların bulunduğu anlaşılmış olup, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların düzen ve kuralları “serbest, dengeli ya da katı ve sınırlayıcı” olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede dengeli bir kurallar düzeni oluşturularak bu kurallar tüm kuruluşlar için standart hale getirilebilir.

13. Etkinlikler ve kurslar konusunda görüşme yapılan kuruluşlar arasında farklılıkların bulunduğu anlaşılmış olup, bu farklılıklara bağlı olarak katılımcıların kursları ve etkinlikleri “yeterli, yetersiz veya fazla” şeklinde değerlendirdikleri görülmüştür. Bu çerçevede kurs ve etkinlikler nicelik ve nitelik bakımından ele alınarak her kuruluşta dengeli, faydalı ve standart bir şekilde uygulanacak bir aktivite planlaması üzerinde çalışılabilir.

14. Farklı yaşlarda bulunan çocukların özellikle ergenlik döneminde giyim konusunda fazla hassas ve seçici olmaları dikkate alınarak, alışverişin çocuklarla birlikte ve farklı mağazalardan yapılabilmesi için bir düzenlemeye gidilebilir.

15. Görüşme yapılan kuruluşlarda kalan bazı çocukların harçlıklarını kullanma konusunda kontrolsüz davranırken özellikle bir kuruluşta çocukların harçlıklarını en doğru şekilde kullanmalarına yönelik geliştirilen sistemin bu kuruluşta tüm katılımcılar (çocuklar ve

meslek elemanları) tarafından olumlu şekilde değerlendirildiği görülmüştür. Çocukların “parayı kullanabilme ve birikim yapma” becerilerini geliştirebilmeleri için bu kuruluştaki uygulamaya benzer çeşitli işlevsel uygulamaların oluşturulması ve her kuruluştaki uygulanabilecek standarda kavuşturulmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı A., & İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adalet Bakanlığı. (2021). Adli istatistikler. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%BOZMETE%C3%96ZELK%C4%BOTAP.pdf> (Erişim tarihi: 21.03.2023)
- Ajilian Abbasi, M., Saeidi, M., Khademi, G., Hoseini, B. L., & Emami Moghadam, Z. (2015). Child maltreatment in the world: a review article. *International Journal of Pediatrics*, 3(1.1), 353-365.
- Akgün, R., & Çetin, H. (2020). 4-6 yaş arası çocuğu olan ebeveyn tutumlarının ve istismar farkındalıklarının belirlenmesi üzerine bir çalışma. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 42-61.
- Alisinanoğlu, F., & Bağcı, S. (2023). Erken çocukluk dönemindeki çocukların ebeveynlerinin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalık düzeyleri. *Edebiyat Dilbilim Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 63-78.
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 27-54.
- Arslan, G., & Balkıs, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, özyeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22.
- Bahar, G., Savaş, H. A., & Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Bakır, E., & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansması: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S., & Tonia, T. (2013). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: a systematic review and meta-analysis. *International journal of public health*, 58(3), 469-483.
- Bozcan, E. Ü., Berkmen, B., Koran, N., & Tatlıcalı, E. (2019). 4-6 yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinin istismara yönelik farkındalığı. *Folklor/Edebiyat*, 25(97), 515—529.
- Bozgun, K., & Pekdoğan, S. (2018). Öğretmenlerin çocuk ihmali ve istismarı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 433-443.
- Büber, Ö., & Oksal, H. Sakarya’da 3-18 yaş cinsel istismar vakalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(1), 44-58.
- Choudhry, V., Dayal, R., Pillai, D., Kalokhe, A. S., Beier, K., & Patel, V. (2018). Child sexual abuse in India: A systematic review. *PloS one*, 13(10), 1-32.

- Dubowitz, H., & Bennett, S. (2007). Physical abuse and neglect of children. *The Lancet*, 369(9576), 1891-1899.
- Ercan, N. (2018). 4-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin istismar farkındalıkları (Diyarbakır örneği) (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hildyard, K. L., & Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: developmental issues and outcomes ☆. *Child abuse & neglect*, 26(6-7), 679-695.
- Hugill, M., Berry, K., & Fletcher, I. (2017). The association between historical childhood sexual abuse and later parenting stress: a systematic review. *Archives of women's mental health*, 20(2), 257-271.
- Ireland, T. O. ve Smith, C. A., Thornberry, T. P. (2002). Developmental issues in the impact of child maltreatment on later delinquency and drug use. *Criminology*, 40(2), 359-400.
- İnsan Hakları Derneği. (2008). Çocuk ihmali ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu. Ankara: Berkay Ofset.
- Johnson, C. F. (2004). Child sexual abuse. *The Lancet*, 364(9432), 462-470.
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-51.
- Karasar, N. (2014). Bilimsel araştırma yöntemi (26.Basım). Ankara: Nobel.
- Kaytez, N., & Deleş, B. (2020). Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları açısından incelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 8(2), 321-335.
- Kozcu, Ş. (1992). Duygusal istismar: Duygusal istismar ve genel ruh sağlığı ilişkisini inceleyen bir araştırma. *Psikoloji Seminer Dergisi*, (9), 85-112.
- Kök, A. N. (2006). Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(3-4), 3-13.
- Kurt, G., Dönmez, S., Eren, Ö., Balcı, E. ve Günay, O. (2017). Üç farklı disiplinde okuyan üniversite son sınıf öğrencilerinin istismar, ihmal ve aile içi şiddet algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 405-414.
- Meraki, S., & Var, E. Ç. (2019). Alt-sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 1-12.
- Metinyurt, H. A. I., & Sarı, H. Y. (2016). Sağlık çalışanlarının çocuk ihmali ve istismarını tanıma düzeyleri. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(1), 101-121.
- Nakamura, Y. (2002). Child abuse and neglect in Japan. *Pediatrics international: official journal of the Japan Pediatric Society*, 44(5), 580-581.
- Odacı, H., & Türkkın, T. (2021). Cinsel istismar şüphesi bulunan çocukla görüşme: Öğretmenler ve okul psikolojik danışmanları nasıl davranmalı ve neler yapmalı? *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 685-706.

- Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S., & Uğurlu, F. (2016). Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 9-15.
- Oral, Ü. K., Engin, P., & Büyükyazıcı, Z. (2010). Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu. Ankara, UNICEF.
- Öner Demirci, A. N. (2019). 4-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynlerin istismar farkındalıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özçevik, D., Güneş, Ö. D., & Ocakçı, A. F. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-kültürel ve demografik özelliklerinin çocuk istismarı ve ihmali farkındalığı ile ilişkisi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 17(2), 16-27.
- Özen, Y. & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.
- Özyürek, A., & Dakak, S. (2016). Annelerin çocuklarına karşı ilgi ve istismar düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Turkish Academic Research Review*, 7(2), 395-415.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 425-441.
- Pekdoğan, S. (2017). İstismar farkındalık ölçeği ebeveyn formu: Ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 173-185.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., & Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 29(4), 328-338.
- Pressel, D. M. (2000). Evaluation of physical abuse in children. *American family physician*, 61(10), 3057-3064.
- Russell, D., Higgins, D., & Posso, A. (2020). Preventing child sexual abuse: A systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child abuse & neglect*, 102, 104395.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Scrandis, D. A., & Watt, M. (2014). Child sexual abuse in boys: Implications for primary care. *The Journal for Nurse Practitioners*, 10(9), 706-713.
- Stoltenborgh, M., Van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child maltreatment*, 16(2), 79-101.
- Taş, A. (2017). Hacettepe üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Terzi, Y. (2019). Anket, güvenilirlik–geçerlilik analizi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/1030_32625_1500.pdf. (21.03.2023).
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 3(4), 76-80.
- Tugay, D. (2008). Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri (Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- TÜİK (2020). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2015-2019-33632#:~:text=%C3%87ocuklar%C4%B1n%20%50%2C1'inin,s%C4%B1%20ise%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocu%C4%9Fu%20oldu>.
- TÜİK (2021). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2020-37200>.
- UNICEF. (2010). Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması. (Erişim tarihi: 09.10.2022) Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuk-istismari-ve-aile-i%C3%A7i-%C5%9Fiddet-ara%C5%9Ftirmasi-%C3%B6zet-raporu-2010>.
- Üstündağ, A. (2022). Sağlık çalışanlarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki farkındalığı: Sağlıklı Hayat Merkezi Örneği. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 31(4), 241-253.
- Walker, C. A., & Davies, J. (2012). A cross-cultural validation of the Brief Child Abuse Potential Inventory (BCAP). Journal of Family Violence, 27(7), 697-705.
- World Health Organization (WHO). (2014). Child maltreatment. Erişim Tarihi: 09.10.2022. Erişim Adresi: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- Yavuzer, H. (2017). Ana-baba ve çocuk: ailede çocuk eğitimi (27.baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yücel, A. B. (2021). Aile içi çocuk ihmali ve istismarı konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 15.03.2023 Kabul Tarihi: 28.03.2023	3	1

YAŞLILIK DÖNEMİ KORKUSU ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Hüseyin Zahid KARA* İsmail AKYÜZ** İhsan KUTLU*** Yaşar ŞAHİN****

Öz

Yaşlılık dönemi bireyin yaşamı süresince deneyimlediği dönemlerin sonuncusudur. Birey yaşlılık dönemine geldiğinde fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik başta olmak üzere pek çok açıdan değişimle yüzleşmekte ve bu değişimler genellikle olumsuz nitelikte olmaktadır. Yaşlılık döneminin ve beraberinde gelen değişimlerin genel itibarıyla biliniyor oluşu, bireyde yaşlılık dönemine dair korku gelişmesine sebep olmaktadır. Bu çalışmada yaşlılık dönemine dair duyulan korkunun ölçülmesine dair bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında internet üzerinden 18-65 yaş aralığında bulunan 366 kişiye ulaşılmıştır. Ölçek geliştirmeye dair yapı geçerliliğini test etmek üzere açılımlı ve doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizin ilk aşamasında KMO değerinin ,911 olduğu ve Barlett Küresellik Testinin anlamlı olduğu görülmüştür. Uzman görüşleri, pilot uygulama, madde analizleri ve açılımlı faktör analizi neticesinde 11 ifadeden oluşan tek faktörlü bir yapıya ulaşılmıştır. Tek faktörlü ölçeğin açıkladığı varyans oranı %42,017 olmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi neticesinde ulaşılan değerler; ki-kare/sd değeri açısından mükemmel uyum (2,172); RMSEA değeri açısından iyi uyum (0,057); GFI değeri açısından mükemmel uyum (0,955); AGFI değeri açısından iyi uyum (0,932), RMR değeri açısından mükemmel uyum (0,050); CFI değeri açısından mükemmel uyum (0,956) ve SRMR değeri açısından mükemmel uyum (0,0397) şeklinde olmuştur. Ulaşılan sonuçlar tek faktörlü ölçek yapısını doğrulamıştır. Ölçeğin güvenirlik analizi neticesinde Cronbach Alpha değerinin ,858 olduğu belirlenmiştir. Sonuç itibarıyla, yaşlılık dönemi korkusunu ölçmek üzere geçerli ve güvenilir bir ölçek aracının geliştirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, yaşlılık dönemi, korku, ölçek geliştirme

FEAR OF OLD AGE SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

Old age is the last of the periods that an individual experiences during his/her life. When an individual reaches old age, he/she faces many changes in many aspects such as physical, psychological, social and economic changes and these changes are generally negative. The fact that old age and the changes that come with it are generally known, causes the individual to develop fear of old age. This study aims to develop a scale to measure the fear of old age. Within the scope of the study, 366 people between the ages of 18-65 were reached via the internet. Exploratory and confirmatory factor analyses were conducted to test the construct validity of the scale development. In the first stage of the analysis, it was observed that the KMO value was .911 and the Barlett Sphericity Test was significant. As a result of expert opinions, pilot application, item analysis and exploratory factor analysis, a single-factor structure consisting of 11 statements was reached. The variance explained by the single-factor scale was 42.017%. The values obtained as a result of confirmatory factor analysis were as follows; excellent fit in terms of chi-square/sd value (2,172); good fit in terms of RMSEA value (0,057); excellent fit in terms of GFI value (0,955); good fit in terms of AGFI value (0,932), excellent fit in terms of RMR value (0,050); excellent fit in terms of CFI value (0,956) and excellent fit in terms of SRMR value (0,0397). The results confirmed the one-factor scale structure. As a result of the reliability analysis of the scale, it was determined that the Cronbach Alpha value was .858. As a result, it was seen that a valid and reliable measurement tool was developed to measure the fear of old age.

Keywords: Elderly, old age, fear, scale development

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, zkara@sakarya.edu.tr, 0000-0003-4503-2703

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, iakyuz@sakarya.edu.tr, 0000-0002-6075-5080

*** Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ikutlu@sakarya.edu.tr, 0000-0002-5668-3491

**** Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, yasarsahin@adabilim.com, 0009-0003-1572-8336

1. Giriş

Varoluş ve yok oluş süreçleri insanların tarih boyunca ilgi duyduğu hususlar olmuştur. Bu ilginin bir yansıması olarak insanın yaşlanması üzerine pek çok araştırma yürütülmüştür (Kalkan, 2008). Yürütülen araştırmalar insan yaşamının sonuna dair kavrayış geliştiren belirli bir birikimi beraberinde getirmiştir. Söz konusu birikim, insan yaşamının sonunu açıklarken yaş, yaşlanma ve yaşlılık kavramlarına dair yapılacak ayırımın önemini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda tanımlamak gerekirse; yaş kavramının, bir canlının veya olayın ortaya çıkışından bugüne kadar geçen süreyi ifade ettiği, yaşlanma kavramının anne karnından başlayan ve ölüm ile son bulan süreci ifade ettiği ve yaşlılık kavramının ise canlının deneyimlediği gelişim dönemlerinin sonuncusu olduğu söylenebilecektir (Sevil, 2005; Görgün-Baran, 2016; Canatan, 2016; akt. Aygüler, 2022). Görüldüğü üzere yaş bir süre, yaşlanma bir süreç ve yaşlılık ise bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada ele alınan yaşlılık dönemi bu kavramsal ayırım merkeze alınarak inceleme konusu yapılmıştır.

İnsan, yaşlanma suretiyle hayatını devam ettirirken bir yandan da çeşitli gelişim basamaklarını tamamlamaktadır. Bu basamakların tamamlanması ise insanı belirli gelişim dönemlerine ulaştırmaktadır. Yaşlılık dönemi de insanın kademeli aşamalardan geçerek olarak ulaştığı bir neticedir (Cüceloğlu, 2013). Bu serüvende bireyin yaşlanma süreci; kronolojik, biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal ve patolojik olmak üzere farklı açılardan ele alınmakta (Aslan ve Hocaoğlu, 2017) ve bireyin yaşlanmasına dair çok boyutlu bir yaklaşım sergilenmektedir. Her ne kadar yaşlanma süreçlerine dair farklı yaklaşımlar bulunsa da yaşlılık dönemindeki bireylerin tanımlanmasında “yaş” kriteri öne çıkmaktadır. Böylelikle, yaşlılık dönemindeki bireylere dair istatistikler belirli bir standarda göre tutulabilmektedir. 2021 yılı istatistiklerine göre, Dünya’da yaşlı nüfus oranı %9,6 olarak açıklanmıştır. Ülkeler arasında en yüksek yaşlı nüfusa sahip ülke ise %28,7 ile Japonya olmuştur. Buna karşın yaşlı nüfusun en düşük olduğu ülke %1,4 ile Birleşik Arap Emirlikleri olmuştur. Türkiye’ye bakılacak olursa, Türkiye’de yaşlı nüfus oranının %9,7 ile Dünya ortalamasının bir miktar üzerinde olduğu görülmüştür (TÜİK, 2022a). Türkiye’de yaşlı nüfusun artış oranı incelendiğinde 2016 yılında 6.651.503 olan yaşlı nüfusun beş yıl içinde %24’lük bir artış gösterdiği ve 2021 yılında 8.845.124 kişiye ulaştığı belirlenmiştir. Nüfus projeksiyonları dikkate alındığında ise yaşlı nüfusun 2025 yılında %11, 2040 yılında %16,3 ve 2080 yılında %25,6 olacağı ön görülmektedir (TÜİK, 2022b).

Güncel istatistikler, geleceğe dair projeksiyonlar ve belirli bir yaşa ulaşacak her bireyin yaşlılık dönemini deneyimleyecek olması, bu dönemin -bu dönemdeki bireylerin- özelliklerinin sağlıklı şekilde anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, yaşlılık dönemindeki bireylerin -yaşlanma türlerine dair yaklaşımlarla da ilişkili olarak- başta biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere pek çok zorlukla karşılaşabileceği ifade edilmektedir. Yaşamsal faaliyetlerde, üretkenlikte, yetkinlik ve kendine yeterli olmada, bireyselliği sürdürme ve bağımsızlığını korumada azalma gibi eğilimler yaşlılık dönemi içerisinde gözlenmektedir (Yılmaz ve Özkan, 2010). Yine bu dönemde, bilişsel beceriler, zeka, dikkat, öğrenme, dil, akıl yürütme, duygudurum

değişiklikleri, baş etme becerilerinde zayıflama (Asi-Karakaş ve Durmaz, 2017), sağlık giderlerinin artması, bakıma ihtiyaç duyma ve yaşam kalitesinde düşüş meydana gelmesi (Kütmeç-Yılmaz, 2020), fiziksel deformasyonlar, iyileşme hızının azalması, eskiye özlemin artması, yeni nesille arada fark oluşması, yeni durumlara uyum sağlamanın zorlaşması, alışkanlıkları terk etmenin zorlaşması, hafızanın zayıflaması (Koç, 2002) gibi pek çok değişim gözlenmektedir. Ayrıca sosyoekonomik değişkenlerin de yaşlılık dönemindeki bireyin yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri söz konusudur. Düşük eğitim düzeyi, düşük gelir düzeyi, sağlık güvencesizliği, işsizlik gibi faktörlere bağlı olarak ölüm kaygısı, demans, yalnızlık, depresyon, umutsuzluk, özbakımda yetersizlik gibi sonuçlar gözlenebilmektedir (Şimşek ve Uçku, 2012).

Yaşlılık dönemindeki bireylerin karşılaştığı toplumsal ölçekteki sorunlardan biri de ayrımcılıktır. Kişiye sadece yaşı nedeniyle gösterilen farklı tavır, önyargı, davranış ve eylemler sergilenebilmektedir. Dahası, bir dönem olarak yaşlılık mümkünse kaçınılması gereken bir durum olarak algılanmaktadır (Kaçan ve ark., 2018). Yaşlılığın çoğunlukla güçsüzlüğü, ölümü, ideal beden algısından uzaklaşmayı, ekonomik üretimden uzaklaşmayı ifade etmesi yaşlılık dönemine ve yaşlılara dair algıyı olumsuz yönde değiştirmiştir. Özellikle toplumumuzdaki algının “yaşı yetmiş işi bitmiş”, “kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur” gibi söylemlerle dile getirilmesi de dikkate alındığında, bireylerin yaşlanmaktan ve nihai olarak da yaşlılık döneminden korkması gündeme gelmektedir (Erkuran, 2020). Ek olarak, yaşlanma karşıtı cilt bakım ürünleri, botoks gibi uygulamalar ve estetik ameliyatlar yaşlılık dönemine dair korkunun bir kanıtı olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca yaşlı bireyi gören kişinin kendi kaçınılmaz kaderini gördüğüne dair inancı yaşlılık korkusunun en önemli nedenleri arasında tanımlanmaktadır (Erkuran, 2020).

Yaşlılık dönemi korkusu yaşlanmakta olan her birey için önemli bir gündemdir. Buna karşın yaşlılık dönemi korkusuna dair kanıta dayalı veriler oldukça sınırlıdır. Dahası, yaşlanma ve yaşlılığın yerel özellikleri dikkate alındığında Türkiye özelinde yaşlılık dönemi korkusunu ölçmeye dair herhangi bir bilimsel ölçüm aracının bulunmaması önemli bir eksikliklerdir. Bu çalışma ile Türkiye’de yaşayan 18-65 yaş arasındaki bireylerin yaşlılık dönemine dair korku duyma durumlarını ölçecek bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, resmi olarak çocukluğunu tamamlamış ve henüz yaşlılık dönemi içerisinde bulunmayan bireyler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, kolayda örnekleme ve kartopu örnekleme tekniklerinden yararlanılmıştır. Kolayda örnekleme ile araştırmacının yüz yüze ve çevrimiçi kanallar aracılığıyla ulaşabildiği herkes çalışmaya dâhil edilmiş, kartopu örnekleme ile ulaşılan kişiler üzerinden yeni kişilere ulaşılmıştır. Kullanılan örnekleme türleri ile genelleme amacı güdülmemiş, geliştirilmek istenen ölçüm aracı sınırlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 18-65 yaş aralığında yer alan çeşitli demografik özelliklere sahip bireyler oluşturmaktadır. Bu kapsamda çevrimiçi olarak oluşturulmuş soru formu ile toplamda 378 kişiye ulaşılmıştır. Ulaşılan soru formları incelendiğinde 12 katılımcının yanıtlarında eksiklik olduğu gözlenmiş ve bu yanıtlar araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Toplamda 366 kişi, araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Literatüre göre 20 maddelik bir ölçek geliştirmek için 300'den az katılımcının yeterli olabileceği ön görülmektedir (DeVellis, 2017). Buna karşın faktör analizinde ulaşılan kişi sayısı dikkate alındığında, 350 kişilik bir örnekleme 0,3 üzerindeki faktör yüklerinin anlamlı sonuç vereceği kabul edilmektedir (Hair ve ark., 2010). Araştırmada hazırlanan madde havuzundaki ifade sayısı ve testlerdeki asgari anlamlılık düzeyi dikkate alındığında ulaşılan 366 kişinin ölçek geliştirme süreci için yeterli olduğu söylenebilir.

2.2. Çalışma Grubunun Özellikleri

Tablo 1. Demografik Bilgiler

		N	%
Cinsiyetiniz:	Kadın	225	61,5
	Erkek	141	38,5
Yaşınız:	18-25	213	58,2
	26-35	67	18,3
	36-50	77	21,0
	51-64	9	2,5
En Son Mezun Olunan Okul:	İlköğretim	4	1,1
	Ortaöğretim	188	51,4
	Üniversite	174	47,5
Medeni Durumunuz:	Bekâr	229	62,6
	Evli veya Boşanmış	137	37,4
Genel Toplam		366	%100

Katılımcıların cinsiyetleri dikkate alındığında kadınların %61,5 ve erkeklerin %38,5 oranında olduğu görülmektedir. Yaşa göre incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunu %58,2 ile 18-25 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır. 26-35 yaş aralığındaki katılımcıların % 18,3, 36-50 arasındakilerin %21 ve 51-64 arasındakilerin ise %2,5 düzeylerinde olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre katılımcıların sırasıyla; %1,1'i ilköğretim mezunu, %51,4'ü ortaöğretim mezunu ve %47,5'i ise üniversite mezunudur. Son olarak medeni durum açısından

katılımcıların çoğunluğunun (%62,6) bekar oldukları geriye kalan %37,4'lük kesimin ise evli veya boşanmış oldukları belirlenmiştir.

2.3. Ölçek Geliştirme Süreci

Ölçek geliştirme süreci sırasıyla; madde havuzu oluşturma, uzman görüşleri olarak maddeleri değerlendirme, pilot uygulama yapma, pilot uygulamadan gelen dönütler çerçevesinde dil-anlatım düzenlemesi yapma, hedeflenen sayıda kişiye ulaşma, madde analizi, açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizleri, geçerlik ve güvenirlik analizleri ile maddeleri test etme aşamaları üzerinden yürütülmüştür.

İlk olarak araştırmacılar tarafından literatürde yer alan yaşlılık dönemi korkusuyla ilişkili literatür, ölçekler ve soru formları incelenmiş ve 28 ifadeli bir madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzundaki ifadeler standart bir formata getirilmiş ve toplam ifade sayısı 17 olarak belirlenmiştir. İfadelerin ölçüm nitelikleri belirlenirken literatürde kabul gören beşli likert tipteki ölçek formatı tercih edilmiştir. Bu noktada kullanışlılık, dereceleme düzeyi ve eşit aralıklarda ölçüm imkânı sağlaması gibi faydalar dikkate alınmıştır (Tezbaşaran, 1997). Bu kapsamda her bir ifade "Kesinlikle Katılmıyorum"= 1; "Katılmıyorum"= 2; "Karasızım"= 3; "Katılıyorum"= 4; "Kesinlikle Katılıyorum"= 5 şeklinde puanlandırılarak beşli likert tipte düzenlenmiştir. Ölçekten alınan puanın artması yaşlılık dönemine dair korkunun arttığını göstermektedir. Oluşturulan madde havuzu, yaşlılık alanında çalışmaları bulunan ve sahada yaşlılarla çalışan uzmanların görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda madde havuzundaki ifadeler üzerinde değişiklik yapılmış ve ifade sayısı 13'e düşürülmüştür. Üzerinde revizyon yapılan madde havuzu ikinci bir uzman görüşüne tabi tutulmuş ve bu süreçte alınan geri dönüşler ekseninde madde havuzundaki ifadeler düzenlenmiştir.

Pilot uygulama aşamasında demografik sorular ve 13 ifadeden oluşan madde havuzu, 20 katılımcıya uygulanmış, katılımcılardan alınan dönüşler çerçevesinde gerekli dilsel düzeltme yapılmış ve birbiriyle benzer olduğu değerlendirilen 2 ifade araştırmacılar tarafından havuzdan çıkarılmıştır. Sonrasında ise 11 ifadeli madde havuzuna dair madde analizi gerçekleştirilmiştir. Madde analizi sonrasında yapısı şekillenmiş olan ölçeğin uygulanması için etik kurul başvuru sürecine geçilmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurul Başkanlığı'nın 07/09/2022 tarihli 49 sayılı toplantısındaki 06 numaralı karar ile etik kurul izni alınmıştır.

Etik kurul izninin ardından saha araştırmasına geçilmiştir. Bu kapsamda araştırma verileri 15 Eylül 2022 – 15 Kasım 2022 tarihleri arasında çevrimiçi form aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25.00 aracılığıyla analiz edilmek üzere derlenmiştir.

3. Bulgular

Ölçek geliştirme sürecinde istatistiksel açıdan öncül adımlardan birisi pilot uygulama verileri üzerinden madde analizinin gerçekleştirilmesidir. Güvenirlik kapsamında tanımlanan madde analizi (madde-toplam korelasyonu), test edilen ifadelerin ölçeğin bütünüyle olan uyumunu

ortaya koymaktadır. Bu kapsamda madde havuzundaki ifadelerin her birinin madde-toplam korelasyonlarının yüksek olması ve pozitif yönlü olması beklenir (Çelik, 2020). Madde havuzundaki ifadelerin madde-toplam korelasyon değerlerinin 0,30 ve üzerinde olması gerekmektedir (Tavşancıl, 2010; Büyüköztürk, 2018). Bu doğrultuda, pilot uygulama neticesinde gerçekleştirilen madde analizi değerleri Tablo 2’de verilmiştir. Madde-toplam korelasyonu değerleri incelendiğinde, tüm ifadelerin asgari 0,30 değerinin üzerinde olduğu ve kabul edilebilir bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir.

Tablo 2. Pilot Uygulama Sürecindeki Madde-Toplam Korelasyon Değerleri

Madde	Düzeltilmiş Madde- Toplam Korelasyonu
M1	,510
M2	,558
M3	,518
M4	,665
M5	,630
M6	,619
M7	,667
M8	,536
M9	,460
M10	,645
M11	,661

Maddelerin kabul edilebilir değerlerin üstünde olduğunun anlaşılmasının ardından madde havuzundan herhangi bir ifade çıkarılmamış ve ana uygulama için hazırlık yapılmıştır. Ana uygulamada toplamda 366 katılımcıdan oluşan veri setine tekrar madde analizi yapılmış ve madde-toplam korelasyon değerleri incelenmiştir. İlgili değerler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Ana Uygulama Sürecindeki Madde-Toplam Korelasyon Değerleri

Madde	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu
M1	,453
M2	,635
M3	,446
M4	,550
M5	,583
M6	,590

M7	,674
M8	,637
M9	,499
M10	,519
M11	,467

Ana uygulama sonrasında elde edilen madde-toplam korelasyonu değerleri incelendiğinde tüm değerlerin kabul edilebilir sınır olan 0,30'un üzerinde bulunduğu anlaşılmıştır. Böylelikle ölçeğin geçerlik ve güvenirlik testlerine geçiş konusunda herhangi bir engel bulunmadığı belirlenmiştir. Geliştirilme amacı fark etmeksizin ölçeğin yapısının oluşturulmasında başvurulan en önemli istatistiksel tekniklerden birisi faktör analizidir. Faktör analizi, "Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)" ve "Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)" şeklinde tanımlanmakta olan iki farklı uygulama adımına ayrıştırılabilir (Yurdabakan ve Çüm, 2017). Açımlayıcı faktör analizi ölçeğin içerdiği değişkenler arasındaki ilişkilere odaklanarak bunlar arasında faktör varlığını sınımaya dönük gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte ölçeğin değişkenleri arasında belirli bir yapıyı veya özelliği ölçmeyi sağlayabilecek az sayıda değişken bir araya getirilmekte ve ortaya koyulan yapı sınanmaktadır (Büyüköztürk, 2018). Buna karşın doğrulayıcı faktör analizi, ortaya koyulmuş ve açımlayıcı faktör analizi ile sınanmış olan yapının uygunluğunu test etmek ve doğrulamak için kullanılan ikinci aşama bir analizdir ve araştırmacının ölçek geliştirme sürecinde zihninde yer almakta olan teorik modelin görselleştirilmesini sağlar. Dolayısıyla ölçek geliştirme süreçleri açımlayıcı faktör analizi ile başlayıp doğrulayıcı faktör analiziyle doğrulanmaktadır (Çapık, 2014).

3.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Açımlayıcı faktör analizine giriş konusundaki ilk adımda, korelasyon matrisinin anlamlılık durumunu gösteren ki-kare değerini veren Barlett Küresellik Testi sonucu dikkate alınmakta (Yaşlıoğlu, 2017) ve analize dahil edilen değişkenlerin faktörleştirilebilirliğine dair bir uyum ölçütü olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değer aralığı incelenmektedir (Yurdabakan ve Çüm, 2017).

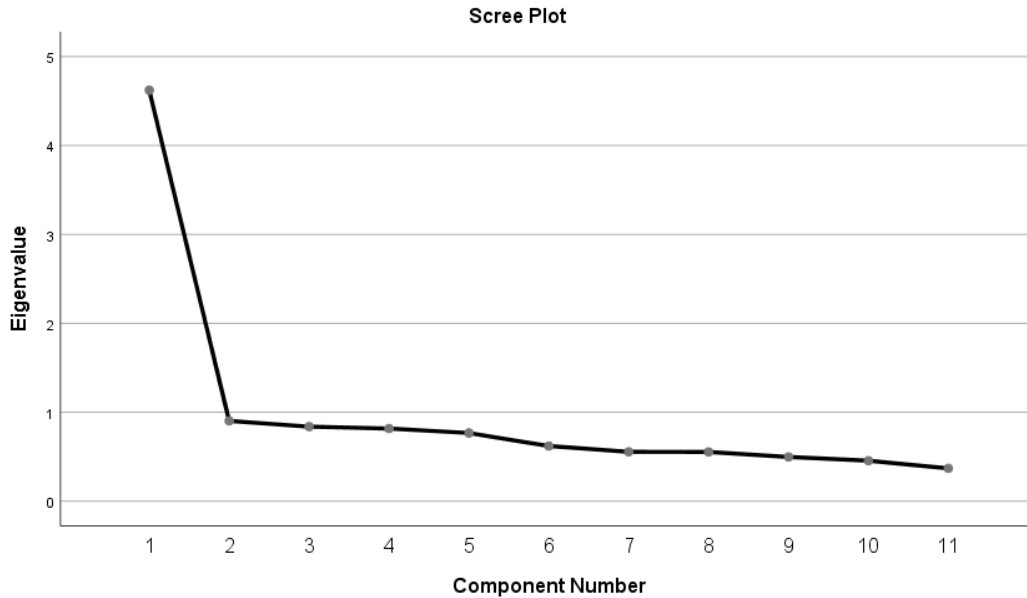
Tablo 4. KMO ve Bartlett Küresellik Testi

KMO ve Bartlett Küresellik Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin		,911
	Approx. Chi-Square	1207,942
Barlett Küresellik Testi	sd	55
	p	,000

KMO değer aralıkları analiz edilen matrisin faktörleştirilebilirliği açısından bir uyum düzeyi sunmaktadır. 0-1 arasında bir aralıkta incelenen bu uyum düzeyinde KMO değerinin 1'e yakın

olması istenmektedir. 0.9 – 1 aralığındaki matrisin faktörleştirilebilirlik düzeyi “Mükemmel” olarak tanımlanmakta, 0,50’nin altındaki değerler için ise “faktörleşemez” olarak ifade edilmektedir (Beavers ve ark, 2013). Nitekim bu çalışmada KMO değeri 0,911 olarak tespit edilmiş ve faktörleşebilirlik konusunda “mükemmel” uyum düzeyi yakalanmıştır. Barlett Küresellik Testi ile verilerin çok değişkenli normal dağılım durumları dikkate alınmaktadır ve bu kapsama ki-kare testi anlamlılık değerinin 0,05’in altında olması beklenmektedir (Çokluk ve ark., 2012). Yukarıdaki tablo incelendiğinde ki-kare değerinin anlamlı olduğu görülmektedir (ki kare: 1207,942; $p < 0,05$).

Faktör analizi sürecinde gerçekleştirilen döndürme safhasında temel bileşenler analizi kapsamında dik ve eğik döndürme olmak üzere iki farklı stratejinin varlığından söz edilebilecektir. Faktörlerin birbiriyle ilişkili olduğu varsayıldığında eğik döndürme, faktörler arasında ilişki ve bağımlılık olmadığı varsayıldığında dik döndürme kullanılmaktadır (Çolakoğlu ve Büyükekşi, 2014). Bu araştırma kapsamında her ne kadar tek faktörlü bir model ön görülse de söz konusu varsayımın istatistiksel olarak sınanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla faktör analizi sürecinde aşamalı bir yaklaşım izlenmiş, ilk olarak eğik döndürmeye (direct oblimin) başvurulmuştur. Eğik döndürme ile ortaya koyulacak yapıda faktörlerin birbiriyle olan ilişki ve kümeleşme durumu gözlenmiştir (Büyüköztürk, 2002). Eğik döndürme neticesinde elde edilen sonuçlar tek faktörlü yapı varsayımını doğruladığı için ikinci aşama olarak dik döndürme (varimax) tekniğine başvurulmuştur. Döndürme sonuçlarına ilişkin yamaç-birikinti grafiği (Grafik 1) ve açıklanan varyans oranlarına dair Tablo 5 aşağıda yer almaktadır. Yamaç-birikinti grafiği incelendiğinde tek bir kırılma noktasının olduğu göze çarpmıştır. Aynı şekilde açıklanan varyans oranları da ölçeğin tek faktörlü bir yapıya uygun olduğunu ortaya koymuştur.

Grafik 1. Yamaç-birikinti grafiği

Tablo 5. Faktörlerin Açıkladığı Varyans Oranları

Faktör	Açıklanan Toplam Varyans		
	Toplam	Varyans %	Birikimsel %
1	4,622	42,017	42,017
2	,903	8,210	50,228
3	,839	7,623	57,851
4	,817	7,428	65,279
5	,767	6,974	72,253
6	,620	5,639	77,892
7	,556	5,052	82,944
8	,554	5,033	87,977
9	,498	4,526	92,503
10	,455	4,139	96,642
11	,369	3,358	100,000

Ölçeğin açıkladığı varyans oranlarına bakıldığında Faktör 1'in yüzde 42,017; oranına sahip olduğu görülmektedir. Ölçek geliştirme çalışmalarında, tek faktörlü ölçekler için açıklanan varyans oranının %30 ve üzerinde olması yeterlidir (Alkan ve Erdem, 2012). Alternatif faktörlere ilişkin özdeğer (eigenvalue) değerlerinin 1'in altında olması ve ölçeği açıklamada yeterli bir varyans ortaya koyulmaması sebebiyle geliştirilmekte olan ölçeğin tek faktörlü bir yapı arz ettiği teyit edilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecindeki bir diğer adım faktördeki maddelerin yük değerleriyle ilgilidir. Bu süreçte faktör yük değeri için eşik değerin 0,32 olduğu belirtilmekle birlikte bu konuda farklı görüşler de bulunmaktadır (Tabachnick ve ark., 2013; Çokluk ve ark., 2012). Faktör yük değerlerine ilişkin detaylar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Faktör Yük Değerleri

Faktör Yük Değerleri	
M7	,762
M8	,731
M2	,724
M6	,682
M5	,678
M4	,645
M10	,618
M9	,599

M11	,556
M1	,549
M3	,539

Tablo 2 incelendiğinde maddelerin yüklenmiş olduğu faktör yüklerinin 0,539 ile 0,762 arasında değiştiği görülmektedir. Mevcut haliyle ölçekten soru çıkarılmaksızın toplamda 11 soruluk bir yapı oluşturulmuştur.

3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

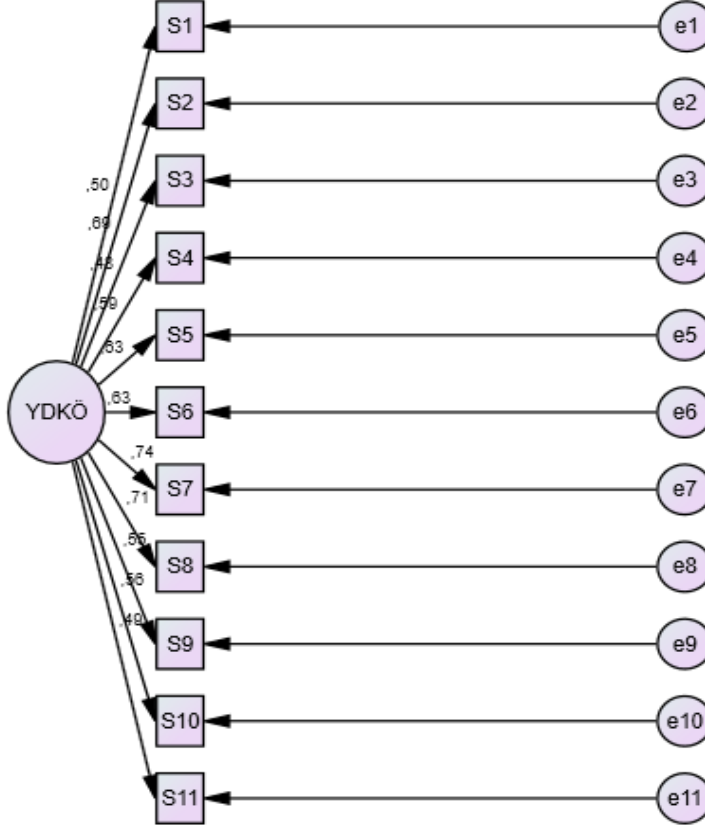
Açımlayıcı faktör analizi sonrası 11 maddeden oluşan ölçek, AMOS programı ile gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analiziyle incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi, ağırlıklı olarak ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılmakla birlikte daha önce ortaya koyulmuş bir yapının istatistiksel açıdan teyit edilmesini sağlamaktadır (Yemez, 2016). Tablo 7’de doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen değerler sunulmuştur.

Tablo 7. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	
CMIN/SD	2,172
RMSEA	0,057
GFI	0,955
AGFI	0,932
RMR	0,050
SRMR	0,0397
CFI	0,956
χ^2	95,589 (,000) (sd=44)

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının yorumlanmasında belirli referans değerler bulunmaktadır. Buna göre ulaşılan ki-kare/sd değerinin üçün altında olması mükemmel; beşin altında olması orta düzey uyumu; RMSEA değerinin 0,05’ten küçük olması mükemmel; 0,08’den küçük olması iyi uyumu; GFI ve AGFI değerlerinin 0,95 üzerinde olması mükemmel; 0,90 üzerinde olması iyi uyumu; RMR değerinde 0,05’in altı mükemmel; 0,08’in altı iyi uyumu; CFI indeksinin 0,95 üzeri olması mükemmel; 0,90 üzeri olması iyi uyumu, SRMR göstermektedir (Çokluk ve ark., 2012; Çarkçı, 2020). Verilen kriterler dikkate alındığında, geliştirilen ölçek modelinin doğrulayıcı faktör analiz sonuçlarının ki-kare/sd değeri açısından mükemmel uyum (2,172); RMSEA değeri açısından iyi uyum (0,057); GFI değeri açısından mükemmel uyum (0,955); AGFI değeri açısından iyi uyum (0,932), RMR değeri açısından mükemmel uyum (0,050); CFI değeri açısından mükemmel uyum (0,956) ve SRMR değeri açısından mükemmel uyum (0,0397) sergilediği görülmüştür. Bu sonuçlara göre ölçek, uyum

indeksleri yeterliliğini sağlamakta olup 11 madde ve tek faktörlü ölçek yapısının doğrulandığı ifade edilebilir. Ölçeğin son durumuna ilişkin yol diyagramı Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Yol Diyagramı

3.3. Güvenilirlik Analizi

Son olarak geliştirilen ölçeğin güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ölçeği oluşturan faktörün güvenilirlik analizi sonucu Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	Cronbach Alpha
YDKÖ	0,858

Cronbach Alfa değerinin referans aralığı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan genel olarak kabul göreni, Cronbach Alfa değerinin 0,70-0,95 aralığında bulunmasının yeterli olacağıdır (Sönmez-Çakır, 2019). Tablo 8 dikkate alındığında, YDKÖ için 0,858 değerine ulaşılmıştır. Buna göre elde edilen ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Akademik literatür incelendiğinde yaşlılık konusunu merkeze alan pek çok çalışma örneği bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar arasında yorumsamacı ve kanıta dayalı başta olmak pek çok araştırma paradigmasının benimsendiği görülmektedir. Böylelikle yaşlılık dönemine

dair zengin bir bilgi birikimi ortaya koyulmuştur. Öte yandan yaşlılık döneminin çok boyutlu yapısı, bir taraftan sıklıkla çalışılmış alanları öne çıkarırken diğer taraftan sınırlı düzeyde çalışılmış gri alanları doğurmuştur. Yaşlılık dönemi korkusu, sınırlı düzeyde çalışılmış gri alanlardan biri olarak ifade edilebilecek ve özellikle yaşlılık korkusuyla ilgili ölçek niteliğinde bir çalışmanın bulunmadığı söylenebilecektir. Dolayısıyla, “Yaşlılık Dönemi Korkusu Ölçeği”nin geliştirilmesine dair yürütülen bu araştırma, söz konusu eksikliği kapatmak üzere tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

Ölçeğin taslak olarak oluşturulan yargı havuzunda, yaşlılık dönemine dair korku duymaya sebep olabilecek; fiziksel değişim, ekonomik üretimden ve gelir kaynaklarından uzaklaşma, yalnızlık, uyum sağlama sorunları, sevdiklerin kaybedilmesi, sağlık sorunları, ayrımcılığa uğrama, bağımlılık ve cinsel yaşam gibi temel konu başlıkları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda ölçeğe dair uzman görüşleri alınmış, dil ve teorik kontrol gerçekleştirilmiştir. Sonrasında açımlayıcı faktör analizine geçilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 11 maddeden oluşan tek faktörlü bir ölçeğin ortaya koyulduğu, ölçeğe dair her bir maddenin faktör yük değerlerinin 0,539 ile 0,762 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha değerinin 0,858 düzeyinde olduğu ve güvenilir referans aralığında sınıflandırıldığı saptanmıştır. Ortaya koyulan yapının doğrulayıcı faktör analizi ile elde edilen uyum indislerinin mükemmel uyum ile iyi uyum aralığında değiştiği belirlenmiştir. Böylelikle Yaşlılık Dönemi Korkusu Ölçeği'ne dair tüm ölçümler tamamlanmış ve ölçeğin 18-65 yaş aralığındaki bireylere uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu tespit edilmiştir. Ölçekten alınan puanın artması yaşlılık dönemine dair korkunun arttığını göstermektedir. Ölçeğin farklı yaş gruplarına dönük uygulanmak istenmesi durumunda geçerlik ve güvenilirlik testlerinin uygun şekilde tekrar edilmesi önerilmektedir. Ayrıca, ölçeğin kullanımı noktasında izin alınmasına gerek olmayıp bu çalışmanın kaynak gösterilmesi gerekmektedir. Kaynak gösterilen çalışmanın ise yayınlanması sonrasında sorumlu yazara bilgi verilmesi yeterli olacaktır.

Kaynakça

- Alkan, F. ve Erdem, E. (2012). Laboratuvar becerilerine yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, 1*, 22-31.
- Asi-Karakaş, S. ve Durmaz, H. (2017). Yaşlılık dönemi psikolojik özellikleri ve moral. *Kocatepe Tıp Dergisi, 18(1)*, 32-36.
- Aslan, M. ve Hocaoglu, Ç. (2017). Yaşlanma ve yaşlanma dönemiyle ilişkili psikiyatrik sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(1)*, 53-62.
- Aygüler, E. (2022). *Yalnız yaşayan yaşlıların yaşlılık algıları, yaşam deneyimleri ve gereksinimleri* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beavers, A. S., Lounsbury, J. W., Richards, J. K., Huck, S. W., Skolits, G. J. ve Esquivel, S. L. (2013). Practical considerations for using exploratory factor analysis in educational research. *Practical Assessment, Research, and Evaluation, 18(1)*, 6.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Atıf İndeksi, 001-214.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Çarkçı, J. (2020). *Sosyal bilimlerde ölçek geliştirme kılavuzu*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları (vol. 2)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çolakoğlu, Ö. M. ve Büyükeksi, C. (2014). Açımlayıcı faktör analiz sürecini etkileyen unsurların değerlendirilmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 56-64.
- De Vellis, R. F. (2017). *ölçek geliştirme: kuram ve uygulamalar* (Çev. Totan, T.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erkuran, H. (2020). Yaşlanma korkusu. *Sağlık ve Toplum*, 20 (1), 26-29.
- Görgün-Baran, A. (2005). Yaşlı ve aile ilişkileri araştırması Ankara örneği. T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü yayınları, (Y.H.: A.R. Kalaycı), Yayın No:127, Ankara.
- Hair, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis (7th Edition)*. Prentice Hall.
- Kaçan, H., Dibekli, E. ve Akkan, K. (2018). Toplumda yaşayan bireylerin yaşlı ayrımcılığı tutum düzeylerinin incelenmesi, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(2), 8-15.
- Kalkan, M. (2008). *Yaşlılık: Tanımı, sınıflandırılması ve genel bilgiler*. İçinde Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık (Ed. Ersanlı, K. ve Kalkan, M.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 63, 97.
- Koç, M. (2002). Gelişim psikolojisi açısından yaşlılık döneminde ruhsal gelişim. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(12), 287-304.
- Kütmeç-Yılmaz, C. (2020). Yaşlı bireylerde yerinde yaşlanma ile başarılı yaşlanma ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 20(3), 38-48.
- Şimşek, H. ve Uçku, R. (2012). *Sağlıkta eşitsizlikler ve yaşlılık*. Yaşlı Sağlığı: Sorunlar Ve Çözümler İçinde (Ed. Aslan, D Ve Ertem, M.). Halk Sağlığı Uzmanlığı Derneği Yayınları.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics (Vol. 6, pp. 497-516)*. Boston, MA: Pearson.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tezbaşaran, A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 27-48.
- TÜİK (2022a). Dünya Nüfus Günü İstatistikleri. Erişim adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Dunya-Nufus-Gunu-2022-45552> , Erişim Tarihi: 25.11.2022.

TÜİK (2022b). İstatistiklerle Yaşlılar. Erişim adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Yasli-lar-2021-45636> , Erişim Tarihi: 25.11.2022.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yemez, İ. (2016). Doğrulayıcı faktör analizi ile sosyal medya reklamlarına yönelik tutum ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF’de bir uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(2), 97-118.

Yılmaz, E. ve Özkan, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(2), 35-53.

Yurdabakan, İ. ve Çüm, S. (2017). Scale development in behavioral sciences (Based on exploratory factor analysis). *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care* , 11 (2) , 108-126 . DOI: 10.21763/Tjfm.317880

Ek 1: Yaşlılık Dönemi Korkusu Ölçeği*

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Yaşlılık döneminde gelirimın geçinmek için yetmeyeceğinden endişe ederim.					
2	Yaşlılık döneminde insanların beni unutacağından korkarım.					
3	Yaşlılık döneminde geçmiş yaşantımdan pişmanlık duyacağımı düşünürüm.					
4	Yaşlılık döneminde sevdiğilerimi kaybedeceğim düşüncesi beni korkutur.					
5	Yaşlılık dönemimde hastalıklarla boğuşacağımı düşünürüm.					
6	Yaşlılık döneminde eskisi kadar güzel/yakışıklı olamayacağım düşüncesi beni huzursuz eder.					
7	Yaşlılık döneminde ciddiye alınmamaktan endişe ederim.					
8	Yaşlılık döneminde insanlar tarafından ayrımcılığa uğrayacağımı düşünürüm.					
9	Yaşlılık döneminde yeni şeylere (teknolojik, sosyal vb.) uyum sağlayamayacağımdan endişe ederim.					
10	Yaşlılık döneminde başkalarına bağımlı bir yaşam sürmekten endişe ederim.					
11	Yaşlılık döneminde cinsel yaşamımın kaybolmasından endişe ederim.					

* Tüm maddeler düz kodlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 11-55 arasındadır.

